

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

นายสำเร็จ แสณสุวรรณ

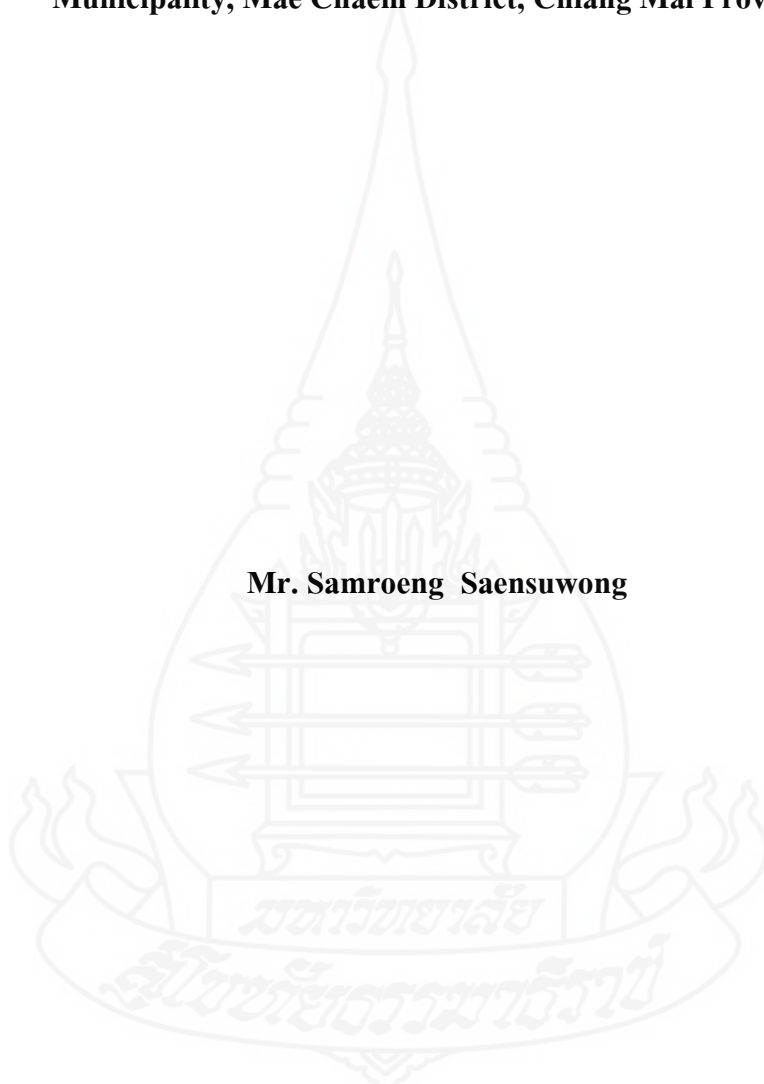

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2561

**Extension Guidelines for Herb Production in Mae Chaem Subdistrict
Municipality, Mae Chaem District, Chiang Mai Province**

Mr. Samroeng Saensuwong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อและนามสกุล นายสำเริง แสนสูงค์
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาริรัตน์ สีระสาร

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2562

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต โยระคง)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาริรัตน์ สีระสาร)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา จันทร์คง)

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย นายสำเริง แสนสูงศรี **รหัสนักศึกษา** 2609000878 **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
(ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ ดร. สินีสุข ครุขเมือง แสนเสริม
(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาริรัตน์ สิริสาร **ปีการศึกษา** 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริม 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร และ 5) ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพร โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ

ประชากร คือ ผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม 1,567 ราย ใช้สูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.08 ขนาดตัวอย่าง 142 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56.00 ปี ร้อยละ 55.6 เป็นหญิง ร้อยละ 38.7 จบมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.75 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.40 คน ร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ร้อยละ 97.9 เป็นเจ้าของที่ดิน ร้อยละ 80.3เช่าที่ดิน ร้อยละ 99.3 ปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่น มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 97,542.00 บาทต่อปี มีหนี้สินในภาคการเกษตรเฉลี่ย 18,726.00 บาทต่อปี 2) เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.33 ไร่ ร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง และร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำกิจกรรมการตลาด เช่น การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ 3) เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากด้านการตลาด การปลูก และการแปรรูปพืชสมุนไพร และมีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม มวลชน และรายบุคคล 4) เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากด้านการแปรรูป การตลาด และการปลูกพืชสมุนไพร 5) เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริมในระดับมากด้านการปลูก การแปรรูป และการตลาดพืชสมุนไพร และเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม มวลชน และรายบุคคล โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรมีดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรอบรมในหัวข้อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ผ่านวิธีการบรรยาย โดยจัดการบรรยายอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช เพื่อแก้ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชให้กับเกษตรกร

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริมการเกษตร การผลิตพืชสมุนไพร เทศบาลตำบลแม่แจ่ม

Thesis title: Extension Guidelines for Herb Production in Mae Chaem Subdistrict Municipality, Mae Chaem District, Chiang Mai Province

Researcher: Mr. Samroeng Saensuwong; **ID:** 2609000878;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Dr. Sineenuch Khрутmuang Sanserm, Associate Professor;

(2) Dr. Nareerat Seerasarn, Assistant Professor; **Academic year:** 2018

Abstract

The objectives of the research were to study 1) demographic data of farmers, 2) conditions of herb production, 3) extension needs for the extension topics and methods, 4) problems related to herb production extension, and 5) extension guidelines for herb production. This research was a survey research.

The population of this study was 1,567 farmers and sample size was 142 farmers in Mae Chaem Subdistrict Municipality, selected through simple random sampling method. Data were collected by conducting interviews. Statistics used were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and ranking.

The results showed that 1) Demographic data of herb growers were as followed. They were 56.0 years old on average and 55.6% female. About 38.7% graduated from high schools, 78.2% chose agriculture as main occupation, 97.9% owned lands, 80.3% leased lands, and 99.3% grew herbs with other plants. They had an average number of household members of 4.75, an average number of household labor of 2.40, an average net earnings from agricultural sector of 97,542.00 Baht per year, and an average debts from agricultural sector of 18,726.00 Baht per year. 2) The average of herb growing plot was 1.33 *rai*. 87.3% of farmers processed herbs by dehydration and 69.7% never did herb marketing such as advertising or public relations. 3) Farmers had high level of needs for the extension in herb marketing, herb growing, and herb processing; they the extension methods in group extension, mass extension, and individual extension. 4) Farmers experienced problems at high level for herb processing, herb marketing, and herb growing. 5) The guidelines for production extension (on herb growing, herb processing) and for extension methods (for group extension, mass extension, and individual extension). The guidelines for production extension included training in crop pest prevention and control through regular lectures together with research and development on high-yield and disease-resistant strains to prevent crop diseases and pests.

Keywords: Extension guidelines, herb production, Mae Chaem Subdistrict Municipality

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการศึกษาให้ความช่วยเหลือแนะนำของ รองศาสตราจารย์ ดร.สินีนุช คุรุทเมือง แสนเสริม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาริรัตน์ สีระสาร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาที่ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นตรวจสอบ และแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต โยธะคง ที่กรุณาให้เกียรติเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกด้านอำนวยความสะดวกและประสานงานในการทำวิทยานิพนธ์ให้ผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับการช่วยเหลือและกำลังใจจากบิดา มารดา และทุกคนในครอบครัว รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงกราบขอบพระคุณและขอบคุณไว้ในโอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานการส่งเสริมการเกษตร คุณค่าและความดีอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

สำเร็จ แสนสูงค์
ตุลาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการศึกษา	2
ขอบเขตของการศึกษา	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร	6
แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร	19
ข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	49
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	49
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	54
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	56
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	56
สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร	68
ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร	80
ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	89
แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร.....	95

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปรการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	111
สรุปรการวิจัย	111
อภิปรายผล	114
ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	129
ภาคผนวก	137
ก แบบสัมภาษณ์งานวิจัย.....	138
ข ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมภาษณ์.....	153
ประวัติผู้วิจัย	163

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบบรายบุคคลและรายครัวเรือน	30
ตารางที่ 2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบของครัวเรือนในเขตเทศบาลแม่แจ่ม	32
ตารางที่ 2.3 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าในเขตเทศบาลแม่แจ่ม	33
ตารางที่ 2.4 การปลูกพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม	33
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา	50
ตารางที่ 4.1 อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	57
ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	58
ตารางที่ 4.3 ลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	59
ตารางที่ 4.4 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	60
ตารางที่ 4.5 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	61
ตารางที่ 4.6 การประกอบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	63
ตารางที่ 4.7 รายได้และหนี้สินของครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	65
ตารางที่ 4.8 เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มใช้	67
ตารางที่ 4.9 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม	68
ตารางที่ 4.10 สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม	70
ตารางที่ 4.11 พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	71
ตารางที่ 4.12 การเก็บเกี่ยวสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	73
ตารางที่ 4.13 วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	75
ตารางที่ 4.14 การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูปและแหล่งทุนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	76
ตารางที่ 4.15 การทำการตลาดพืชสมุนไพร กลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขายของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม	78
ตารางที่ 4.16 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร	81

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.17 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร	82
ตารางที่ 4.18 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร	84
ตารางที่ 4.19 สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม	85
ตารางที่ 4.20 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล	86
ตารางที่ 4.21 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม	87
ตารางที่ 4.22 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน	88
ตารางที่ 4.23 สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม	89
ตารางที่ 4.24 ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร	90
ตารางที่ 4.25 ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร	91
ตารางที่ 4.26 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร	93
ตารางที่ 4.27 สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร	95
ตารางที่ 4.28 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืช สมุนไพร	96
ตารางที่ 4.29 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืช สมุนไพร	98
ตารางที่ 4.30 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืช สมุนไพร	100
ตารางที่ 4.31 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม	103
ตารางที่ 4.32 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบ รายบุคคล	104
ตารางที่ 4.33 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม	106
ตารางที่ 4.34 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน ..	107
ตารางที่ 4.35 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม	109

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 แผนที่เทศบาลตำบลแม่แจ่ม	29

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมุนไพรในประเทศไทยมีศักยภาพในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เนื่องจาก “ความหลากหลายของชนิดสมุนไพรและการนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ยารักษาโรค เครื่องสำอาง อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ ตามกระแสความต้องการใช้สมุนไพรเพื่อทดแทนการใช้สารสังเคราะห์ทางเคมีที่มากขึ้น รวมไปถึงแรงหนุนจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น การใช้เป็นยารักษาโรคและอาหารเสริมสำหรับแพทย์ทางเลือก หรือน้ำมันหอมระเหยและลูกประคบในธุรกิจสปา เป็นต้น” (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2562, น.1)

สมุนไพรได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง ตลาดสมุนไพรโลกมีมูลค่ารวมกัน 9.18 หมื่นล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐหรือประมาณ 3 ล้านล้านบาท (กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาคีรัฐ-เอกชน, 2560, น.1-35) อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ที่อัตราร้อยละ 3 ถึง 12 ต่อปี สำหรับตลาดในประเทศ ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มอาหารมีมูลค่าประมาณ 26,900 ล้านบาท อัตราการขยายตัวร้อยละ 8.3 ต่อปี ส่วนผลิตภัณฑ์กลุ่มยารักษาโรคมีมูลค่าประมาณ 5,800 ล้านบาท อัตราการขยายตัวร้อยละ 7.0 ต่อปี (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2562, น.1) รัฐบาลไทยตั้งเป้าในการเป็นประเทศผู้ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2564 โดยการเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรจาก 1.8 แสนล้านบาทในปี พ.ศ. 2560 ให้เป็น 3.6 แสนล้านบาทในปีพ.ศ. 2564 (กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาคีรัฐ-เอกชน, 2560, น.1-35)

การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการด้านสมุนไพรถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ หนึ่งในกลยุทธ์ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้ประกอบการขนาดเล็กและกลางให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดและการผลิตสมุนไพร (ฝ่ายนโยบายและแผนกองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2559, น.98) ตัวอย่างโครงการส่งเสริมพืชสมุนไพรที่ประสบความสำเร็จมานานหลายปีขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ คือ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงาน “หนาวนึ่งที่เมืองแกน” (Events Weekly, วารสารออนไลน์

ประชาสัมพันธกิจกรรมและการท่องเที่ยวภาคเหนือ, 2561, น.1) ซึ่งเป็นงานเทศกาลท่องเที่ยวท้องถิ่นของเทศบาลเมืองแกน อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ ในงานมีกิจกรรมที่เน้นการประยุกต์ภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีการจัด “กาดหมั้ว” หรือตลาดขายสินค้าของเกษตรกร ซึ่งมีผัก ผลไม้ สมุนไพร และอาหารพื้นบ้านหลายอย่าง มีการจัดทำไส้อ้วสมุนไพรที่ยาวที่สุดในโลก และยังมีบริการนวดแบบพื้นบ้านล้านนา ซึ่งผสมผสานการใช้สมุนไพร ที่เรียกว่า การย่ำขาง อีกด้วย

เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีโครงการส่งเสริมการปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรอยู่ 2 โครงการ ตามแผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ทั้ง 2 โครงการเป็นโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม, 2561, น.1) อันได้แก่ 1) โครงการสวนสมุนไพรเพื่อการเรียนรู้ ฝึกอบรมให้กับประชาชนจำนวน 40 คน ตั้งงบประมาณไว้ปีละ 20,000 บาท เป็นเวลา 4 ปี และ 2) โครงการฝึกอบรมสมุนไพรลูกประคบ ฝึกอบรมให้กับประชาชนจำนวน 30 คน ตั้งงบประมาณไว้ปีละ 15,000 บาท เป็นเวลา 4 ปี โครงการของเทศบาลตำบลแม่แจ่มที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรทุกโครงการจัดทำผ่านวัดเจียง ซึ่งเป็นองค์กรในชุมชนที่มีองค์ความรู้ด้านสมุนไพร

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ และของเทศบาลตำบลแม่แจ่มที่ผ่านมา ยังขาดแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร เช่น การผลิตพืชสมุนไพรไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ผู้ผลิตยังขาดความรู้ทางเทคนิคและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตพืชสมุนไพร หน่วยงานของรัฐสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพรอย่างน้อยอยู่ การใช้สมุนไพรรักษาโรคโดยหมอเมืองในพื้นที่ยังไม่ได้รับการรับรองจากรัฐ นอกจากนี้ การรวมกลุ่มด้านการผลิตพืชสมุนไพรยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งยังขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่ายสมุนไพรในระดับประเทศ และการสืบต่อและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรมีน้อย ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรสูญหายไปตามกาลเวลา (ภัชรบทฤทธิ์เต็ม, 2558, น.5-8)

จากข้อมูลข้างต้น จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพืชสมุนไพรของเกษตรกร และแนวทางการส่งเสริมพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรต่อไป

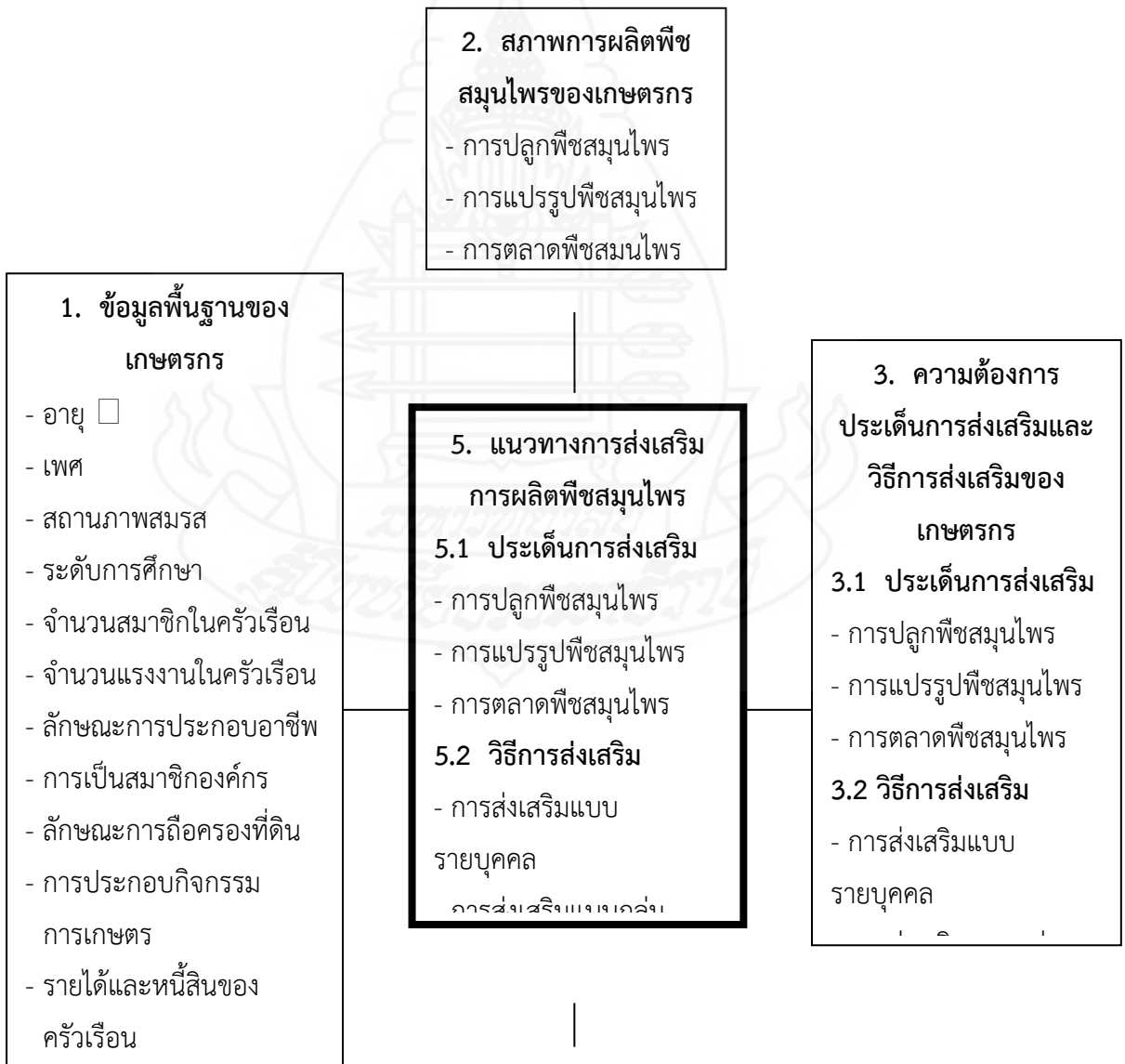
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.5 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

3. กรอบแนวคิดการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ผู้วิจัยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพต่อไปนี้

4. ปัญหาเกี่ยวกับการ**ส่งเสริมการผลิตพืช****สมุนไพรของเกษตรกร**

- ปัญหาเกี่ยวกับการปลูก

พืชสมุนไพร

- ปัญหาเกี่ยวกับการแปร

รูปพืชสมุนไพร

- ปัญหาเกี่ยวกับการตลาด

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตเชิงพื้นที่ ขอบเขตเชิงเนื้อหา และ ขอบเขตเชิงเวลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร ในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งแบบการปลูกเพื่อการค้าและการปลูกเพื่อใช้ในครัวเรือน

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2562

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีการจำกัดความดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งแบบการปลูกเพื่อการค้าและการปลูกเพื่อใช้ในครัวเรือน

5.2 พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่นำมาใช้ทำยารักษาโรคหรือบำรุงร่างกาย มิใช่เครื่องเทศ เช่น กระเจี๊ยบแดง กระชาย กระชายดำ กระเพรา กวาวเครือขาว ขมิ้นชัน ข่า ขิง คำฝอย ตะไคร้ บอระเพ็ด บัวบก พริก พริกไทย โพลี ฟ้าทะลายโจร มะกรูด มะขามป้อม ว่านชักมดลูก ว่านหางจระเข้ ญี่หวาน โหระพา อบเชย และสมุนไพรอื่น ๆ

5.3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม หมายถึง ประเด็นการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ ในด้านการปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร

5.4 ความต้องการวิธีการส่งเสริม หมายถึง วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ ได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน

5.5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร หมายถึง ประเด็นการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการในด้านการปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร และวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ ได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน

5.6 การปลูกพืชสมุนไพร หมายถึง สมุนไพรที่เกษตรกรปลูก วัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพร พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่

5.7 การแปรรูปพืชสมุนไพร หมายถึง วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุน

5.8 วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร หมายถึง วิธีการเปลี่ยนแปลงสถานะของพืชสมุนไพรให้ต่างไปจากเดิม เพื่อประโยชน์ในการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ วิธีการหมัก วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ และวิธีการใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น เป็นต้น

5.9 การตลาดพืชสมุนไพร หมายถึง การทำการตลาดพืชสมุนไพร กลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขาย

5.10 การส่งเสริมแบบบุคคล หมายถึง การสื่อสารตัวต่อตัว การสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ และการส่งสัญญาณภาพและเสียงทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์

5.11 การส่งเสริมแบบกลุ่ม หมายถึง การฝึกอบรม การบรรยาย การสัมมนา การระดมสมอง การประชุมกลุ่มย่อย การสาธิต และทัศนศึกษา

5.12 การส่งเสริมแบบมวลชน หมายถึง การสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์

5.13 ปัญหาที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ปัญหาที่เกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร และปัญหาที่เกี่ยวกับการทำการตลาดพืชสมุนไพร

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีดังต่อไปนี้

6.1 เกษตรกรสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพร เพื่อให้สามารถกำหนดนโยบายของกลุ่มเกษตรกรที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้

6.2 ผู้สนใจด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร โดยเฉพาะผู้ประกอบการด้านสมุนไพรที่ต้องการสร้างเครือข่ายกับเกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพร สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาหลักสูตรการอบรมการผลิตพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกร เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกร

6.3 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกร ทำให้การส่งเสริมมีโอกาสประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

6.4 เทศบาลตำบลแม่แจ่มสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่

6.5 นักวิชาการสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรต่อไป

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร
3. ข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 4 ข้อ อันได้แก่ ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร ขอบเขตของงานส่งเสริมการเกษตร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร และแนวทางการส่งเสริมการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรมีการบรรยายไว้ในหลายรูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วรทัศน์ อินทร์คัมพร (2546, น.5) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็น “กระบวนการในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในชนบท รวมทั้งวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการให้บริการแก่ประชาชนด้านการเกษตร โดยให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้รับความรู้นำไปปฏิบัติด้วยตัวของเขาเองจนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้”

พงษ์ศักดิ์ อังกลิทธิ (2560, น.17) กล่าวว่า “การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร หมายความว่า กระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกรจากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผลผลิตที่เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดการพัฒนารายได้เศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตครอบครัวเกษตรกร (Farmer Family) อยู่พอดีกินพอดี และมีความสุขอันเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนชนบท (Rural Community Development) ให้มีความมั่นคงและมั่งคั่งในที่สุด”

ยุพา แซ่ซื่อ (2561, น.4) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตร คือ “กระบวนการในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในชนบท รวมทั้งวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการให้บริการแก่ประชาชนด้านการเกษตร โดยให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนแก้ไข

ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้รับความรู้นำไปปฏิบัติด้วยตัวของเขาเอง จนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เป้าหมายสุดท้าย (Ultimate goal) ของการส่งเสริมก็คือ การพัฒนาคน”

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การพัฒนาเกษตรกรโดยวิธีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองและชุมชน ทำให้สามารถสร้างเสริมความอยู่ดีกินดีของตนเองและชุมชนได้

1.2 ขอบเขตของงานส่งเสริมการเกษตร

วัลลภ พรหมทอง (2541, น.18-19) กล่าวว่า ขอบเขตของการส่งเสริมการเกษตรมี 9 ด้าน อันได้แก่

1) *ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร* รวมถึง การช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตและเพิ่มคุณภาพของผลผลิต การช่วยให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการสนับสนุนให้เกษตรกรร่วมมือกันผ่านกลุ่มของตน

2) *ประสิทธิภาพการตลาด* รวมถึง การจัดหาและขยายแหล่งจำหน่ายผลิตผลของเกษตรกร การลดต้นทุนในการผลิตสินค้าเกษตร และการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง

3) *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ* รวมถึง การพัฒนาและใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ การแสวงหาทรัพยากรที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตร การสงวนทรัพยากรให้ใช้ได้ยาวนาน และการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4) *การบริหารและการจัดการฟาร์ม* รวมถึง การตัดสินใจในการลงทุนเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การปรับปรุงการบริหารงานในฟาร์มให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การให้การศึกษา การช่วยเกษตรกรวิเคราะห์ข้อมูล และการร่วมแก้ปัญหาในฟาร์มกับเกษตรกร

5) *ครอบครัวและความเป็นอยู่* รวมถึง การจัดการบ้านเรือน การดูแลโภชนาการ การเลือกปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร การวางแผนครอบครัว การดูแลเด็ก การใช้แรงงานภายในครอบครัวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

6) *การพัฒนาเยาวชน* รวมถึง การส่งเสริมเยาวชนด้านกิจกรรมการเกษตร การส่งเสริมความรู้ความสามารถให้กับเยาวชน การสนับสนุนให้เยาวชนช่วยเหลืองานในไร่นา การส่งเสริมการสืบทอดกิจกรรมการเกษตร การส่งเสริมและสนับสนุนเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการจัดกลุ่มและกิจกรรมให้กับเยาวชน

7) *การพัฒนาความเป็นผู้นำ* รวมถึง การเสริมสร้างภาวะผู้นำของเกษตรกรตามระบอบประชาธิปไตย การสร้างเสริมบุคลิกภาพของเกษตรกร การสนับสนุนให้เกษตรกรทำงานเป็นกลุ่ม และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

8) *การพัฒนาชุมชน* รวมถึง การพัฒนาชนบท การปรับปรุงชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรของชุมชน เช่น วัด ตลาด โรงเรียน สวนสาธารณะ ถนน เป็นต้น

9) *การสังคมสงเคราะห์* รวมถึง การประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ การช่วยเหลือเกษตรกรเนื่องจากภัยพิบัติ และการช่วยเหลืออื่น ๆ

โดยสรุป ขอบเขตของการส่งเสริมการเกษตรมี 9 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ประสิทธิภาพการตลาด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารและการจัดการฟาร์ม ครอบครัวและความเป็นอยู่ การพัฒนาเยาวชน การพัฒนาความเป็นผู้นำ การพัฒนาชุมชน และการส่งเสริมสหกรณ์ การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและประสิทธิภาพการตลาดของการผลิตพืชสมุนไพร

1.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 3 ประเด็น อันได้แก่ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และวิธีการส่งเสริมการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือ “ การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้” (นุชลี อุปภักย์, 2556, น.128)

ทิตินา แคมณี (2547, น. 50-72) อธิบายว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ 3 กลุ่ม อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มความรู้ความเข้าใจ และทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยมเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง มี 6 ทฤษฎี อันได้แก่ ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบอัตโนมัติของพาฟลอฟ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของวัตสัน ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่องของกัทธรี ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรชั่นแรนต์ของสกินเนอร์ และทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) *ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์* กฎแห่งความพร้อม กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีความพร้อม กฎแห่งการฝึกหัด กล่าวว่า การทำซ้ำบ่อย ๆ จะทำให้การเรียนรู้มั่นคงทนถาวร กฎแห่งการใช้ กล่าวว่า หากมีการนำการเรียนรู้ไปใช้บ่อย ๆ การเรียนรู้ที่ได้นั้นจะมั่นคง และกฎแห่งผลที่พึงพอใจ กล่าวว่า หากผู้เรียนได้รับความพึงพอใจจากการเรียนรู้ ผู้เรียนจะอยากเรียนรู้ต่อ ในทางกลับกัน หากผู้เรียนไม่ได้รับความพึงพอใจจากการเรียนรู้ ผู้เรียนก็จะไม่อยากเรียนรู้ต่อ

(2) *ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบอัตโนมัติของพาฟลอฟ* กล่าวว่า พฤติกรรม การตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อความต้องการทางธรรมชาติ มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งเร้าที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันและตอบสนองเหมือน ๆ กัน และจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกัน

(3) *ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของวัตสัน* กล่าวว่า พฤติกรรมสามารถควบคุมให้เกิดขึ้นได้ โดยการควบคุมสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขให้สัมพันธ์กับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ การเรียนรู้จะคงทน

หากมีการทำให้สิ่งเร้าที่สัมพันธ์กันนั้นควบคู่กันไปอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อสามารถลดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ก็สามารทำให้พฤติกรรมนั้นหายไปได้ด้วย

(4) *ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่องของกัทธรี* กฎแห่งความต่อเนื่องกล่าวว่า เมื่อสิ่งเร้ามากระตุ้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างใดอย่างหนึ่ง และเมื่อสิ่งเร้าเดิมกลับมาอีก อาการเคลื่อนไหวอย่างเก่าก็จะเกิดขึ้นอีก การเรียนรู้เกิดขึ้นได้แม้เพียงครั้งเดียว นับว่าได้เรียนรู้แล้ว ไม่จำเป็นต้องทำซ้ำหรือฝึกฝนอีก กฎของการกระทำสุดท้าย กล่าวว่า หากการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้วในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง เมื่อมีสภาพการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีก ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมเหมือนครั้งสุดท้าย และหลักการจูงใจ กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากการสร้างแรงจูงใจมากกว่าการเสริมแรง

(5) *ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนต์ของสกินเนอร์* กล่าวว่า การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก การกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง จะเกิดขึ้นน้อยลงและหายไปในที่สุด การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองที่คงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว และการให้รางวัลสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนกระทำในสิ่งที่ต้องการได้

(6) *ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์* กฎแห่งสมรรถภาพในการตอบสนอง กล่าวว่า ถ้าร่างกายเมื่อยล้า การเรียนรู้จะลดลง กฎแห่งการลำดับกลุ่มนิสัย กล่าวว่า การตอบสนองในระยะแรก ๆ จะมีลักษณะง่าย ๆ แต่การตอบสนองในครั้งต่อ ๆ ไปจะอยู่ในระดับสูงขึ้น หรือถูกต้องตามมาตรฐานสังคมมากยิ่งขึ้น และกฎแห่งการใกล้จะบรรลุเป้าหมาย กล่าวว่า ยิ่งผู้เรียนใกล้บรรลุเป้าหมายไ้ไร ผู้เรียนจะมีสมรรถภาพในการตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น

2) *ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มความรู้ความเข้าใจ*

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มความรู้ความเข้าใจเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ มี 6 ทฤษฎีอันได้แก่ ทฤษฎีเกสตัลท์ ทฤษฎีสนาม ทฤษฎีเครื่องหมาย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ และทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) *ทฤษฎีเกสตัลท์* กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ มนุษย์เรียนรู้จากสิ่งเร้าที่เป็นส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย

(2) *ทฤษฎีสนาม* กล่าวว่า พฤติกรรมของคนมีพลังและทิศทาง กล่าวคือ สิ่งใดที่อยู่ในความสนใจจะมีพลังเป็นบวก สิ่งใดที่ไม่อยู่ในความสนใจจะมีพลังเป็นลบ และการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจให้ลงมือทำในสิ่งที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่ตนต้องการ

(3) *ทฤษฎีเครื่องหมาย* กล่าวว่า ผู้เรียนมีการคาดหวังรางวัล หากรางวัลที่คาดหวังไม่ตรงกับความต้องการ ผู้เรียนจะพยายามแสวงหารางวัลที่ต้องการต่อไป ขณะที่ผู้เรียนพยายามไปให้ถึงจุดหมาย ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ สถานที่ และสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางตามไปด้วย

(4) *ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์* กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์เป็นไปตามวัย กระบวนการทางสติปัญญา มี 3 ลักษณะ คือ 1) การซึมซับ คือ การ

รับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลเข้ามาสะสมไว้ในสมอง 2) การปรับและจัดระบบ คือ การปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบที่ตนเองเข้าใจได้ และ 3) การเกิดความสมดุล คือ เมื่อการปรับเป็นไปอย่างกลมกลืนก็จะเกิดความสมดุล แต่หากการปรับไม่กลมกลืนก็จะเกิดความขัดแย้งในตัวบุคคล

(5) *ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์* กล่าวว่า การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนและการเรียนรู้ของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ การคิดแบบหยั่งรู้เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

(6) *ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย* กล่าวว่า การเรียนรู้ทำให้เกิดความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล และการเรียนรู้จะมีความหมายต่อผู้เรียน หากการเรียนรู้นั้นสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน

3) *ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม*

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์มีคุณค่า ความดีงาม ความสามารถ ความต้องการ และแรงจูงใจในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มี 7 ทฤษฎี/แนวคิด อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส ทฤษฎีการเรียนรู้ของคอมส์ ทฤษฎีการเรียนรู้ของโนลส์ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแพร์ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของอิลลิช และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนีส ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) *ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์* กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น คือ 1) ความต้องการทางร่างกาย 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย 3) ความต้องการความรัก 4) ความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม และ 5) ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ หากความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียง มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น และมนุษย์ต้องการประสบการณ์สูงสุด ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่บุคคลอยู่ในภาวะตีความกับการรู้จักตนเองได้อย่างแท้จริง บุคคลที่มีประสบการณ์นี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนเองไปเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

(2) *ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส* กล่าวว่า มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดี หากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ และผู้สอน คือ ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

(3) *ทฤษฎีการเรียนรู้ของคอมส์* กล่าวว่า ความรู้สึกของผู้เรียนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก และความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

(4) *ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของโนลส์* กล่าวว่า ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้ที่รู้จักตนเองดี และสามารถเป็นผู้นำในการเรียนรู้ของตนเองได้ ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตมาในระดับหนึ่ง สามารถนำมาเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ได้ ความพร้อมในการเรียนของผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นตามการพัฒนาบทบาทในสังคมของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มาจากปัญหาที่เขาประสบและจากการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ตนมี และแรงจูงใจของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่มาจากข้างในเท่านั้น

ส่วนหลักการจัดการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและประเมินผลการเรียนการสอน ประสบการณ์ควรเป็นพื้นฐานของกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะสนใจหัวข้อการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเขาอย่างทันทีและเกิดผลกระทบกับงานหรือชีวิตส่วนตัวของเขา และการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรเน้นการแก้ไขปัญหา

(5) *แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแฟร์* กล่าวว่า ผู้เรียนต้องถูกปลดปล่อยจากการกดขี่ของครูที่สอนแบบเก่า และผู้เรียนมีศักยภาพและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง

(6) *แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของฮิลลิช* กล่าวว่า ระบบโรงเรียนควรถูกล้มเลิก และการศึกษาคควรเป็นการศึกษาตลอดชีวิตแบบเป็นไปตามธรรมชาติ

(7) *แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนีย์ล* กล่าวว่า มนุษย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรี มีความดีโดยธรรมชาติ และหากมนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น เต็มไปด้วยความรัก มีอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพัฒนาไปทางที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

1.3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตรมี 4 ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีและแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมของสื่อ และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทฤษฎีและแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล

ทฤษฎีและแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารในลักษณะแบบจำลองการสื่อสารประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (เฉลิมศักดิ์ ตุ่มศิริ, 2560, น. 36-37) อันได้แก่ 1) *ผู้ส่ง* ต้องมีความทักษะการสื่อสารอย่างชำนาญ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสาร มีระดับความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลข่าวสารให้เหมาะสมกับระดับสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร 2) *ข่าวสาร* ประกอบด้วยเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่ง 3) *ช่องทางในการส่ง* ผ่านประสาททั้ง 5 หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง อันได้แก่ การฟัง การดู การสัมผัส การลิ้มรส และการได้กลิ่น และ 4) *ผู้รับ* ต้องมีความชำนาญในการรับสาร มีทัศนคติ ระดับความรู้ และระดับสังคมและวัฒนธรรมในระดับเดียวกับผู้ส่งสารด้วย

2) ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ

ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ กล่าวว่า สื่อ คือ ภาพสะท้อนความเป็นจริงของสังคม สื่อเป็นกระจกสะท้อนการกระทำของผู้คน การดำเนินชีวิตของคนในสังคม และสภาพแวดล้อมที่แท้จริงของสังคม (ณรงค์ สมพงษ์ และณรัฐ รัตนเจริญ, 2560, น.24-30) ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อนี้มักถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม เช่น สตรี กลุ่มเพศที่สาม คนพิการ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้สูงอายุ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งหวังในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้

3) ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมของสื่อ

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมของสื่อ กล่าวว่า สถาบันสื่อถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ในสังคมเช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ วิธีตรวจสอบการทำหน้าที่ของสื่อ นั้น มี 3 วิธี คือ 1) การตรวจสอบว่าสื่อทำหน้าที่ที่ตามที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ 2) การตรวจสอบว่าสื่อได้ทำหน้าที่ตามที่ควรจะทำหรือไม่ และ 3) สื่อได้ทำหน้าที่ที่เป็นอันตรายต่อสังคมหรือไม่

บทบาทของการสื่อสารในงานส่งเสริมการเกษตรมีหลากหลายบทบาท อันได้แก่ การยกระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตและการบริหารจัดการต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร การรายงานข่าวสารและความเคลื่อนไหวความก้าวหน้าด้านการเกษตร การช่วยให้เกษตรกรเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ด้วยตัวเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกชุมชน การฝึกทักษะการสื่อสาร ทำให้เกษตรกรสามารถสื่อสารได้ด้วยตัวเอง การสร้างความภูมิใจในอาชีพของตน และการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ส่วนบทบาทของสื่อ่นั้นมีหลายบทบาท ขึ้นอยู่กับประเภทของสื่อ เช่น สื่อมวลชนมวลชนทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสาร ให้ความรู้ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้คนในกลุ่ม สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น และส่งเสริมธุรกิจของประเทศ ส่วนสื่อที่มีขนาดเล็ก เช่น สื่อชุมชน สื่อพื้นบ้าน และสื่อบุคคล สามารถทำหน้าที่อย่างเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ที่แคบกว่า เนื่องจากสื่ออยู่ในระบบเปิด สื่อจึงสามารถสร้างสรรค์บทบาทหน้าที่ใหม่ ๆ และมีความยืดหยุ่นอยู่เสมอ เพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

4) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ กล่าวว่า ผู้รับสารเป็นผู้ใช้สื่อ กล่าวคือ ผู้ใช้สื่อมีความตั้งใจที่จะใช้สื่อและเลือกใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยมีข้อตกลงเบื้องต้น 4 ประการ กล่าวคือ 1) พฤติกรรมการใช้สื่อมิได้ถูกกำหนดจากผู้ส่งสาร แต่เกิดจากผู้ใช้สื่อเลือกกำหนดเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของตน 2) ผู้ใช้สื่อมีทางเลือกในการเปิดรับสื่อเสมอ 3) แรงจูงใจของผู้ใช้สื่อ่นั้นมีหลากหลาย เช่น ต้องการใช้อาหารในงานของตน ต้องการใช้สื่อเพื่อความบันเทิง ต้องการใช้สื่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น และ 4) ผู้ใช้สื่อจะเลือกใช้สื่ออย่างต่อเนื่อง หากสื่อหนึ่งไม่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สื่อ ผู้ใช้สื่อก็จะเลือกใช้อื่นต่อไป

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อพัฒนาจนกลายเป็นทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร ซึ่งกล่าวว่า ผู้ใช้สารเป็นผู้เริ่มต้นกระบวนการใช้สื่อ โดยพวกเขาเลือกเนื้อหาข่าวสารที่สามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้ จากนั้น พวกเขาจึงเลือกสื่อที่สามารถป้อนเนื้อหาข่าวสารดังกล่าวได้

1.3.3 วิธีการส่งเสริมการเกษตร

วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 3 วิธี คือ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน (เชิดพงษ์ ชีระจิตต์, 2560, น.16-24) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล

การส่งเสริมแบบรายบุคคลเป็นการสื่อสารแบบตัวต่อตัว ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์กันได้ดีเต็มที่ แต่เสียเวลาและงบประมาณมาก การส่งเสริมแบบรายบุคคลมีหลากหลายรูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การส่งเสริมตัวต่อตัว คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง โดยผู้ส่งสารและผู้รับสารอยู่ในบริเวณใกล้กัน

(2) การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยใช้เสียงผ่านทางโทรศัพท์อย่างเดียว

(3) *การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์* คือ การเขียนข้อความแล้วส่งผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งผู้รับสารจะเปิดรับเมื่อใดก็ได้ และเลือกตอบกลับเวลาใดก็ได้

(4) *การส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์* คือ การส่งข้อความโต้ตอบกันผ่านคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือ ซึ่งผู้รับสารจะเปิดรับเมื่อใดก็ได้ และเลือกตอบกลับเวลาใดก็ได้

(5) *การส่งสัญญาณภาพและเสียงทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์* คือ การสื่อสารที่มีทั้งภาพและเสียงระหว่างบุคคลในเวลาเดียวกัน

2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม

การส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นวิธีที่นิยมในการส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนที่หลากหลาย มีหลายรูปแบบดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) *การฝึกอบรม* คือ การฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ หรือทักษะความชำนาญ

(2) *การบรรยาย* คือ การอธิบายเนื้อหาให้แก่เกษตรกร ซึ่งผู้บรรยายจะต้องมีความชำนาญในหัวข้อที่จะบรรยาย

(3) *การสัมมนา* คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนา มีการอภิปรายประเด็นต่าง ๆ และสรุปประเด็นในตอนท้าย

(4) *การระดมสมอง* คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล ผู้เข้าร่วมจะต้องมีความรู้ความสามารถในหัวข้อนั้น ๆ เป็นอย่างดี ข้อสรุปจากการระดมสมองจะถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายต่อไป

(5) *การประชุมกลุ่มย่อย* คือ การพูดคุยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา จากนั้น ผู้ดำเนินการจะสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

(6) *การสาธิต* คือ การทำให้เป็นตัวอย่างตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้และเห็นวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง

(7) *ทัศนศึกษา* คือ การเดินทางไปศึกษาเรียนรู้นอกสถานที่ ทำให้มีโอกาสสอบถามและแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นได้

3) การส่งเสริมแบบมวลชน

การส่งเสริมแบบมวลชนเป็นการสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ทำให้สามารถส่งข้อความไปได้อย่างกว้างขวาง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) *วิทยุกระจายเสียง* คือ การส่งข้อมูลผ่านเครื่องรับวิทยุ ซึ่งสามารถส่งผ่านข้อความเสียงไปได้ไกล

(2) *วิทยุโทรทัศน์* คือ การกระจายภาพและเสียงไปสู่โทรทัศน์

(3) *สื่อสิ่งพิมพ์* คือ การส่งข้อความและรูปภาพในรูปแบบเอกสาร มีหลายรูปแบบ เช่น จดหมายข่าว แผ่นปลิว แผ่นพับ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

(4) *สื่อออนไลน์* คือ การใช้สื่อผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีหลายรูปแบบ เช่น วิทยุทัศน์ออนไลน์ รายการวิทยุออนไลน์ เว็บไซต์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น

พศิน แต่งจวง (2548, น.125) พบว่า สื่อมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด หากผู้เรียนมีความพึงพอใจกับสื่อแล้ว การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะมีประสิทธิภาพสูง ในทางกลับกัน หากผู้เรียนขาดความพึงพอใจกับสื่อ ประสิทธิภาพของการเรียนรู้จะลดลงหรือการเรียนรู้อาจไม่เกิดขึ้นเลยก็ได้

โดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 3 ประเด็น อันได้แก่ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และวิธีการสื่อสาร เพื่อการส่งเสริมการเกษตร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ กลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มความรู้ความเข้าใจ และทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของโนลส์มาใช้ในกรอบการวิจัย เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ทฤษฎีการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตรมี 4 ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีและแบบจำลองการสื่อสารของเบอโล ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมของสื่อ และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ เนื่องจากเกษตรกรในยุคปัจจุบันมีทางเลือกในการใช้สื่อที่หลากหลาย ส่วนวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 3 วิธี คือ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน ผู้วิจัยได้นำมากำหนดข้อคำถามในหัวข้อความต้องการวิธีการส่งเสริมของเกษตรกรและแนวทางการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

1.4 แนวทางการส่งเสริมการเกษตร

สิน พันธุ์พินิจ (2544, น.265-281) กล่าวว่า แนวทางการส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 แนวทาง (นักวิชาการบางท่านเรียกว่ารูปแบบ บางท่านก็เรียกว่าระบบ) อันได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไป การส่งเสริมการเกษตรระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่าง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันศึกษา แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์กรเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไป

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไปเป็นแนวทางการส่งเสริมแนวทางแรกของโลก และเป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เน้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีและสารสนเทศที่รัฐมีอยู่แล้วให้กับเกษตรกร การจัดทำโครงการโดยรัฐควบคุมการดำเนินการทั้งหมด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมถือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ การทำงานเป็นแบบจากบนสู่ล่าง เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการน้อย เป็นเพียงแต่ผู้รับสาร ส่วนการดำเนินงาน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมักใช้การให้คำปรึกษาแก่เกษตรกร การประชุม การทำแปลงสาธิตในไร่นาของเกษตรกร การทัศนศึกษานอกสถานที่ ประกอบกับการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียง การวัดผลสำเร็จวัดจากการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริม ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ มีข้อดี คือ สามารถทำให้การส่งเสริมทำได้ครอบคลุมทั่วประเทศ และรัฐสามารถควบคุมคุณภาพของการถ่ายทอดเทคโนโลยีและสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนข้อเสีย คือ ต้องใช้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจำนวนมาก ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ

นอกจากนี้ แนวทางนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมจากเกษตรกร ทำให้การเผยแพร่องค์ความรู้อาจไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

1.4.2 การส่งเสริมการเกษตรระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

การส่งเสริมการเกษตรระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนเป็นแนวทางการส่งเสริมที่ธนาคารโลกเลือกใช้ เป็นที่นิยมในหลายประเทศ อันได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ศรีลังกา ไทย อินเดีย และประเทศไทยทวีปแอฟริกาอีก 17 ประเทศ เน้นการส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง การจัดทำโครงการโดยรัฐบาลกลาง ผ่านการประสานงานระหว่างนักวิจัยกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม นักวิชาการเกษตรเป็นผู้กำหนดเนื้อหา ระยะเวลาการอบรม ตารางการฝึกอบรม ตารางการเยี่ยมเยียน และนิเทศการส่งเสริม การดำเนินงานโดยนักวิชาการเกษตรอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทุก 2 สัปดาห์ มีตารางการเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่แน่นอน มีการปรับปรุงงานวิจัยจากส่วนกลางให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น มีการจัดหาปัจจัยการผลิตและสินเชื่อให้เกษตรกร มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง การวัดผลสำเร็จวัดจากการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรและการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อดี คือ สามารถทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง มีความรู้ที่ทันสมัย สามารถปรับความรู้ของตนให้เข้ากับความต้องการของเกษตรกรได้ แต่มีข้อเสีย คือ ต้องใช้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและทรัพยากรจำนวนมาก และต้องดำเนินการเป็นเวลานาน จึงทำให้เสียงบประมาณมาก

1.4.3 ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม

ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการส่งเสริมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล เหมาะกับการเข้าถึงเกษตรกรรายย่อย ใช้ในประเทศเนปาล บังคลาเทศ ญี่ปุ่น ศรีลังกา กัวเตมาลา เคนยา เอธิโอเปีย เม็กซิโก จีน และไทย การจัดทำโครงการทำโดยเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริม นักวิชาการเกษตร และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาชนบทของรัฐ โดยคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก และพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ให้รอบด้าน รวมทั้งระบบนิเวศรอบตัวเกษตรกรด้วย นอกจากนี้ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมดูแลโครงการส่งเสริมการเกษตรด้วย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมดำเนินงานโดยเรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสภาพกายภาพของท้องถิ่นให้มากที่สุด ทำทะเบียนครัวเรือนของเกษตรกร จัดทำทางเลือกในการประกอบอาชีพให้กับเกษตรกร อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ สนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกัน ประสานงานหน่วยงานวิจัยและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และติดตามและประเมินผลเป็นระยะ การวัดผลสำเร็จวัดผลจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ นักวิจัย และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้ และทัศนคติของเกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงไป การอนุรักษ์ระบบนิเวศ ความต่อเนื่องของโครงการ และความสามัคคีในกลุ่ม มีข้อดี คือ เน้นความต้องการของเกษตรกรเป็นที่ตั้ง เกษตรกรและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการส่งเสริม ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จสูง แต่มีข้อเสีย คือ หากเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือนักวิจัยไม่มีความรู้ความสามารถในการปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร โครงการส่งเสริมอาจไม่ประสบความสำเร็จได้

1.4.4 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่าง

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่างเป็นการส่งเสริมการเกษตร กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงสุกร การผลิตโค การผลิตกระบือ การใช้ปุ๋ย อินทรีย์ การปลูกข้าวหอมมะลิ เป็นต้น เน้นการถ่ายทอดความรู้แบบลึกซึ้ง และสอดคล้องกับห่วงโซ่ อุปทานของสินค้าเกษตรนั้น ๆ การจัดทำโครงการส่วนใหญ่จัดทำโดยกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในการวางแผน นำเสนอปัญหาและอุปสรรค และอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน กับนัก ส่งเสริม การดำเนินงานเน้นการผลิตที่ทำให้สินค้าเกษตรมีคุณภาพสูง ส่งเสริมให้เกษตรกรแต่ละรายทำ ให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่มักใช้การส่งเสริมแบบรายบุคคลหรือแบบกลุ่ม แต่ถ้าเกษตรกร เรียนรู้ได้เร็ว ก็อาจเรียนรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ได้ การวัดผลสำเร็จวัดจากผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นและความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร มีข้อดี คือ สามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีและจัดหาปัจจัยการผลิตและตลาดที่ เหมาะสมให้กับเกษตรกรได้ และสามารถจ้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางได้ ทำให้เกษตรกรมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง แต่มีข้อเสีย คือ หากความต้องการของเกษตรกรไม่สอดคล้องกับความต้องการของ หน่วยงานที่ส่งเสริม อาจเกิดความขัดแย้งได้

1.4.5 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการเป็นการจัดทำโครงการเฉพาะ อาจมีหลายกิจกรรมทางการเกษตรรวมอยู่ เช่น โครงการเกษตรผสมผสาน ที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยง สัตว์หลาย ๆ ประเภทรวมกัน การจัดทำโครงการอาจได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรจากต่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรทางศาสนา โดยให้เงินทุนสนับสนุนโครงการ ผ่านรัฐบาลภายใต้ข้อกำหนดต่าง ๆ ส่วนการดำเนินงาน หากโครงการเป็นโครงการประจำของ หน่วยงานส่งเสริมการเกษตร โครงการจะดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ หากเป็นโครงการชั่วคราวที่ ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากแหล่งอื่น จะต้องยืมบุคลากรมาจากหน่วยงานอื่น ๆ แล้วแต่งตั้งทีมบริหาร โครงการ เมื่อสิ้นสุดโครงการ จึงส่งบุคลากรกลับคืนสู่หน่วยงานเดิม การวัดผลสำเร็จวัดจากผลผลิตที่ เพิ่มขึ้น การยอมรับเทคโนโลยี และระดับการพัฒนาของเกษตรกร มีข้อดี คือ สามารถทดสอบวิธีการ ส่งเสริมแบบต่าง ๆ ได้ในแต่ละโครงการ และมีผลการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม เพราะดำเนินการเฉพาะ พื้นที่ แต่มีข้อเสีย คือ ระยะเวลาในการทำโครงการสั้น ขาดความต่อเนื่อง อาจทำให้งานบางอย่างที่ต้อง ใช้เวลานานกว่าจะเห็นผลไม่สามารถบรรลุผลได้

1.4.6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม เน้นการ ส่งเสริมแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งพืช สัตว์ และครอบครัวเกษตรกร ทำให้สามารถเลือกเทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับเกษตรกรและครอบครัวได้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และเกษตรกรวางแผนโครงการร่วมกัน โดย เลือกพืชและสัตว์ในการส่งเสริมให้เหมาะกับแต่ละพื้นที่ ส่วนการดำเนินงาน นักวิจัยและเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมต้องลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามก่อน วิเคราะห์ระบบการทำฟาร์มของเกษตรกร จากนั้น เลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกร การวัดผลสำเร็จวัดจากความเหมาะสมของ เทคโนโลยีที่นำไปถ่ายทอด อัตราการยอมรับเทคโนโลยี ความต่อเนื่องของการยอมรับเทคโนโลยี การมี ส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ผลผลิตที่ได้ และการอนุรักษ์ระบบนิเวศเกษตร มีข้อดี คือ มีการประสานงาน อย่างใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและเกษตรกร ทำให้สามารถแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรได้ตรงจุด

และเกษตรกรมีโอกาสในการยอมรับเทคโนโลยีที่ส่งเสริมสูง เนื่องจากนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้เลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเกษตรกรแต่ละครัวเรือน แต่มีข้อเสีย คือ เสียค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากต้องใช้นักวิจัยเฉพาะสาขาเข้ามาให้คำแนะนำกับแต่ละครอบครัว

1.4.7 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันศึกษา

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันการศึกษาดำเนินการโดยสถาบันการศึกษาประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบการส่งเสริมการเกษตรอย่างเป็นระบบ ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาจัดทำโครงการที่สามารถแก้ปัญหาของเกษตรกรได้ เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ทั้งนี้ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ถ่ายทอดไปใช้แก้ปัญหาของตนเองได้จริง ส่วนการดำเนินงาน สถาบันศึกษามักมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการส่งเสริมโดยตรง เช่น สถาบันฝึกอบรม อาจารย์หรือนักวิจัยทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ถ่ายทอดความรู้แบบกลุ่มให้กับเกษตรกร โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ เทปบันทึกการวิทยุโทรทัศน์ หรือวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเกษตรกรเพื่อรับทราบปัญหาและเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดให้กับเกษตรกร การวัดผลสำเร็จวัดจากจำนวนเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม อัตราการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำการเกษตร มีข้อดี คือ การที่อาจารย์ของสถาบันการศึกษาทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทำให้เกษตรกรเกิดความศรัทธาในตัวอาจารย์ ส่งผลให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีที่ถ่ายทอดง่ายขึ้น เกษตรกรมีโอกาสในการประสบความสำเร็จสูง เนื่องจากนักวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละพื้นที่ก่อนที่จะเลือกวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับเกษตรกร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างเกษตรกรและอาจารย์ทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาของเกษตรกรอย่างลึกซึ้ง แต่มีข้อเสีย คือ อาจารย์ผู้สอนมีภารกิจอื่นมาก เช่น การสอนและการวิจัย อาจให้เวลากับการส่งเสริมได้ไม่มาก และอาจารย์บางท่านอาจใช้คำศัพท์วิชาการที่ยากเกินกว่าที่เกษตรกรจะเข้าใจได้ เป็นต้น

1.4.8 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกรเป็นแนวทางที่นิยมใช้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น เนเธอร์แลนด์ หรือประเทศในยุโรปตะวันตก เนื่องจากองค์การเกษตรกรมีความเข้มแข็ง ส่วนในประเทศไทย องค์การของเกษตรกรยังไม่เข้มแข็งมากพอ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบนี้จึงไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร องค์การเกษตรกรอาจจัดทำโครงการเอง หรือร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาลก็ได้ ทั้งนี้ องค์การเกษตรกรมักอภิปรายร่วมกับสมาชิกก่อนที่จะตัดสินใจทำโครงการ เพื่อให้โครงการสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง การดำเนินงานเน้นการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยเฉพาะการศึกษาดูงานฟาร์มเกษตรที่ประสบความสำเร็จ การสาธิตและการประชุมร่วมกัน การวัดผลสำเร็จวัดจากผลผลิต จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการคงอยู่ขององค์การเกษตรกร มีข้อดี คือ องค์การเกษตรกรมีอิสระในการจัดบริการการส่งเสริมเกษตร สามารถเลือกการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของสมาชิก เนื่องจากได้มีการพูดคุยกับสมาชิกก่อนวางแผนทำโครงการ นอกจากนี้ องค์การเกษตรกรยังสามารถนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์การมามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการส่งเสริมการเกษตรได้ด้วย เช่น นักวิจัย ผู้จัดการปัจจัยการผลิต และผู้รับซื้อผลผลิต เป็นต้น แต่มีข้อเสีย คือ หากองค์การเกษตรกรไม่เข้มแข็ง ขาดภาวะผู้นำที่ดี หรือสมาชิกขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนวทางการส่งเสริมในรูปแบบนี้จะไม่ประสบความสำเร็จ

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไป การส่งเสริมการเกษตรระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่าง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันศึกษา และแนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกร การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกแนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่างมาเป็นกรอบการวิจัย เนื่องจากเป็นการส่งเสริมเฉพาะพืชสมุนไพรเท่านั้น

1.5 สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

ขอบเขตของงานส่งเสริมการเกษตรมีขอบเขต 9 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ประสิทธิภาพการตลาด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารและการจัดการฟาร์ม ครอบครัวและความเป็นอยู่ การพัฒนาเยาวชน การพัฒนาความเป็นผู้นำ การพัฒนาชุมชน และการสังคมสงเคราะห์ สำหรับวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 3 วิธี คือ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน โดยมีแนวทางการส่งเสริมการเกษตร 8 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไป การส่งเสริมการเกษตรระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเฉพาะอย่าง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบโครงการ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันศึกษา และแนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกร โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดดังกล่าวมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ประกอบด้วย 1) ประเด็นการส่งเสริม ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร และ 2) วิธีการส่งเสริม ได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 6 ประเด็น อันได้แก่ 1) ความหมายและประเภทของพืชสมุนไพร 2) การปลูกพืชสมุนไพร 3) การแปรรูปพืชสมุนไพร 4) การตลาดพืชสมุนไพร 5) แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 และ 6) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายและประเภทของพืชสมุนไพร

ความหมายและประเภทของพืชสมุนไพร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความหมายของพืชสมุนไพร และประเภทของพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของพืชสมุนไพร

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.1) ให้คำจำกัดความของสมุนไพร ดังนี้ “ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ได้จาก พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาพิษ เช่น กระเทียม น้ำผึ้ง รากดิน (ไส้เดือน) เขากวางอ่อน กำมะถัน ยางน่อง โล่ตื้น” สมุนไพรส่วนใหญ่ทำจากพืช คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่าสมุนไพรหมายถึงพืชเท่านั้น แต่แท้จริงแล้ว สมุนไพรอาจมาจากสัตว์หรือแร่ธาตุก็ได้ จึงมีการระบุให้ชัดเจนหากสมุนไพรนั้นมาจากพืชว่าเป็นพืชสมุนไพร (สมสุข มัจฉาชีพ, 2534, น.ช)

รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ (2540, น.19) กล่าวว่า พืชสมุนไพร หมายถึง “พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา ซึ่งหาได้ตามพื้นเมือง ไม่ใช่เครื่องเทศ”

นิภาพร ตะเกาพงษ์ (2547, น.8) กล่าวว่า พืชสมุนไพร หมายถึง “พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่นำมาปรุงหรือประกอบเป็นยารักษาโรค”

กล่าวโดยสรุป พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่นำมาใช้ทำยารักษาโรคหรือบำรุงร่างกาย มิใช่เครื่องเทศ

2.1.2 ประเภทของพืชสมุนไพร

ในด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับพืชสมุนไพร แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) กลุ่มอาหารและผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (นิภาพร ตะเกาพงษ์, 2547, น.8-9) ซึ่งผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากำหนดให้ใส่ข้อความกำกับผลิตภัณฑ์ด้วยว่า “ไม่มีผลในการป้องกันหรือรักษาโรค” เนื่องจากเป็นอาหาร และ 2) ยา หากผลิตภัณฑ์สมุนไพรใช้เพื่อป้องกัน บรรเทา หรือรักษาโรค ผลิตภัณฑ์สมุนไพรนั้นถือเป็นยา

พืชสมุนไพรอาจเป็นได้ทั้งอาหารและยา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ เช่น กระเทียม อาจใช้ปรุงอาหารเพื่อปรุงแต่งกลิ่นและรสชาติ ซึ่งเป็นการใช้กระเทียมเป็นอาหาร แต่หากผู้บริโภครับประทานกระเทียมเพื่อต้องการควบคุมระดับคอเลสเตอรอลหรือความดันโลหิต กระเทียมในกรณีนี้ถือเป็นยา และเป็นไปได้ว่าผู้บริโภคอาจใช้พืชสมุนไพรเป็นทั้งอาหารและยาในเวลาเดียวกัน

โดยสรุป พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่นำมาใช้ทำยารักษาโรคหรือบำรุงร่างกาย มิใช่เครื่องเทศ โดยทางกฎหมายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อาหาร และยา

2.2 การปลูกพืชสมุนไพร

ขั้นตอนการปลูกพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน อันได้แก่ การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การปลูกลงดิน การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว (ภาวนา อัคระประภา วิไลภรณ์ ชนก นำชัย สมนิตย์ เหล็กอุ้นวงษ์ และลออ พรพงษ์กุล, ม.ป.ป., น.4-30) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การเตรียมแปลงปลูก ประกอบด้วย การไถพรวน การใส่ปุ๋ย และการกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม (กองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545, น.15)

2.2.2 การเตรียมพันธุ์ปลูก การขยายพันธุ์สำหรับสมุนไพรนิยมใช้ 3 วิธี การเพาะพันธุ์จากเมล็ด การแยกหน่อ และการปักชำ (สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา, ม.ป.ป., น.1)

2.2.3 การปลูกลงดิน

2.2.4 การดูแลรักษา

การดูแลรักษามีหลากหลายวิธี แล้วแต่ชนิดของพืชสมุนไพร วิธีหลัก ๆ ที่เกษตรกรต้องทำ คือ การพรวนดิน การให้ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (ภาวนา อัครวะประภา วิไลภรณ์ ชนกนาศัย สมณิตย์ เหล็กอุ้นวงษ์ และลออ พรพงษ์กุล, ม.ป.ป., น.4-30) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) การพรวนดิน ควรมีการพรวนดินบ้าง โดยพรวนในขณะที่ดินแห้งพอสมควร ไม่ควรให้กระทบกระเทือนรากมากเกินไป
- 2) การให้ปุ๋ย ก่อนปลูกพืชสมุนไพร ควรรองกันหลุมด้วยปุ๋ย ควรให้ปุ๋ย 1-2 เดือนต่อครั้ง เพื่อบำรุงพืชและช่วยให้ดินอุ้มน้ำได้ดี
- 3) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ไม่ควรทำลายแมลงทุกชนิดที่มีในแปลง เพราะแมลงบางชนิดมีประโยชน์ สามารถช่วยควบคุมศัตรูพืชให้ลดลงได้

2.2.5 การเก็บเกี่ยว

พืชสมุนไพรสามารถเก็บเกี่ยวได้ 7 ส่วน อันได้แก่ ใบ ดอก ผล เมล็ด ต้น หัว และราก มีวิธีการเก็บเกี่ยวที่แตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ใบ เก็บช่วงที่พืชเจริญเติบโตมากที่สุด บางชนิดเก็บตอนใบแก่ บางชนิดเก็บตอนใบอ่อน บางชนิดเก็บตอนใบไม่อ่อนหรือไม่แก่เกินไป ใช้วิธีการเด็ดหรือตัด
- 2) ดอก ส่วนใหญ่เก็บในช่วงดอกเริ่มบาน แต่บางชนิดเก็บในช่วงดอกตูม ใช้วิธีเด็ดหรือตัด
- 3) ผล โดยทั่วไปมักเก็บในช่วงที่ผลแก่เต็มที่แล้ว แต่พืชบางชนิดเก็บในช่วงผลยังไม่สุกดี โดยใช้วิธีเด็ดหรือตัด
- 4) เมล็ด เหมือนการเก็บผล กล่าวคือ โดยทั่วไปมักเก็บในช่วงที่ผลแก่เต็มที่แล้ว แต่พืชบางชนิดเก็บในช่วงผลยังไม่สุกดี ใช้วิธีเด็ดหรือตัด
- 5) ต้น เหมือนกับการเก็บส่วนใบ กล่าวคือ เก็บช่วงที่พืชเจริญเติบโตมากที่สุด ใช้วิธีการเด็ดหรือตัด
- 6) หัว เก็บในช่วงที่พืชหยุดการเจริญเติบโต ใบและดอกร่วงหมดแล้ว มักเก็บในช่วงฤดูหนาวถึงปลายฤดูร้อน ควรขุดอย่างระมัดระวัง แล้วตัดรากฝอยออก
- 7) ราก เหมือนการเก็บส่วนหัว กล่าวคือ เก็บในช่วงที่พืชหยุดการเจริญเติบโต ใบและดอกร่วงหมดแล้ว ช่วงฤดูหนาวถึงปลายฤดูร้อน ขุดอย่างระมัดระวัง แล้วตัดรากฝอยออก

โดยสรุป ขั้นตอนการปลูกพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน อันได้แก่ 1) การเตรียมแปลงปลูก แบ่งเป็น การไถพรวน การใส่ปุ๋ย และการกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม 2) การเตรียมพันธุ์ปลูก แบ่งเป็น การเพาะพันธุ์จากเมล็ด การแยกหน่อ และการปักชำ 3) การปลูกลงดิน 4) การดูแลรักษา แบ่งเป็น การพรวนดิน การให้ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และ 5) การเก็บเกี่ยว แบ่งเป็น ใบ ดอก ผล เมล็ด ต้น หัว และราก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มากำหนดข้อคำถามในหัวข้อสภาพการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

2.3 การแปรรูปพืชสมุนไพร

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบางขัน จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2556, น. 13) กล่าวว่า การแปรรูปสมุนไพร คือ การเปลี่ยนแปลงสถานะของสมุนไพรให้ต่างไปจากเดิม เพื่อประโยชน์ในการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น

สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ (ม.ป.ป., น.1-2) กล่าวว่า การเตรียมวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อการแปรรูปมีความสำคัญ เพราะมีผลกระทบกับสารสำคัญในวัตถุดิบสมุนไพร เกษตรกรที่ต้องการแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรจึงจำเป็นต้องเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสารสำคัญในวัตถุดิบสมุนไพร เช่น การป้องกันการปนเปื้อนระหว่างการขนส่ง ความสะอาดของน้ำที่ใช้ในการล้าง ความสะอาดของภาชนะที่ใส่วัตถุดิบสมุนไพร อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับการเก็บวัตถุดิบสมุนไพร เป็นต้น

สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ (ม.ป.ป., น.1-2) ระบุว่า กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรมี 5 วิธีหลัก อันได้แก่ วิธีทำแห้ง วิธีหมัก วิธีใช้สารเคมี วิธีใช้ความร้อน และวิธีใช้ความเย็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) วิธีทำแห้ง มีหลายวิธี เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ
- 2) วิธีหมัก
- 3) วิธีใช้สารเคมี มีหลายวิธี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง
- 4) วิธีใช้ความร้อน มีหลายวิธี เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น
- 5) วิธีใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น

การทำสมุนไพรแปรรูปจำเป็นต้องจัดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและกำไร เพื่อใช้ในการตัดสินใจ (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบางขัน จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556, น.32) เช่น ต้นทุนการแปรรูปประสั๊กเชื่อมรวม 2,400 บาท ประกอบด้วย ค่าประสั๊ก 10 กิโลกรัม กิโลกรัมละ 50 บาท รวม 500 บาท ค่าแรงงาน 1,000 บาท ค่าน้ำ ค่าไฟ 100 บาท ค่าวัตถุดิบปรุงรส 200 บาท ค่าบรรจุภัณฑ์ 60 กล่อง กล่องละ 10 บาท รวม 600 บาท ราคาขาย 60 กล่อง กล่องละ 60 บาท รายได้รวม 3,600 บาท ทำให้ได้กำไรเท่ากับ 1,200 บาท เป็นต้น

สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ม.ป.ป., น.1) แบ่งมาตรฐานผลิตภัณฑ์เป็น 2 กลุ่ม อันได้แก่ 1) *มาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล* เช่น การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices หรือ GAP) เป็นมาตรฐานการปลูกพืช หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) เป็นมาตรฐานการทำอุตสาหกรรม การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis Critical Control Point หรือ HACCP) เป็นมาตรฐานความปลอดภัยในการผลิตอาหาร มาตรฐานขององค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Standards Organization หรือ ISO) เป็นมาตรฐานของการทำธุรกิจและอุตสาหกรรม และ 2) *มาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ* เช่น มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นมาตรฐานของการผลิต

อาหาร เครื่องสำอาง ยา และวัตถุอันตราย มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) เป็นมาตรฐานสำหรับอุตสาหกรรมของประเทศไทย

โดยสรุป การเตรียมวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปมีความสำคัญ วิธีการแปรรูป มี 5 วิธี ได้แก่ วิธีทำแห้ง วิธีการหมัก วิธีการใช้สารเคมี วิธีการใช้ความร้อน และวิธีการใช้ความเย็น การแปรรูปจำเป็นต้องจดบันทึกต้นทุนและกำไร และมาตรฐานผลิตภัณฑ์มี 2 ประเภท คือ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มากำหนดข้อคำถามในหัวข้อสภาพการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

2.4 การตลาดพืชสมุนไพร

การตลาด คือ “กระบวนการวางแผนและปฏิบัติการเกี่ยวกับ ราคา การส่งเสริม และการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ เพื่อพัฒนาการแลกเปลี่ยนซึ่งสร้างความพึงพอใจให้กับจุดประสงค์ของผู้บริโภคและผู้ผลิต” (สีบชาติ อินทะไชย, 2556, น.2) ในการทำการตลาดสินค้านั้น ผู้ผลิตต้องจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ ของส่วนประสมทางการตลาดให้เหมาะสม จึงจะสามารถบรรลุจุดหมายทางการตลาดได้ ส่วนประสมทางการตลาดมี 4 องค์ประกอบ หรือ 4 P อันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 ผลิตภัณฑ์ (Product)

ผลิตภัณฑ์ คือ “สินค้าหรือบริการที่สามารถตอบสนองความพอใจ และรวมถึงลักษณะที่อาจจะมองเห็นได้ของสิ่งนั้นทั้งในแง่ที่เป็นสิ่งจับต้องได้ (tangible) และสิ่งที่ไม่จับต้องได้ (intangible) หรือนั่นก็คือ รูปร่างและนามธรรมด้วยนั่นเอง” (อดุลย์ จาตุรงค์กุล, 2546, น.141)

รังสรรค์ เลิศในสัตย์ (2549, น.59-63) กล่าวว่า ผู้ผลิตสามารถใช้กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์หลัก ๆ 3 กลยุทธ์ อันได้แก่ บรรจุกฎเกณฑ์ รูปแบบ และตราสินค้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) บรรจุกฎเกณฑ์

ผู้ผลิตสามารถสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าของตนผ่านการออกแบบบรรจุกฎเกณฑ์ให้แตกต่างจากคู่แข่ง บรรจุกฎเกณฑ์สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่แตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ได้ สามารถใส่ข้อมูลหรือรูปภาพที่ดึงดูดใจลูกค้าได้ นอกจากนี้ บรรจุกฎเกณฑ์ยังมีความสำคัญต่อการขนส่ง เพราะบรรจุกฎเกณฑ์ที่ดีควรมีความทนทาน ทำให้สามารถรักษาคุณภาพของสินค้าไว้ได้นาน และบรรจุกฎเกณฑ์ที่มีน้ำหนักเบา ทำให้ประหยัดค่าขนส่ง นอกจากนี้ ผู้ผลิตยังต้องคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าอีกด้วย เช่น ลูกค้าที่ซื้อสินค้าสินค้าครั้งละมาก ๆ มักต้องการบรรจุกฎเกณฑ์ที่มีขนาดใหญ่ เป็นต้น

2) รูปแบบ

สินค้าที่ปรับเปลี่ยนตามรสนิยมของผู้บริโภคจำเป็นต้องมีรูปแบบที่ตรงกับ ความชื่นชอบของผู้บริโภคด้วย เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ รถยนต์ เป็นต้น การกำหนดรูปแบบที่ลูกค้าพอใจซื้อจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ผู้ผลิตต้องใส่ใจ

3) ราคาสินค้า

ราคาสินค้า คือ ค่าเฉพาะที่ใช้ในการดำเนินการของผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตกำหนด ผู้ผลิตสามารถใช้ราคาสินค้าในการสื่อสารภาพลักษณ์ของสินค้าของตนว่าดีกว่าสินค้าของคู่แข่งได้ การมีราคาสินค้าที่แข็งแกร่งสามารถทำให้ผลกำไรของผู้ผลิตเพิ่มมากขึ้น และกีดขวางผู้ผลิตรายใหม่ไม่ให้เข้ามาแข่งขันได้ เนื่องจากลูกค้าเชื่อถือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

2.4.2 ราคา (Price)

ราคา คือ มูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่แสดงออกในรูปของเงิน วิธีการตั้งราคามีหลายวิธีอันได้แก่ 1) *วิธีการตั้งราคาที่มีงเน้นต้นทุน* กล่าวคือ การตั้งราคาต้องคำนึงถึงต้นทุนรวมของผู้ผลิต ซึ่งรวมถึงต้นทุนการผลิตและต้นทุนในการตลาด โดยส่วนใหญ่ ผู้ผลิตจำเป็นต้องกำหนดราคาให้มากกว่าต้นทุนรวม เพื่อให้มีกำไรจากการดำเนินการผลิต แต่บางครั้ง ผู้ผลิตอาจลดราคาสินค้าให้ต่ำกว่าต้นทุนเพื่อดึงดูดลูกค้าเป็นครั้งคราว 2) *วิธีการตั้งราคาโดยเน้นความต้องการของผู้ซื้อ* การตั้งราคาต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ซื้อด้วยว่าผู้ซื้อมองว่าราคาของสินค้านั้นเหมาะสมกับสินค้าหรือไม่ หากผู้ซื้อไม่ต้องการสินค้านี้แล้ว ผู้ซื้อจะไม่ยอมจ่ายราคาที่สูง ทำให้สินค้าที่ตั้งราคาสูงขายไม่ได้ ในทางกลับกัน หากผู้ซื้อมีความต้องการสินค้าสูง ผู้ซื้อจะยอมจ่ายราคาสูงตามไปด้วย และ 3) *วิธีการตั้งราคาโดยเน้นคู่แข่ง* หากผู้ผลิตต้องการเอาชนะคู่แข่ง ผู้ผลิตอาจตั้งราคาให้ต่ำกว่าคู่แข่งได้ การใช้กลยุทธ์ด้านราคาเพื่อเอาชนะคู่แข่งอาจถูกนำมาใช้เป็นครั้งคราวหรือใช้แบบถาวรก็ได้

ทั้งนี้ นโยบายระดับราคามี 3 นโยบายหลัก อันได้แก่ 1) *ระดับราคาที่ต่ำกว่าตลาด* การกำหนดนโยบายระดับราคาที่ต่ำกว่าตลาดจะทำให้สินค้าสามารถเข้าสู่ตลาด ขยายตลาด และครองส่วนแบ่งตลาดได้ง่ายและเร็ว เนื่องจากราคาที่ต่ำกว่าตลาดทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจในการเลือกซื้อได้ง่าย และยังเป็นกำบังป้องกันผู้ผลิตรายใหม่ในการเข้าแข่งขันในตลาดอีกด้วย เพราะคู่แข่งอื่นอาจมีความเสี่ยงในการขาดทุนได้ 2) *ระดับราคาที่สูงกว่าตลาด* นโยบายระดับราคาที่สูงกว่าตลาดนอกจากเป็นการสะท้อนต้นทุนที่สูงกว่าแล้ว ยังเป็นการสื่อสารภาพลักษณ์ของสินค้าว่ามีคุณภาพสูงกว่าสินค้าอื่น ๆ ในตลาดอีกด้วย และ 3) *ราคาระดับเดียวกับตลาด* การใช้นโยบายราคาระดับเดียวกับตลาดมักใช้เมื่อสินค้าไม่แตกต่างจากสินค้าของคู่แข่ง หรือเป็นราคาสินค้าที่ผู้บริโภคคุ้นเคยอยู่แล้ว หากผู้ผลิตตั้งราคาที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะสูงกว่าหรือต่ำกว่าตลาด แต่ผู้ซื้ออาจสงสัยว่าเหตุใดราคาจึงไม่เท่ากัน

2.4.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)

ช่องทางการจัดจำหน่าย คือ “กระบวนการในการจัดการเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสิทธิในตัวผลิตภัณฑ์ (และอาจรวมถึงตัวผลิตภัณฑ์) จากผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภค กระบวนการดังกล่าวมีผู้ผลิตอยู่ต้นทางของกระบวนการและผู้บริโภคอยู่ปลายทางของการเคลื่อนย้ายสิทธิในตัวผลิตภัณฑ์ โดยในระหว่างทางของกระบวนการนี้อาจมีตัวกลาง (Marketing Intermediaries) มาเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อให้การกระจายผลิตภัณฑ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นก็ได้” (วิทวัส รุ่งเรืองผล, 2552, น.190)

ฟิลลิป คอตเลอร์ (2546, น.203-204) กล่าวว่า ในระบบการตลาด ช่องทางการตลาดจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก และผู้บริโภค ทั้งนี้ ผู้ผลิตอาจรวบรวมหน้าที่ในการเป็นผู้ค้าส่งและ/หรือผู้ค้าปลีกเอง โดยเฉพาะผู้ผลิตที่จัดตั้งในนามบริษัทขนาดใหญ่ หรือผู้ค้าส่งอาจรวบรวมหน้าที่ผู้ค้าปลีกเองด้วยก็เป็นได้

2.4.4 การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

การส่งเสริมการตลาด คือ “การกระตุ้นให้ความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้า นั้น ๆ สูงขึ้น รวมทั้งอาจเปลี่ยนแปลงภาพพจน์และทัศนคติที่ผู้บริโภคมีต่อสินค้าให้ดีขึ้น ทำให้ผู้บริโภค เห็นคุณค่าในผลิตภัณฑ์นั้นมากขึ้นจนยอมซื้อในระดับราคาที่สูงขึ้น” (วิทวัส รุ่งเรืองผล, 2552, น.222) เครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมการตลาดมีหลากหลาย อันได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการขายโดยพนักงานขาย (รังสรรค์ เลิศในสัตย์, 2549, น. 110-121) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *การโฆษณา* การโฆษณามีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีข้อดีและข้อเสียที่ต่างกันออกไป อันได้แก่ 1) *การโฆษณาทางโทรทัศน์* มีข้อดี คือ มีภาพ เสียง และความเคลื่อนไหว ทำให้ดึงดูดความสนใจได้ดี เข้าถึงผู้บริโภคได้กว้างและรวดเร็ว แต่มีข้อเสีย คือ ต้นทุนสูงมาก เลือกผู้รับสารไม่ได้ และมีเวลานำเสนอข่าวสารน้อยมาก 2) *การโฆษณาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง* มีข้อดี คือ มีต้นทุนต่ำ สามารถเลือกพื้นที่สำหรับรับฟังโฆษณาได้ แต่มีข้อเสีย คือ ไม่มีภาพ ทำให้ข้อความที่สื่อสารออกไปอาจไม่ครบถ้วน หรือเข้าใจได้ยาก 3) *หนังสือพิมพ์* มีข้อดี คือ สามารถให้ข้อมูลข่าวสารได้มาก ทำให้สร้างความน่าเชื่อถือได้ แต่มีข้อเสีย คือ ผู้อ่านมักอ่านแบบผ่าน ๆ ไม่ได้ใช้เวลากับสื่อมากนัก 4) *นิตยสาร* มีข้อดี คือ สามารถเลือกกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย การสื่อสารชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ แต่มีข้อเสีย คือ ช่วงเวลาการจัดทำสื่อนาน ทำให้ข่าวสารอาจไม่ทันการณ์ได้ 5) *แผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิว* ต่าง ๆ มีข้อดี คือ ต้นทุนต่ำ เลือกผู้รับสารได้ และอธิบายข้อมูลได้มาก แต่มีข้อเสีย คือ ไม่สามารถกระจายสื่อได้กว้างในระยะเวลาอันสั้น

2) *การประชาสัมพันธ์* การประชาสัมพันธ์นั้นทำได้หลายทาง บางอย่างก็ไม่ต้องใช้งบประมาณ เพราะสื่อมวลชนเลือกส่งให้ แต่บางอย่างก็จำเป็นต้องใช้งบประมาณ วิธีการประชาสัมพันธ์มี 3 วิธี มีข้อดีและข้อเสียที่ต่างกันไป อันได้แก่ 1) *การแถลงข่าว* เป็นการจัดงานเพื่อแถลงข่าวโดยเฉพาะ มีข้อดี คือ ดึงดูดความสนใจจากนักข่าวได้มาก เนื่องจากสามารถทำกิจกรรมกับแขกที่มาร่วมงานได้หลากหลายรูปแบบ ทำให้มีข้อเสีย คือ ต้นทุนที่สูง หากจัดที่โรงแรมและมีการเชิญแขกคนสำคัญ ซึ่งต้องมีการเลี้ยงรับรองด้วย 2) *การแจกข่าว* เป็นการส่งข่าวให้กับสื่อมวลชนโดยตรง ไม่ได้มีการจัดงานใด ๆ มีข้อดี คือ ประหยัดงบประมาณ ส่วนข้อเสีย คือ อาจไม่ได้รับการตอบสนองจากสื่อมวลชน หากข่าวที่นำเสนอไม่น่าสนใจ และ 3) *การจัดกิจกรรมพิเศษ* อาจเป็นกิจกรรมบนเวทีที่ชวนผู้บริโภคเข้าร่วมกิจกรรม หรืออาจมีการสาธิตการใช้ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น มีข้อดี คือ สร้างความประทับใจให้กับลูกค้าจากประสบการณ์ตรง แต่มีข้อเสีย คือ ใช้งบประมาณสูง

3) *การส่งเสริมการขาย* เป็นกิจกรรมที่ไม่ใช่การให้ข่าว แต่เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในผลิตภัณฑ์และทำให้เกิดการซื้อในที่สุด มีรูปแบบที่หลากหลาย อันได้แก่ 1) *การลดราคา* มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การลดราคาเมื่อซื้อสินค้าชิ้นเดียว การลดราคาในอัตราที่เพิ่มขึ้นหากซื้อจำนวนชิ้นมากขึ้น เป็นต้น 2) *การแจก* มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การแจกสินค้าตัวอย่างเพื่อให้ทดลองใช้ การแจกคู่มือเพื่อใช้ลดราคาสินค้า การแจกคู่มือซิงโคร เป็นต้น 3) *การแลก* มีหลากหลายรูปแบบเช่นเดียวกัน เช่น หากซื้อสินค้าครบจำนวนเงินที่กำหนด ลูกค้าสามารถแลกรับของชำร่วยได้ การแลกแต้มสะสมเพื่อรับของชำร่วย เป็นต้น 4) *การแถม* การแถมอาจมีการแถมต่อชิ้นหรือแถมสินค้าเมื่อซื้อครบจำนวนเงินที่กำหนดไว้ก็ได้ 5) *การสาธิตสินค้า* เป็นการอธิบายวิธีการใช้ผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภค

ได้เห็นและลองใช้ 6) การชำระเงินที่สะดวก ถือเป็นภาระที่ลดน้อยลงอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น การชำระเงินด้วยบัตรเครดิต หรือการผ่อนชำระ ทั้งแบบที่มีดอกเบี้ยและไม่มีดอกเบี้ย เป็นต้น

4) การขายโดยพนักงานขาย เป็นการแนะนำข้อมูลที่สำคัญในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคและเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในระดับบุคคล

โดยสรุป การตลาดพืชสมุนไพร มี 4 องค์ประกอบ อันได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ รูปแบบ และตราสินค้า 2) ราคา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วิธีการตั้งราคาที่มุ่งเน้นต้นทุน วิธีการตั้งราคาที่เน้นความต้องการของลูกค้า และ วิธีการตั้งราคาที่เน้นคู่แข่ง 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย รวมถึงผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก และผู้บริโภค และ 4) การส่งเสริมการตลาด มีหลายกลยุทธ์ เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการขายโดยพนักงานขาย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวไปกำหนดข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

2.5 แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564

กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาครัฐ-เอกชน (2560, น.1-13) รายงานว่า คณะกรรมการดำเนินการยกร่างแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 ได้ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้าไทย และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขทำแผนแม่บทขึ้น โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของอุตสาหกรรมสมุนไพร ประเมินช่องว่างในการพัฒนาสมุนไพร กำหนดเป้าหมายการพัฒนา ประเด็นยุทธศาสตร์ มาตรการ แผนงาน และตัวชี้วัด และระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน

ในอดีตที่ผ่านมา การบริหารจัดการสมุนไพรที่ไม่เป็นระบบ ทำให้วัตถุดิบสมุนไพรในประเทศไทยขาดแคลนหลายชนิด บางชนิดก็ไม่ผ่านมาตรฐาน และการดำเนินการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรขาดตอน ไม่ต่อเนื่อง จึงไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาสมุนไพรเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย มีพันธกิจ 4 ประการ ได้แก่ 1) พัฒนาสมุนไพรให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ 2) สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยในตลาด ทั้งในและต่างประเทศ และ 4) ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และใช้สมุนไพรไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) มีเป้าหมาย 2 ประการ คือ 1) ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนในปีพ.ศ. 2564 และ 2) มูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 1 เท่าตัวภายในปีพ.ศ. 2564

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) มี 4 ยุทธศาสตร์ อันได้แก่ 1) ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรไทยที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ โดยมีเป้าประสงค์ คือ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แปรรูปแบบอย่างมีคุณภาพ ปริมาณวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพมีความเพียงพอใกล้เคียงต่อความต้องการใช้ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และอนุรักษ์สมุนไพรไทยให้คงไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน 2) พัฒนาอุตสาหกรรมและการตลาดสมุนไพรให้มีคุณภาพระดับสากล โดยมีเป้าประสงค์ คือ ผลិតภัณฑ์สมุนไพรมีศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดทั้งในและต่างประเทศ 3) ส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมคุณภาพ โดยมีเป้าประสงค์ คือ เพิ่มการใช้สมุนไพรในระบบสุขภาพในการรักษาโรคและเสริมสร้างสุขภาพ และเสริมสร้างพื้นฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพของประเทศในระยะยาว 4) สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าประสงค์ คือ ประเทศไทยมีกลไกในการพัฒนาสมุนไพรที่มีศักยภาพเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศ

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) ได้ระบุสมุนไพรที่สำคัญไว้ 2 ประเภท อันได้แก่ 1) สมุนไพรที่มีความต้องการของตลาด 7 ชนิด คือ กระชาย พริก ฟ้าทะลายโจร กระเจี๊ยบแดง หญ้าหวาน ว่านหางจระเข้ และไพล และ 2) สมุนไพรที่มีศักยภาพในการต่อยอดผลิตภัณฑ์ 5 ชนิด อันได้แก่ กวาวเครือขาว กระชายดำ ขมิ้นชัน บัวบก และมะขามป้อม

โดยสรุป แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 มีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาสมุนไพรเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย ผ่านพันธกิจหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) พัฒนาสมุนไพรให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ 2) สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยในตลาดทั้งในและต่างประเทศ และ 4) ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และใช้สมุนไพรไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้เลือกพืชสมุนไพรสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ เพราะการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรถือเป็นนโยบายสำคัญระดับประเทศ

2.6 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

กระบวนการผลิตพืชสมุนไพร มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การปลูกพืชสมุนไพร รวมถึง การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การปลูกลงดิน การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว 2) การแปรรูปพืชสมุนไพร รวมถึงการเตรียมวัตถุดิบพืชสมุนไพร วิธีการแปรรูป และการรับรองมาตรฐาน และ 3) การตลาดพืชสมุนไพร รวมถึงผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ส่วนแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเด็นยุทธศาสตร์ มาตรการ แผนงาน และตัวชี้วัดเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

3. ข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

ข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบ่งเป็น 3 ข้อ คือ สภาพทั่วไป ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร และการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สภาพทั่วไป

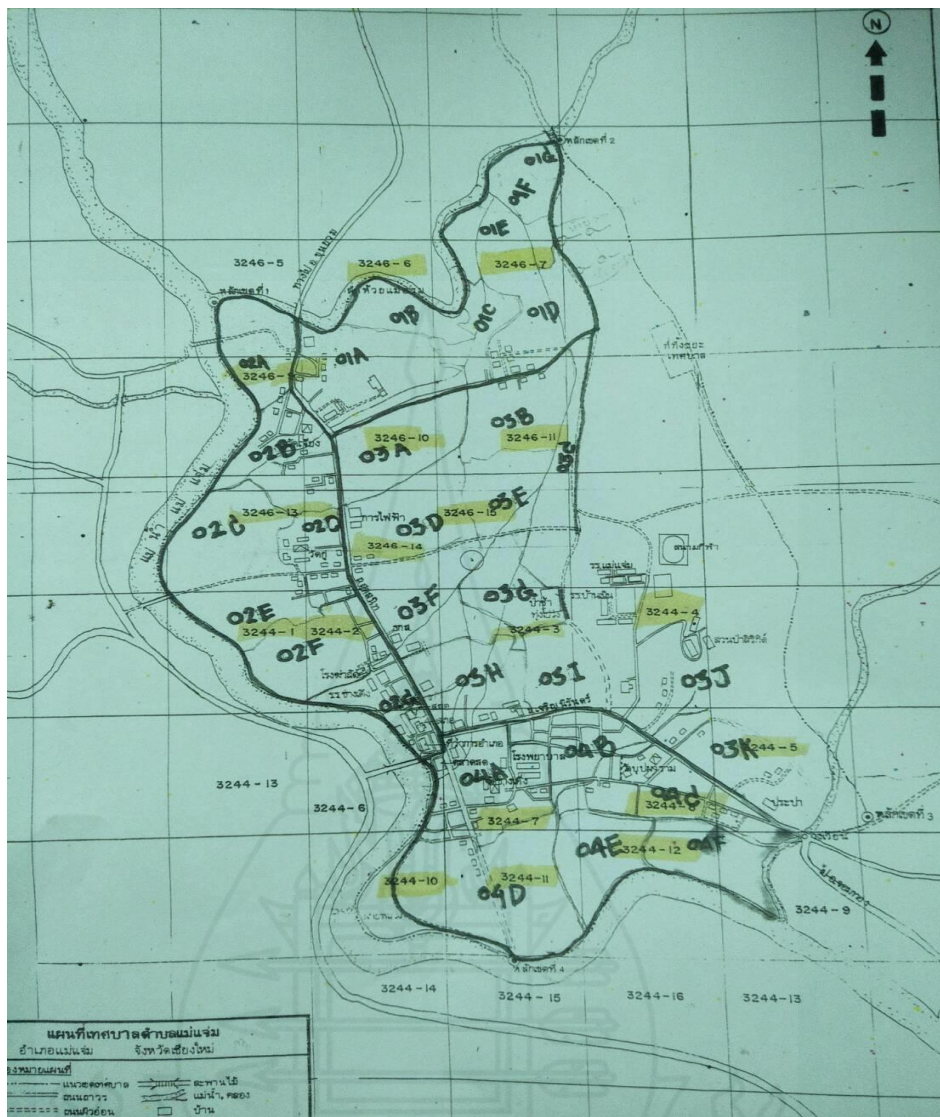
สภาพทั่วไปมี 17 ข้อ คือ อาณาเขต ประชากร การคมนาคมจราจร การประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม ไฟฟ้า ลักษณะการใช้ที่ดิน รายได้ การเกษตรกรรม การท่องเที่ยว การศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรน้ำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 อาณาเขต

เทศบาลตำบลแม่แจ่ม ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บางส่วนของตำบลข้างเคียง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (สำนักข้อมูลข่าวสารของราชการ, ม.ป.ป., น.1) ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 บ้านสันหนอง หมู่ที่ 4 บ้านเกาะ หมู่ที่ 12 บ้านข้างเคียงบน และหมู่ที่ 18 บ้านเจียง

เทศบาลตำบลแม่แจ่ม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากศูนย์กลางของจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 117 กิโลเมตร ตามเส้นทางแม่แจ่ม-ดอยอินทนนท์ และ 156 กิโลเมตร ตามเส้นทางแม่แจ่ม-ฮอด มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 3.5 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.0174 ของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลข้างเคียงทั้งทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ดังรายละเอียดในภาพที่ 2.1 แผนที่เทศบาลตำบลแม่แจ่ม

ที่มา : สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (2562, 2 กันยายน)

ภาพที่ 2.1 แผนที่เทศบาลตำบลแม่แจ่ม

3.1.2 ประชากร

เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีประชากรรายบุคคลและรายครัวเรือน จำแนกตามหมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบบรายบุคคลและรายครัวเรือน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
3	บ้านสันหนอง	308	302	610	428
4	บ้านเกาะ	225	232	457	376
12	บ้านช่างเคิ่งบน	570	599	1,169	532
18	บ้านเจียง	216	218	434	231
รวม		1,319	1,349	2,670	1,567

ที่มา : สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (ตุลาคม 2561, น.1)

3.1.3 การคมนาคมการจราจร

เทศบาลตำบลแม่แจ่มรับผิดชอบถนน 2 สาย ความยาวรวมทั้งหมด 18.96 กิโลเมตร (สำนักข้อมูลข่าวสารของราชการ, ม.ป.ป., น.1)

3.1.4 การประปา

เทศบาลตำบลแม่แจ่มใช้บริการน้ำประปาจากสำนักงานการประปาภูมิภาค อำเภोजอมทอง สาขาแม่แจ่ม

3.1.5 การสื่อสารและโทรคมนาคม

เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีการไปรษณีย์ 1 แห่ง ชุมสายโทรศัพท์ 1 แห่ง ระบบเสียงตามสายครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน 1 แห่ง หอกระจายข่าว 2 แห่ง วิทยุสื่อสาร 1 แห่ง และสถานีวิทยุกระจายเสียง 3 แห่ง

3.1.6 ไฟฟ้า

พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มร้อยละ 98 ได้รับการไฟฟ้า มีไฟฟ้าสาธารณะจำนวน 300 จุด

3.1.7 ลักษณะการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบ่งเป็นพื้นที่การเกษตรกร 1,370 ไร่ พื้นที่พักอาศัย 450 ไร่ พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ 150 ไร่ พื้นที่ตั้งสถานศึกษา 80 ไร่ พื้นที่สำหรับการพาณิชย์กรรม 60 ไร่ พื้นที่ว่าง 40 ไร่ และสวนสาธารณะ 30 ไร่

3.1.8 รายได้

จากข้อมูลการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานประจำปี 2558 ประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี 80,429 บาท

3.1.9 การเกษตรกรรม

ประชากรในเขตเทศบาลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง มันฝรั่ง หอมแดง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

3.1.10 การท่องเที่ยว

ที่ตั้งของอำเภอแม่แจ่มที่เป็นทางผ่านและเป็นจุดแวะของนักท่องเที่ยวก่อนเดินทางไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบกับเทศบาลตำบลแม่แจ่มเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานมหกรรมผ้าตีนจกแม่แจ่ม งานประเพณีลอยกระทง (เดือนยี่เป็ง) เป็นต้น และมีวัดเก่าแก่ที่จัดงานทุกปี ทำให้เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีศักยภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

3.1.11 การศาสนา

เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีวัด 4 วัด มีผู้นับถือศาสนาพุทธมากกว่าร้อยละ 99 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.83 มีโบสถ์คริสต์ 2 แห่ง

3.1.12 ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม

เทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีภาษาเหนือ (ก่าเมือง) เป็นภาษาท้องถิ่นที่ตั้งเดิม งานประเพณีสำคัญ ๆ ที่เทศบาลได้มีการจัดงานสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ งานมหกรรมเทศกาลผ้าตีนจกแม่แจ่ม ในเดือนกุมภาพันธ์ งานประเพณีลอยกระทง ในเดือนพฤศจิกายน และงานประเพณีสงกรานต์ ในเดือนเมษายน

3.1.13 การศึกษา

เทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ เขต 6 จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนเอกชน 1 โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดเทศบาล 1 ศูนย์

3.1.14 การสาธารณสุข

ในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง 1 แห่ง และสถานพยาบาลเอกชน 3 แห่ง

3.1.15 ลักษณะภูมิประเทศ

โดยทั่วไป เป็นที่ราบลุ่มมีป่าไม้ทั่วไป สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับการเกษตร แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญภายในชุมชน คือ ลำน้ำแม่แจ่ม

3.1.16 ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไป มี 3 ฤดู กล่าวคือ มีนาคมถึงพฤษภาคมเป็นฤดูร้อน มิถุนายนถึงตุลาคมเป็นฤดูฝน และพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์เป็นฤดูหนาว

3.1.17 ทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรน้ำมาจากแหล่งสำคัญ 2 แหล่ง คือ น้ำฝน และน้ำผิวดิน อันได้แก่ ห้วยแม่อวม ห้วยช่างเค็ง และลำน้ำแม่แจ่ม

โดยสรุป สภาพทั่วไปมี 17 ข้อ คือ อาณาเขต ประชากร การคมนาคมจราจร การประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม ไฟฟ้า ลักษณะการใช้ที่ดิน รายได้ การเกษตรกรรม การท่องเที่ยว การศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรน้ำ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มไปกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยครั้งนี้

3.2 ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร

ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, 2562, 25 กรกฎาคม) แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ลักษณะการถือครองที่ดิน และการปลูกพืช ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ การถือครองที่ดินแบบของครัวเรือน และการถือครองที่ดินแบบเช่า ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การถือครองที่ดินแบบของครัวเรือน

ข้อมูลการถือครองที่ดินแบบของครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มมีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบของครัวเรือนในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

ลักษณะการถือครองที่ดินแบบของครัวเรือน	จำนวน (คน)					รวม
	น้อยกว่า 1 ไร่	1-5 ไร่	6-10 ไร่	11-15 ไร่	มากกว่า 15 ไร่	
โฉนด/น.ส.ทุกประเภท	7	95	23	3	3	131
พื้นที่นอกเหนือเอกสารสิทธิ์	1	38	30	6	11	86
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	0	28	14	7	9	58
หนังสือรับรองนิคมสหกรณ์	0	1	5	0	2	8
ส.ท.ก.ทุกประเภท	0	2	3	0	0	5
สปก. 4-01ก	0	1	0	0	0	1
หนังสือรับรองการทำประโยชน์	0	1	0	0	0	1
หนังสือรับรองนิคมว่ามีสิทธิ์ใช้ที่ดิน	0	1	0	0	1	1

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (2562, 25 กรกฎาคม)

2) การถือครองที่ดินแบบเช่า

ข้อมูลการถือครองที่ดินแบบเช่าของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มมีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

ลักษณะการถือ ครองที่ดินแบบเช่า	จำนวน (คน)					รวม
	น้อยกว่า 1 ไร่	1-5 ไร่	6-10 ไร่	11-15 ไร่	มากกว่า 15 ไร่	
โฉนด/น.ส.ทุก ประเภท	6	34	10	0	2	52
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	0	1	0	0	0	1

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (2562, 25 กรกฎาคม)

3.2.2 การปลูกพืช

ข้อมูลการปลูกพืชเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มมีรายละเอียดดัง
ปรากฏในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 การปลูกพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

การปลูกพืชของ เกษตรกร	จำนวน (คน)					รวม
	น้อยกว่า 1 ไร่	1-5 ไร่	6-10 ไร่	11-15 ไร่	มากกว่า 15 ไร่	
ข้าวเหนียว	33	115	24	3	3	148
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1	35	22	10	2	70
หอมแดง	1	43	8	3	4	59
ข้าวโพดหวาน	0	27	9	1	1	38
กระเทียมหัว	12	19	1	0	0	32
ผักกาด	0	16	1	0	2	19
ข้าวเจ้า	0	11	3	0	0	14
ไม้สัก	1	9	1	1	0	12
ฟักทอง	0	8	3	0	0	11
ลำไย	5	6	0	0	0	11
กะหล่ำปลี	0	9	1	0	0	10
กล้วยน้ำว้า	0	8	0	0	0	8
ไม้ผลอื่น ๆ	1	6	0	0	0	7
มะม่วง	1	4	0	0	0	5
มันฝรั่ง	0	0	4	0	1	5
ยางพารา	0	3	1	0	1	5
ถั่วลิสง	4	0	0	0	0	4

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

การปลูกพืชของ เกษตรกร	จำนวน (คน)					รวม
	น้อยกว่า 1 ไร่	1-5 ไร่	6-10 ไร่	11-15 ไร่	มากกว่า 15 ไร่	
ผักอื่น ๆ	1	3	0	0	0	4
มะเขือเทศ	0	3	0	0	0	3
ถั่วเหลือง	0	2	0	0	0	2
มะขาม	0	2	0	0	0	2
หอมหัวใหญ่	0	1	0	0	0	1
ถั่วแดงหลวง	0	1	0	0	0	1
ลิ้นจี่	0	1	0	0	0	1
มะพร้าว	0	1	0	0	0	1
มะนาว	0	1	0	0	0	1
กล้วยหอม	0	1	0	0	0	1
ไผ่	0	1	0	0	0	1
พริกชี้หนู	0	1	0	0	0	1
มะเขือ	0	1	0	0	0	1
อินทผลัม	0	1	0	0	0	1
กาแฟ	1	0	0	0	0	1
ฝรั่ง	1	0	0	0	0	1
ไม้ยืนต้นอื่น ๆ	1	0	0	0	0	1
หญ้าเลี้ยงสัตว์	1	0	0	0	0	1
เห็ดนางฟ้า	1	0	0	0	0	1

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (2562, 25 กรกฎาคม)

โดยสรุป ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ลักษณะการถือครองที่ดิน ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ ลักษณะการถือครองที่ดินแบบของครัวเรือน และลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่า และการปลูกพืช ซึ่งมีการปลูกพืชที่หลากหลาย เช่น ข้าวเหนียว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หอมแดง ข้าวโพดหวาน กระเทียมหัว เป็นต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวไปกำหนดข้อความคำถามของแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

3.3 การผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

การผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.3.1 การปลูกพืชสมุนไพร

ภัชรบท ฤทธิ์เต็ม (2558, น.1-8) กล่าวว่า การปลูกพืชสมุนไพรส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มเป็นการปลูกเพื่อใช้ในครัวเรือน กิจกรรมการปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นเชิงการค้ามีอยู่ที่วัดเจียง ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านสันหนอง โดยมีพระครูวิริกิจสุนทร (อเนก มหาวิโร) เจ้าอาวาสวัดเจียงเป็นผู้นำ พระครูวิริกิจสุนทรเป็นผู้นำชุมชนที่มีความชำนาญด้านการแพทย์แผนไทยและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ท่านพระครูได้เริ่มทำงานด้านสมุนไพรตั้งแต่ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดเจียงเมื่อปี.ศ. 2531 ท่านพระครูเล็งเห็นว่าภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับสมุนไพรจากหมอยาพื้นบ้านจะหายไปหากไม่อนุรักษ์ไว้ จึงพัฒนาวัดเจียงให้เป็นสถานที่ดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางสังคม นอกจากนี้วัดเจียงยังมีสวนสมุนไพรที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรให้กับชุมชนอีกด้วย

3.3.2 การแปรรูปพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรที่วัดเจียงถูกนำมาแปรรูปเพียงไม่กี่แบบ อันได้แก่ การตากแดด เพื่อให้ทำเป็นสมุนไพรอบตัว การทำลูกประคบ และการทำยาต้ม ซึ่งกระบวนการแปรรูปดังกล่าวยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานใด ๆ

3.3.3 การตลาดพืชสมุนไพร

พระครูวิริกิจสุนทรทำการตลาดพืชสมุนไพรโดยการสร้างกลุ่มเครือข่าย อันได้แก่ เครือข่ายหมอเมืองในอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งมีสมาชิกมากกว่า 30 คน จากกลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่ม กลุ่มเรียนรู้พืชยาสมุนไพรของชาวบ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และยังได้ประสานงานกับหน่วยงานราชการในการประชาสัมพันธ์การใช้พืชสมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย อันได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่แจ่ม และโรงพยาบาลแม่แจ่ม เป็นต้น

โดยสรุป การผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ซึ่งการผลิตพืชสมุนไพรทำผ่านวัดเจียง เป็นองค์กรหลักที่มีองค์ความรู้ด้านสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยเลือกเทศบาลตำบลแม่แจ่มเป็นพื้นที่สำหรับการวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีองค์ความรู้ด้านการผลิตและใช้พืชสมุนไพรในพื้นที่อยู่แล้ว สามารถพัฒนาต่อยอดการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรได้

3.4 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

ข้อมูลเกี่ยวกับเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ 1) สภาพทั่วไป รวมถึงอาณาเขต ประชากร การคมนาคมจราจร การประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม ไฟฟ้า ลักษณะการใช้ที่ดิน รายได้ การเกษตรกรรม การท่องเที่ยว การศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรน้ำ 2) ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ลักษณะการถือครองที่ดิน และการปลูกพืช และ 3) การผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็น 5 ข้อ อันได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรแบ่งเป็น 13 ข้อ อันได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กร ลักษณะการถือครองที่ดิน การประกอบกิจกรรมการเกษตร รายได้และหนี้สินของครัวเรือน เครื่องจักรกลการเกษตร และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 อายุ

ชวลีรัตน์ คงเรือง และอนวัต สงสม (2547, น.21-22) ศึกษาเรื่องการผลิตและการตลาดขมิ้นชันและผลิตภัณฑ์ในตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีอายุ 31 ถึง 39 ปีมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 35.4 สอดคล้องกับกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) ที่ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มสมุนไพรบ้านน้ำอ้อมพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 31 ถึง 40 ปีมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 30 ในขณะที่นงลักษณ์ จิวจุ และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2559, น.92) ศึกษาการพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณสี อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่าเกษตรกรร้อยละ 35 มีอายุต่ำกว่า 40 ปี

แดนดอย พิกุลทอง (2553, น.31) ศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 29.9 มีช่วงอายุ 40 ถึง 49 ปี สอดคล้องกับจิตร เกื้อช่วย (2554, น.32) ที่ศึกษาความต้องการส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรในตำบลบางขุนทอง อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส พบว่าเกษตรกรร้อยละ 29.3 มีอายุ 41 ถึง 50 ปี

ชวลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.57) ศึกษาความต้องการปลูกสมุนไพรของเกษตรกรตามโครงการส่งเสริม การปลูกสมุนไพรของศูนย์พัฒนาวัตถุติบคบบงจระอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อายุมากกว่า 60 ปีมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 36.36 สอดคล้องกับมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.151) ศึกษาการผลิตสมุนไพรเชิงการค้าของเกษตรกรอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในขณะที่สายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.23) ศึกษาการพัฒนาทักษะของเกษตรกรในการใช้เครื่องจักรกลขนาดเล็กใน ตำบลบ้านเป่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 50.5 มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป

4.1.2 เพศ

ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.56-57) พบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายและเพศหญิงเกือบเท่ากัน กล่าวคือ เป็นเพศชายร้อยละ 50.91 และเพศหญิงร้อยละ 49.09 สอดคล้องกับชูลีรัตน์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายร้อยละ 53.1 และเพศหญิงร้อยละ 46.9 และสอดคล้องกับจิตร เกื้อช่วย (2554, น.32) พบว่า เกษตรกรเป็นชายร้อยละ 49.8 เป็นหญิงร้อยละ 50.2 ในขณะที่นงลักษณ์ จิ๋ว และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2559, น.92) พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมเป็นเพศหญิงทั้งหมด

สายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.22) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชายร้อยละ 93.5 เป็นหญิงร้อยละ 6.5 สอดคล้องกับมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.151) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิง ในทางตรงกันข้าม กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) พบว่า เกษตรกรเป็นหญิงมากกว่าชาย กล่าวคือ เป็นหญิงร้อยละ 75 เป็นชายร้อยละ 25

4.1.3 สถานภาพสมรส

ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.56-57) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคือ สมรส ร้อยละ 67.27 สอดคล้องกับแดนดอย พิกุลทอง (2553, น.31) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คือ สมรส ร้อยละ 82.3 และกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) พบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีสถานภาพสมรส คือ สมรส

4.1.4 ระดับการศึกษา

ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.57) พบว่า เกษตรกรที่มีการศึกษาระดับประถมต้นมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 43.64 สอดคล้องกับชูลีรัตน์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 77.8 กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.92) พบว่า เกษตรกรที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด คือ ร้อยละ 40 แดนดอย พิกุลทอง (2553, น.32) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 69 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา สายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.23) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 73.9 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และจิตร เกื้อช่วย (2554, น.33) พบว่า เกษตรกรมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 37.3 และชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 21.6 แตกต่างจากมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.152) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

4.1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

แดนดอย พิกุลทอง (2553, น.33) พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัว 4 คนมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 36.77 สอดคล้องกับจิตร เกื้อช่วย (2554, น.33) พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คนมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 24 ในขณะที่ชูลีรัตน์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 ถึง 4 คนมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 47.8 กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.92) พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัว 4 ถึง 5 คนมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 60 และชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.59) พบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 ถึง 6 คนมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 58.18

4.1.6 จำนวนแรงงานในครัวเรือน

จิตร เกื้อช่วย (2554, น.34) พบว่า กลุ่มที่มีแรงงานในครอบครัว 2 คนมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 45.6 สอดคล้องกับสายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.26) พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีแรงงานในครัวเรือน 2 คนมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 60.9 ในขณะที่ชูลีรัตน์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75.2 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 2 คนหรือน้อยกว่า

ส่วนกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.96) พบว่า กลุ่มที่มีแรงงานในครอบครัว 4 คนมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 45 ซึ่งต่างจากชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.59) พบว่า จำนวนแรงงานในการปลูกพืชสมุนไพรที่มากที่สุด คือ 6 คน

4.1.7 ลักษณะการประกอบอาชีพ

สุรชาติ สุวรรณ (2549, น.25) ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมอบสมุนไพรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ตำบลสันปูเลย อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ทำอาชีพทางเกษตรกรรม สอดคล้องกับ จิรยุทธ์ สิงห์เชิด ชาลี คลีสกุล และฤทธิรงค์ ดิษผล (2546, น.54) ศึกษาการส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา : ไข่เค็มสมุนไพร บ้านเขาติน หมู่ที่ 2 ตำบลวังน้ำลัด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สมาชิกหมู่บ้านทำอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ไม่ได้ระบุจำนวนเกษตรกร และกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) พบว่า เกษตรกรทั้งหมด มีอาชีพหลัก คือ การทำนา และแตงดอย พิกุลทอง (2553, น.39-41) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.2 ประกอบอาชีพปลูกพืช โดยทำนา ร้อยละ 34.2 และปลูกข้าวโพด ร้อยละ 30.7

4.1.8 การเป็นสมาชิกองค์กร

ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.59) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 61.82 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร หรือสถาบันในท้องถิ่น แตกต่างจากกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.89) พบว่า เกษตรกรทั้งหมดเป็นสมาชิกองค์กรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน สอดคล้องกับจิตร เกื้อช่วย (2554, น.34) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ดังนี้ สหกรณ์การเกษตรอำเภอตากใบ ร้อยละ 63.94 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ร้อยละ 50.5 สหกรณ์การเกษตรตำบลบางขุนทอง ร้อยละ 25.4 กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 22.0 กลุ่มอาชีพการเกษตร ร้อยละ 15.0 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 13.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 10.1 และกลุ่มทอผ้า ร้อยละ 2.0 ในขณะที่สายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.27) พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน ร้อยละ 55.98 กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ ร้อยละ 29.35 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ 2.17 กลุ่มชาวไร่ ร้อยละ 3 กลุ่มอื่น ๆ ร้อยละ 10.87 และแตงดอย พิกุลทอง (2553, น.37) พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน ร้อยละ 27.0 กลุ่มชาวนา ร้อยละ 16.0 กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 13.1 กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพด ร้อยละ 9.9 กลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ 9.9 กลุ่มผู้ปลูกไม้ผล ร้อยละ 9.4 กลุ่มสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคขุน ร้อยละ 6.9 กลุ่มอื่น ๆ เช่น กองทุนปุ๋ยยา ร้อยละ 5.8 กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 1.1 และกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง ร้อยละ 1.0

4.1.9 ลักษณะการถือครองที่ดิน

แดนดอย พิภูลทอง (2553, น.34) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีถือครองที่ดินมากกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 53.7 สอดคล้องกับชูสิทธิ์ คงเรือง และอนวัต สงสม (2547, น.60) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีเนื้อที่ถือครองทั้งหมด 10 ถึง 19 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.0 แตกต่างจากสายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.24) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองที่ดินระหว่าง 1 ถึง 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 67.4 ในขณะที่ชูสิทธิ์ ขวัญชัยนนท์ (2547, น.61) พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่ที่ถือครองระหว่าง 1 ถึง 15 ไร่มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 72.73 ส่วนกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.96) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 95 มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง

4.1.10 การประกอบกิจกรรมการเกษตร

ชูสิทธิ์ ขวัญชัยนนท์ (2547, น.60) พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่ในการปลูกสมุนไพรรหว่าง 0.01 ถึง 0.50 ไร่มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 65.45 ในขณะที่นงลักษณ์ จิ๋ว และทิพย์วรรณ ศิบุญนนท์ (2559, น.92) พบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์พัฒนาใช้พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย ดังนี้ พื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 50 ตารางวา ซึ่งอยู่ติดกับวัดบ้านโพธิ์พัฒนา พื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมตำบล และบริเวณในบ้านของชาวบ้านทุกหลังคาเรือน ส่วนมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.172) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่สำหรับปลูกสมุนไพรเชิงการค้าอย่างน้อย 1 ไร่ขึ้นไป ในขณะที่จิตร เกื้อช่วย (2554, น.39-46) พบว่า เกษตรกรทำกิจกรรมการเกษตรดังนี้ ปลูกข้าวเพื่อบริโภค ร้อยละ 80.8 ปลูกข้าวเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 16.4 ปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 37.3 ปลูกยางพาราเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 56.5 ปลูกพืชผักเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 10.8 ปลูกพืชผักเพื่อบริโภค ร้อยละ 10.5 ปลูกลองกองเพื่อบริโภค ร้อยละ 38.7 ปลูกลองกองเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 3.5 ปลูกมะพร้าวเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 54.7 ปลูกมะพร้าวเพื่อบริโภค ร้อยละ 18.8 ปลูกทุเรียนเพื่อบริโภค ร้อยละ 16.7 ปลูกทุเรียนเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 3.5 ปลูกมังคุดเพื่อบริโภค ร้อยละ 32.0 ปลูกมังคุดเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 10.5 ปลูกเงาะเพื่อบริโภค ร้อยละ 42.8 ปลูกเงาะเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 5.9 เลี้ยงโคเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 52.6 เลี้ยงแพะเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 4.9 เลี้ยงสุกรเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 27.5 เลี้ยงไก่เพื่อบริโภค ร้อยละ 55.1 เลี้ยงไก่เพื่อจำหน่าย ร้อยละ 33.1 เลี้ยงเป็ดเพื่อบริโภค ร้อยละ 30.3 เลี้ยงเป็ดเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 10.5 ทำการประมงเพื่อบริโภค ร้อยละ 31.0 และทำการประมงเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 2.8

4.1.11 รายได้และหนี้สินของครัวเรือน

กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.94-96) พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากภาคการเกษตรโดยเฉลี่ยต่อปี ได้แก่ การทำนา 34,550.00 บาท การเลี้ยงสัตว์ 10,428.57 บาท และเกษตรกรรมอื่น ๆ 105,000.00 บาท รายได้นอกภาคการเกษตรโดยเฉลี่ยต่อปี ได้แก่ เงินเดือนประจำ 45,600.00 บาท ค่าจ้าง 17,500.00 บาท ค่าขาย 181,000.00 บาท และรายได้อื่น ๆ 71,666.67 บาท มีรายจ่ายภาคการเกษตรโดยเฉลี่ย 18,750.00 ต่อปี รายจ่ายในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 35,650.00 ต่อปี และหนี้สินเฉลี่ย 164,750.00 บาท ในขณะที่แดนดอย พิภูลทอง (2553, น.33) พบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ยต่อปี 49,275.93 บาท รายได้เฉลี่ยต่อปีจากการผลิตพืช 27,034.66 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อปีจากการปศุสัตว์ 6,421.16 บาท และมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อปี 15,820.11 บาท จิตร เกื้อช่วย (2554, น.36-38) พบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ยต่อปี 120,668.06 บาท โดยแบ่งเป็นรายได้

ในภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อปี 73,700.41 บาท และรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อปี 67,311 บาท มีรายจ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี 120,668.06 บาท มีหนี้สินเฉลี่ยต่อปี 22,418.12 บาท ส่วนสายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.26-27) พบว่า เกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อปี 78,741.00 บาท มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อปี 34,541.00 บาท

อารีกรมล ต.ไชยสุวรรณ วรรณมา มังกิตะ สิริยุพา เลิศกาญจนพร สรียา ทรัพย์ศิริ และธีราพัฒน์ จักรเงิน (2560, น.89) ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกสมุนไพรรวมของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองสุวรรณ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการขายพืชสมุนไพรหลัก 4 ชนิดได้แก่ ขมิ้นชัน ตะไคร้ และมะกรูดโดยเฉลี่ย 8,110.09 บาทต่อครัวเรือนต่อปี สามารถแยกรายได้ต่อครัวเรือนต่อปีเป็นรายชนิดได้ดังนี้ ขมิ้นชัน 1,472.27 บาท ไพล 3,726.25 บาท ตะไคร้ 2,468.57 บาท มะกรูด 443.00 บาท ส่วนธวัชชัย พินิจใหม่ สุदारัตน์ แซ่มเงิน สาวิตรี รังสิภัทร์ และทิพวัลย์ สีจันทร์ (2560, น.74) ศึกษาการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 240,000 บาทต่อปีจากการขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปสมาชิกแต่ละคนมีรายได้โดยรวมเฉลี่ย 42,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้มาจากหลายทาง เช่น ค่าแรง โบนัส เงินปันผลของหุ้น การจำหน่ายวัตถุดิบให้กับกลุ่ม และการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปจำหน่าย ส่วนมฤคชาญสูงเนิน (2546, น.153) พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตสมุนไพรเชิงการค้าปีละประมาณ 60,000 ถึง 120,000 บาท

4.1.12 เครื่องจักรกลการเกษตร

แดนดอย พิกุลทอง (2553, น.41) พบว่า เกษตรกรมีเครื่องมือกลการเกษตรดังรายละเอียดต่อไปนี้ รถไถเดินตาม ร้อยละ 61.0 เครื่องพ่นยา ร้อยละ 4.9 เครื่องสูบน้ำ ร้อยละ 3.3 ปั่นน้ำ ร้อยละ 2.1 รถอีแต่น ร้อยละ 1.6 รถตัดหญ้า ร้อยละ 0.8 เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 0.8 และรถไถแทรกเตอร์ ร้อยละ 0.8 ในขณะที่สายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.24) พบว่า เกษตรกรมีเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดเล็กไม่เกิน 15 แรงม้า อันได้แก่ เครื่องสูบน้ำ ร้อยละ 52.20 เครื่องพ่นยาแรงดันสูงแบบสายลาก ร้อยละ 45.70 เครื่องตัดหญ้าชนิดเดินตาม ร้อยละ 39.13 เครื่องตัดหญ้าชนิดสะพายหลัง ร้อยละ 41.30 เครื่องพรวนดินชนิดเดินตาม ร้อยละ 2.20 และรถไถนาชนิดเดินตาม ร้อยละ 43.50

4.1.13 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

दनัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น.572) ศึกษาต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชียงใหม่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ไม่มีระบบการให้น้ำ ในขณะที่กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.80) พบว่า แหล่งน้ำสำคัญของเกษตรกร คือ ห้วยลำปลับปลา คลองชลประทานของกรมพัฒนาที่ดิน และหนองกระโดน

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรแบ่งเป็น 13 ข้อ อันได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กร ลักษณะการถือครองที่ดิน การประกอบกิจกรรมการเกษตร รายได้และหนี้สินของครัวเรือน เครื่องจักรกลการเกษตร และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งแต่ละข้อถูกนำมากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยครั้งนี้

4.2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรแบ่งเป็น 3 ข้อ อันได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร

4.2.1 การปลูกพืชสมุนไพร

ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.61) พบว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์การปลูกสมุนไพรระหว่าง 1 ถึง 4 ปีมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 70.91 ส่วนชูลีรัตน์ คงเรือง และอนวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการปลูกขมิ้น 5 ถึง 9 ปีมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 55.7 เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกขมิ้นจำนวน 1 ถึง 2 ไร่มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 73.5

สุภาพร บางใบ นุชจรี ทัดเศษ และปิยพงศ์ บางใบ (2556, น.26-27) ศึกษาการคงอยู่ของพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก พบว่า เกษตรกรปลูกสมุนไพรพื้นบ้านหลากหลายชนิด อันได้แก่ ว่านแก้งริดสีดวงและไซนัส ขมิ้นขาว ว่านไพร ขมิ้นเหลือง ขมิ้นชัน ว่านชักมดลูก ว่านหางจระเข้ ดีกิ้ง ชิง ข่า ตะไคร้ โหระพา กระเพรา พริกไทยสด ใบยอ ใบชะพลู ใบพลู ผักชี หนาด ผักแพรว ว่านห้าพระองค์ ห่วยขาวเย็น บอระเพ็ด ขมิ้นขาว ไมยราบ แปะกำบิง ว่านปึกกิ่ง ผางแดง ว่านจอต และหญ้าน้ำค้าง สอดคล้องกับนงลักษณ์ จีจุ และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2559, น.90-93) พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพรหลายชนิดรวม 12 ชนิด อันได้แก่ ขมิ้น ไพล พลุควา ว่านหางจระเข้ ข่า ตะไคร้ มะกรูด พักข้าว กระเพรา โหระพา ถั่วดาวอินคา และว่านชักมดลูก และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.151) พบว่า เกษตรกรปลูกสมุนไพรเชิงการค้า 40 ถึง 60 ชนิด เช่น ชิง ข่า ตะไคร้ ชุมเห็ดเทศ ชุมเห็ดไทย คำฝอย อบเชย กระจี้บ มะเฟือง เป็นต้น

4.2.2 การแปรรูปพืชสมุนไพร

ธวัชชัย พินิจใหม่ สุดารัตน์ แซ่มเงิน สาวิตรี รังสิภัทร์ และทิพวัลย์ สัจจันทร์ (2560, น.74) พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการรับรองมาตรฐาน 4 ประเภท อันได้แก่ หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาล

ในขณะที่สุรชาติ สุวรรณ (2549, น.27-28) พบว่า เกษตรกรแปรรูปขมอบสมุนไพรเป็นคุกกี้ 7 ชนิด อันได้แก่ คุกกี้ชิง คุกกี้ขิง คุกกี้เม็ดมะม่วงหิมพานต์ คุกกี้ลำไย คุกกี้ใบเตย คุกกี้มะพร้าว คุกกี้ข้าวโอ๊ตลูกเกด และคุกกี้ช็อกโกแลตถั่ว ส่วนกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) พบว่า เกษตรกรแปรรูปหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ สมุนไพรที่ผ่านเป็นแวนหรือสับเป็นชิ้น สมุนไพรผง สมุนไพรแคปซูล และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ลูกประคบสมุนไพร สมุนไพรประคบ และบวบแห้ง ส่วนมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.179-183) พบว่า เกษตรกรแปรรูปสมุนไพรในรูปแบบต่าง ๆ อันได้แก่ ยาลูกกลอน ยาแคปซูล ยาขง ยาต้ม และน้ำสมุนไพร

4.2.3 การตลาดพืชสมุนไพร

มฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.151) พบว่า เกษตรกรนำผลิตภัณฑ์ไปขายทั้งในร้านค้าปลีกและร้านค้าส่ง ทั้งในท้องถิ่นเองและต่างจังหวัด สอดคล้องกับสุรชาติ สุวรรณ (2549, น.27-28)

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรแบ่งเป็น 3 ข้อ อันได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ซึ่งแต่ละข้อถูกนำมา กำหนดเป็นข้อคำถามสำหรับงานวิจัยครั้งนี้

4.3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

น้ำทิพย์ คำแร่ และยุวนิดา สุภา (2560, น.159) ศึกษาการส่งเสริมการปลูก พืชสมุนไพรแก่นตะวันสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด มหาสารคาม พบว่า เกษตรส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับพืชสมุนไพรแก่นตะวัน ร้อยละ 96.80 ส่วนกิตติเกษม นิมสะอาด (2550, น.63) ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลิ่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัด สิงห์บุรี พบว่า เกษตรกรต้องการได้รับการอบรมเรื่องการผลิตน้ำส้มกลิ่นควนไม้ที่มีมาตรฐานและ การตลาด

สุภาพร บางใบ นุชจรี ทัดเศษ และปิยพงศ์ บางใบ (2556, น.27-28) พบว่า เกษตรกรมีความต้องการที่จะได้รับองค์ความรู้หลากหลายเรื่อง เช่น การขยายพันธุ์ การดูแลรักษา การ เก็บเกี่ยว และการใช้ประโยชน์หรือสรรพคุณของพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ส่วนฐานันท์ เลขาพันธ์ และ จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ (2558, น.96) ศึกษาการจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพร บ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า หัวข้อการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร การบริหารจัดการกลุ่ม การ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และบทบาทและภารกิจที่สนับสนุนการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพร ในขณะที่ นงลักษณ์ จี๊จู้ และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2559, น.92) พบว่า เกษตรกรต้องการได้รับการอบรมด้าน การแปรรูปสมุนไพร 4 ด้าน อันได้แก่ สบู่ ลูกประคบ ครีมนวด และยาสมุนไพร

4.3.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

แดนดอย พิกุลทอง (2553, น.49) พบว่า วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ การจัดรายการวิทยุ ร้อยละ 26.9 การทัศนศึกษา ร้อยละ 25.5 การฝึกอบรม ร้อยละ 18.1 การแนะนำและให้ความรู้ที่บ้าน ร้อยละ 17.0 การสาธิต ร้อยละ 5.8 การจัดนิทรรศการ ร้อยละ 4.3 และการสัมมนา ร้อยละ 2.4 ในขณะที่จิตร เกื้อช่วย (2554, น.50) พบว่า เกษตรกรมีความ ต้องการวิธีการส่งเสริม 3 วิธี ในระดับความต้องการที่ต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1) วิธีการส่งเสริม แบบรายบุคคล โดยรวมเกษตรกรมีความต้องการในระดับปานกลาง การมาเยี่ยมบ้านหรือฟาร์มมีความ ต้องการในระดับมาก ส่วนการไปพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่สำนักงานและการติดต่อขอคำปรึกษาทาง โทรศัพท์มีความต้องการระดับปานกลาง 2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยรวมเกษตรกรมีความต้องการ ในระดับมาก วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก คือ การทัศนศึกษา การทำแปลง สาธิต และการฝึกอบรมสัมมนาด้านการเกษตร และ 3) วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบมวลชน โดยรวมมี ความต้องการในระดับมาก วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก ได้แก่ การชม

โทรทัศน์เกี่ยวกับการเกษตร การชมนิทรรศการหรืองานแสดงทางด้านการเกษตร และการฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน รูปแบบที่ได้เกษตรกรมีความต้องการในระดับปานกลาง ได้แก่ การฟังรายการวิทยุกระจายเสียงด้านการเกษตร การฟังวิทยุชุมชน และการอ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนจิรวุฒ มงคล (2557, น.45-47) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมแบบรายบุคคลโดยรวมในระดับมากที่สุด โดยมีวิธีการไปพบเจ้าหน้าที่ด้วยตนเองและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางโทรศัพท์ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มโดยรวมในระดับมากที่สุด ซึ่งรวมถึงวิธีการฝึกอบรม การเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ การศึกษาดูงาน และการจัดทำแปลงเรียนรู้ ส่วนวิธีการจัดการประกวดแข่งขันนั้น เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมแบบมวลชนโดยรวมในระดับมากที่สุด กล่าวคือ เกษตรกรมีความต้องการเอกสารวิชาการ การเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชน การรณรงค์ และหอกระจายข่าวชุมชนในระดับมากที่สุด และเกษตรกรมีความต้องการการเผยแพร่ผ่านโทรทัศน์และการเผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ตในระดับมาก

โดยสรุป ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ซึ่งแต่ละข้อถูกนำมากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยครั้งนี้

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร แบ่งเป็น 3 ข้อ คือ ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร และปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.60) พบว่า เกษตรกรขาดความรู้ด้านการผลิตที่เหมาะสม ทำให้การผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับรัชณี เพ็ชรช่าง ศิวัตม์ กมลคุณานันท์ สิทธินันท์ ทองศิริ และอังกาบ บุญสูง (2559, น.65) ศึกษาการบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ แบบครบวงจร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.60) พบว่า เกษตรกรพบปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช สอดคล้องกับชานกานต์ หวานเสีจ (2558, น.54) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในระบบการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอินทรีย์ : กรณีศึกษา มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.61) พบว่า เกษตรกรขาดการรับรองมาตรฐานการปลูกจากหน่วยงานของรัฐ เช่น มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198-199) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชน ด้านธุรกิจสมุนไพรแปรรูปในเขตจังหวัดลพบุรี เพื่อรองรับข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.61) พบว่า เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน สอดคล้องกับศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198-199)

ชนากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.54) พบว่า แรงงานทางการเกษตรที่ถูกกฎหมายหายาก สอดคล้องกับชูสิทธิ์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28)

กอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.89) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกมีน้อย สอดคล้องกับศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198)

ส่วนชูสิทธิ์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) พบว่า เกษตรกรขาดแคลนปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม เช่น ดิน แหล่งน้ำ และท่อนพันธุ์

4.4.2 ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า การแปรรูปพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ สอดคล้องกับรัชณี เพ็ชรช่าง ศิวัตม์ กมลคุณานันท์ สิทธินันท์ ทองศิริ และอังกาบ บุญสูง (2559, น.65) ชูสิทธิ์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.198)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.61) พบว่า เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน สอดคล้องกับมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.200)

มฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.200) พบว่า การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง ส่วนศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198) พบว่า เกษตรกรขาดแคลนเครื่องจักรและอุปกรณ์ในการแปรรูป

ในขณะที่สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความปลอดภัยให้กับสินค้าสมุนไพรยังมีน้อย

4.4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ด้านการตลาด อันได้แก่ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด สอดคล้องกับชนากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.54) ชูสิทธิ์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.199) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.210)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก สอดคล้องกับชูสิทธิ์ คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.210)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า เกษตรกรถูกกดราคารับซื้อพืชสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่ไม่ผ่านการแปรรูป สอดคล้องกับศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.199)

ชนากานต์ หวานเสรีจ (2558, น.54) พบว่า การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพร มีน้อยกว่ากำลังการผลิตของเกษตรกร สอดคล้องกับชูสิทธิ์ คงเรือง และอนูวัต สงสม (2547, น.28) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.211)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า เกษตรกรขาดเงินทุนในการทำกิจกรรมทางการตลาด สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ ที่ศึกษาการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของชุมชนบ้านแม่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (2554, น.93-94)

ในขณะที่สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2549, น.60-63) พบปัญหาอื่น ๆ อันได้แก่ การวิจัยตลาดทั้งในและต่างประเทศยังมีน้อย เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงตลาดต่างประเทศได้ องค์กรความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรยังมีน้อย และการส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของสมุนไพรในการทดแทนยาแผนปัจจุบันมีน้อย

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร แบ่งเป็น 3 ข้อ คือ ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร และปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร ซึ่งแต่ละข้อถูกนำมากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยครั้งนี้

4.5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ประเด็นการส่งเสริม และวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.5.1 ประเด็นการส่งเสริม

งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านประเด็นการส่งเสริม แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การปลูกพืชสมุนไพร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.61) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม สอดคล้องกับชูสิทธิ์ คงเรือง และอนูวัต สงสม (2547, น.28) ชนากานต์ หวานเสรีจ (2558, น.54) และศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ (2561, น.198-199)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ (2554, น.95)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น. 61) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนความรู้ด้านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น สอดคล้องกับชูสิทธิ์น คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28)

ส่วนชานากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.54) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย ชูสิทธิ์น คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร ในขณะที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช

2) การแปรรูปพืชสมุนไพร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐาน GMP เป็นต้น สอดคล้องกับชานากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.54) ชูสิทธิ์น คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.28) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.210)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.199)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกร เพื่อนำไปปรับปรุงสถานที่ผลิตและซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ที่จำเป็น สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ (2554, น. 94) ส่วนมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.201) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน

ในขณะที่สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น

3) การตลาดพืชสมุนไพร

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรให้ความรู้ด้านส่วนประสมทางการตลาดกับเกษตรกร อันได้แก่ ผลิตภัณธ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ (2554 น.93-94) ชูสิทธิ์น คงเรือง และอนุวัต สงสม (2547, น.29) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.209)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตตามระบบเกษตรพันธสัญญา สอดคล้องกับชานากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.56)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรผลักดันกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับชนากานต์ หวานเสร็จ (2558, น.55) และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.200)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรณรงค์ให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ (2554, น.93-94)

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.62) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนในการทำการตลาดของสินค้าพืชสมุนไพร สอดคล้องกับปรีชา วงศ์ทิพย์ (2554, น.94)

ในขณะที่สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, น.63) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรประชาสัมพันธ์พืชสมุนไพรของไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ และหน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและต่อยอดงานวิจัยทางเภสัชวิทยา เพื่อศึกษาสรรพคุณทางยาของสมุนไพร

4.5.2 วิธีการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม แบ่งเป็น 3 วิธี อันได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล

เฉลียว เทียนวรรณ (2551, น.53) ศึกษาความต้องการส่งเสริมการเลี้ยงปลาของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยโสธร พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานส่งเสริมทุกฝ่ายควรบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกัน มีชื่อต่างฝ่ายต่างทำงาน ในขณะที่ กรณ์ฐ์ ปิ่นฉ่ำ มนฤตย์พล อรุณบุญวลชาติ และ สุพัตรา จุณณะปิยะ (2558, น.130) ศึกษาการพัฒนาตลาดเกษตรแบบยั่งยืน : ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ โครงการอาหารปลอดภัยตลาดกลางผักและผลไม้จังหวัดราชบุรี พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างทั่วถึงในทุกหมู่บ้าน และหน่วยงานส่งเสริมควรประสานงานกับผู้นำกลุ่มเกษตรกรในการทำงานส่งเสริม เพื่อให้เข้าถึงตัวเกษตรกรโดยตรง ในขณะที่ ชนากาญจน์ ไชยา (2558, น.84) ศึกษาความต้องการวิธีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรจัดเจ้าหน้าที่ภาคสนามประจำพื้นที่ ซึ่งสามารถเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดได้ตลอดระยะเวลาดำเนินการส่งเสริม และหน่วยงานส่งเสริมควรฝึกอบรมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้

2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม

สุภาสิณี นุ่มเนียม (2558, น.1224) ศึกษาแนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกร ตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จทั้งในและนอกชุมชนมากขึ้น หลังจากการศึกษาดูงาน หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการสัมมนา เพื่อให้เกษตรกรสรุปบทเรียนจากการดูงาน ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรแสดงตัวอย่างเกษตรกรจริงที่ประสบความสำเร็จแล้วให้ศึกษาด้วย มิใช่บรรยายเพียงอย่างเดียว ส่วนจักรพงศ์ มานะดี และ นิวัฒน์ มาศวรรณ (2555, น.148) ศึกษาความต้องการรับบริการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรังในตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติด้วย มิใช่บรรยายความรู้เพียงอย่างเดียว และ หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลาย ๆ ครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหาจนเกินไป

3) การส่งเสริมแบบมวลชน

ชนากาญจน์ ไชยา (2558, น.84) พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำเนื้อหาของสื่อให้มีลักษณะกระชับ ควรใช้ภาษาเข้าใจง่ายในการจัดทำสื่อ ควรเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อดูน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ และควรจัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลา ส่วนธีระศักดิ์ ศรีวิชัย (2540, น.126) ศึกษาความต้องการสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดพิจิตร พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น และสุภาสิณี นุ่มเนียม (2558, น.1224) พบว่า หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ประเด็นการส่งเสริม และวิธีการส่งเสริม ซึ่งถูกนำมากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

4.6 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็น 5 ประเด็น อันได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่าง ๆ มากำหนดข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์และอภิปรายผลการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จากข้อมูลของสำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (ตุลาคม, 2561, น.1) มีจำนวน 1,567 ครัวเรือน

1.2 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ขนาดกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกจากประชากร 1,567 ครัวเรือนในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (อัศจรรย์วรรณ งามญาณ, 2554, น.55) ที่ความคลาดเคลื่อน 0.08 จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่างที่ต้องการหา
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด
 e = ค่าความคลาดเคลื่อน = 0.08

เมื่อแทนค่าจะได้ผลดังนี้

$$n = \frac{1,567}{1+1,567(0.08)^2}$$

= 142 ราย

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ คือ 142 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.06 ของประชากรทั้งหมด

1.2.2 การสุ่มตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกเกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพร ตามสัดส่วนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งแยกเป็นรายหมู่บ้านได้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	สัดส่วนของ		จำนวนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
			ประชากร (ร้อยละ 9.06)	จำนวนครัวเรือน*สัดส่วนของประชากร	
3	บ้านสันหนอง	428	0.0906	$428 * 0.0906 = 38.7768$	39
4	บ้านเกาะ	376	0.0906	$376 * 0.0906 = 34.0656$	34
12	บ้านช่างเคิ่งบน	532	0.0906	$532 * 0.0906 = 48.1992$	48
18	บ้านเจียง	231	0.0906	$231 * 0.0906 = 20.9286$	21
รวม		1,567			142

ที่มา : สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (ตุลาคม 2561, น.1)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ ชนิดเครื่องมือ ลักษณะของเครื่องมือ และการสร้างและตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ชนิดเครื่องมือ

การเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลการการวิจัยเรื่องนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกำหนดคำถาม มีคำตอบให้เลือก โดยเรียงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์

2.2 ลักษณะของเครื่องมือ

เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยลักษณะคำถามแบบปลายเปิดและคำถามแบบปลายปิด โดยแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย

2.2.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกร ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับอายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กร ลักษณะการถือครองที่ดิน การประกอบกิจกรรมการเกษตร รายได้และหนี้สินของครัวเรือน เครื่องจักรกลการเกษตร และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นแบบมีคำตอบให้เลือกและแบบเติมคำในช่องว่าง

2.2.2 ตอนที่ 2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพร ซึ่งแบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ลักษณะเป็นแบบมีคำตอบให้เลือกและแบบเติมคำในช่องว่าง

2.2.3 ตอนที่ 3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **ความต้องการประเด็นการส่งเสริม** เป็นคำถามเกี่ยวกับประเด็นการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ แบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ลักษณะคำตอบแบบให้เลือก 5 ระดับ คือ

1	หมายถึง	ต้องการน้อยที่สุด
2	หมายถึง	ต้องการน้อย
3	หมายถึง	ต้องการปานกลาง
4	หมายถึง	ต้องการมาก
5	หมายถึง	ต้องการมากที่สุด

2) **ความต้องการวิธีการส่งเสริม** เป็นคำถามเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ แบ่งเป็น 3 วิธี อันได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน ลักษณะคำตอบแบบให้เลือก 5 ระดับ คือ

1	หมายถึง	ต้องการน้อยที่สุด
2	หมายถึง	ต้องการน้อย
3	หมายถึง	ต้องการปานกลาง
4	หมายถึง	ต้องการมาก
5	หมายถึง	ต้องการมากที่สุด

2.2.4 ตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวกับการผลิตสมุนไพรที่เกษตรกรพบเจอ แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การ

ปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ลักษณะคำตอบแบบให้เลือก 5 ระดับ คือ

1	หมายถึง	มีปัญหาน้อยที่สุด
2	หมายถึง	มีปัญหาน้อย
3	หมายถึง	มีปัญหาปานกลาง
4	หมายถึง	มีปัญหามาก
5	หมายถึง	มีปัญหามากที่สุด

2.2.5 ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านประเด็นการส่งเสริม และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านประเด็นการส่งเสริม** เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับประเด็นการส่งเสริม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย อันได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร ลักษณะคำตอบแบบให้เลือก 5 ระดับ คือ

1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด
2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด

2) **แนวทางการผลิตพืชสมุนไพร ด้านวิธีการส่งเสริม** เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริม ซึ่งแบ่งเป็น 3 วิธี อันได้แก่ การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน ลักษณะคำตอบแบบให้เลือก 5 ระดับ คือ

1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด
2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด

2.3 การสร้างและตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และการตรวจสอบความเชื่อถือได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง จากนั้น จึงปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.3.3 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แต่ไม่ใช่กลุ่มประชากรของงานวิจัยฉบับนี้ จำนวน 30 คน จากนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีการของ Cronbach's Alpha โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์แต่ละตอน (รายละเอียดในภาคผนวก ข) ดังนี้

ตอนที่ 3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.959

ตอนที่ 3 ความต้องการวิธีการส่งเสริม ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.922

ตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.954

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านประเด็นการส่งเสริม ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.954

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านวิธีการส่งเสริม ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.952

อารยา องค์เอี่ยม และพงศ์ธารา วิจิตเวชไพศาล (2561, น.42) แนะนำว่า โดยทั่วไปแล้วค่าความเชื่อมั่นได้ของแบบสัมภาษณ์ควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70 หมายความว่า แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นสำหรับงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตามแบบสัมภาษณ์ ในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จำนวน 142 ราย ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม 2562 ตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ มีการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดทำแผนออกจัดเก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชน ในเทศบาลตำบลแม่แจ่ม และนัดหมายเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งรวมถึงแบบสัมภาษณ์และปากกา
3. ผู้วิจัยออกไปสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรตามแผนที่กำหนด เก็บข้อมูลได้ทั้งหมด 142 คน คิดเป็นร้อยละ 100.0

3.2 ขั้นการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. แนะนำตัวผู้เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้แนะนำตัวว่าเป็น นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรปริญญาโทด้านการส่งเสริมการเกษตร และเน้นย้ำถึงการนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ไม่ได้นำเสนอข้อมูลของเกษตรกรแต่ละคน เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจและความเป็นกันเองกับเกษตรกร
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยว่า เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และชี้แจงความสำคัญของข้อมูลงานวิจัยนี้ ที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและชุมชนในด้านการปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร และการตลาดพืชสมุนไพร
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้น ตามลำดับคำถามที่ได้กำหนดไว้และบันทึกข้อมูลคำตอบทุกข้อ

3.3 ขั้นสิ้นสุดของการสัมภาษณ์ มีแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างก่อนสิ้นสุดการสัมภาษณ์
2. กล่าวขอบคุณ ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดรหัสหมวดหมู่และลงรหัส เพื่อประมวลผลและใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพผลิตพืชสมุนไพร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.)

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) และการจัดอันดับ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำคะแนนของแต่ละระดับมาหาค่าน้ำหนักเฉลี่ยและจัดช่วงคะแนนเพื่อให้เป็นเกณฑ์การประเมินผลระดับความคิดเห็น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

ดังนั้น	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.80	หมายถึง	ต้องการน้อยที่สุด
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.81 - 2.60	หมายถึง	ต้องการน้อย
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.61 - 3.40	หมายถึง	ต้องการปานกลาง
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.41 - 4.20	หมายถึง	ต้องการมาก
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	4.21 - 5.00	หมายถึง	ต้องการมากที่สุด

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) และการจัดอันดับ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำคะแนนของแต่ละระดับมาหาค่าน้ำหนักเฉลี่ยและจัดช่วงคะแนนเพื่อให้เป็นเกณฑ์การประเมินผลระดับความคิดเห็น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

$$\begin{aligned}
 & \text{จำนวนระดับ} \\
 & = \frac{5-1}{5} \\
 & = 0.80
 \end{aligned}$$

ดังนั้น	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.80	หมายถึง	มีปัญหาน้อยที่สุด
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.81 - 2.60	หมายถึง	มีปัญหาน้อย
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.61 - 3.40	หมายถึง	มีปัญหาปานกลาง
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.41 - 4.20	หมายถึง	มีปัญหามาก
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	4.21 - 5.00	หมายถึง	มีปัญหามากที่สุด

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) และการจัดอันดับ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำคะแนนของแต่ละระดับมาหาค่าน้ำหนักเฉลี่ยและจัดช่วงคะแนนเพื่อให้เป็นเกณฑ์การประเมินผลระดับความคิดเห็น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{ช่วงคะแนน} & = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\
 & = \frac{5-1}{5} \\
 & = 0.80
 \end{aligned}$$

ดังนั้น	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.80	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.81 - 2.60	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.61 - 3.40	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.41 - 4.20	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	4.21 - 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จำนวน 142 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำบรรยาย แบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร
- ตอนที่ 2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- ตอนที่ 3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร
- ตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มแบ่งเป็น 8 ข้อ อันได้แก่ 1) อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา 2) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือน 3) ลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กร 4) ลักษณะการถือครองที่ดิน 5) การประกอบกิจกรรมการเกษตร 6) รายได้และหนี้สินของครัวเรือน 7) เครื่องจักรกลการเกษตร และ 8) แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรด้านอายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 40	11	7.8
40 - 49	26	18.3
50 - 59	51	35.9
60 - 70	48	33.8
มากกว่า 70	6	4.2
ค่าต่ำสุด = 28 ค่าสูงสุด = 73 ค่าเฉลี่ย = 56.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 10.113		
2. เพศ		
หญิง	79	55.6
ชาย	63	44.4
3. สถานภาพสมรส		
สมรส	128	90.2
โสด	8	5.6
หม้าย	6	4.2
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	24	16.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	34	24.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย	55	38.7
อนุปริญญา	28	19.7
ปริญญาตรี	1	0.7

จากตารางที่ 4.1 อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

อายุ เกษตรกรร้อยละ 35.9 มีอายุระหว่าง 50 ถึง 59 ปี รองลงมา ร้อยละ 33.8 มีอายุระหว่าง 60 ถึง 70 ปี ร้อยละ 18.3 มีอายุระหว่าง 40 ถึง 49 ปี ร้อยละ 7.8 มีอายุน้อยกว่า 40 ปี และร้อยละ 4.2 มีอายุมากกว่า 70 ปี ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีอายุต่ำสุด 28 ปี มีอายุสูงสุด 73 ปี และมีอายุเฉลี่ย 56.00 ปี

เพศ เกษตรกรร้อยละ 55.6 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 44.4 เป็นเพศชาย

สถานภาพสมรส เกษตรกรร้อยละ 90.2 มีสถานภาพสมรส คือ สมรส รองลงมา ร้อยละ 5.6 มีสถานภาพสมรส คือ โสด และร้อยละ 4.2 มีสถานภาพสมรส คือ หม้าย ตามลำดับ

ระดับการศึกษา เกษตรกรร้อยละ 38.7 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รองลงมา ร้อยละ 24.0 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 19.7 มีการศึกษาระดับอนุปริญญา ร้อยละ 16.9 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และร้อยละ 0.7 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ตามลำดับ

1.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
น้อยกว่า 4	13	9.2
4	45	31.7
5	50	35.2
6	29	20.4
มากกว่า 6	5	3.5
ค่าต่ำสุด = 2.00 ค่าสูงสุด = 8.00 ค่าเฉลี่ย = 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.073		
2. จำนวนแรงงานในครัวเรือน (คน)		
น้อยกว่า 2	6	4.2
2	98	69.0
3	19	13.4
4	14	9.9
มากกว่า 4	5	3.5
ค่าต่ำสุด = 1.00 ค่าสูงสุด = 6.00 ค่าเฉลี่ย = 2.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.884		

จากตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 35.2 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 คน รองลงมา ร้อยละ 31.7 มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน ร้อยละ 20.4 มีสมาชิกในครัวเรือน 6 คน ร้อยละ 9.2 มีสมาชิกน้อยกว่า 4 คน และร้อยละ 3.5 มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คน ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน สูงสุด 8 คน และมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.75 คน

จำนวนแรงงานในครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 69.0 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน รองลงมา ร้อยละ 13.4 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 3 คน ร้อยละ 9.9 มีจำนวนแรงงานใน

ครัวเรือน 4 คน ร้อยละ 4.2 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่า 2 คน และร้อยละ 3.5 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนมากกว่า 4 คน ตามลำดับ โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนต่ำสุด 1 คน สูงสุด 6 คน และมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.40 คน

1.3 ลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กร

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ลักษณะการประกอบอาชีพ		
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก	111	78.2
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง	31	21.8
2. การเป็นสมาชิกองค์กร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เป็นสมาชิกธ.ก.ส.	96	67.6
เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร	45	31.7
ไม่ได้เป็นสมาชิก	34	23.9
เป็นสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร	25	17.6
เป็นสมาชิกองค์กรอื่น ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน	6	4.2
เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	3	2.1
เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	2	1.4
เป็นสมาชิกสหกรณ์นอกภาคการเกษตร	1	0.7
เป็นสมาชิกอาสาสมัครเกษตร	1	0.7

จากตารางที่ 4.3 ลักษณะการประกอบอาชีพและการเป็นสมาชิกองค์กรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ลักษณะการประกอบอาชีพ เกษตรกรร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และร้อยละ 21.8 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง

การเป็นสมาชิกองค์กร เกษตรกรร้อยละ 67.6 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมา ร้อยละ 31.7 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 23.9 ไม่ได้เป็นสมาชิก ร้อยละ 17.6 เป็นสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร ร้อยละ 4.2 เป็นสมาชิกองค์กรอื่น ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 2.1 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 1.4 เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และร้อยละ 0.7 เท่ากัน เป็นสมาชิกสหกรณ์นอกภาคการเกษตร และเป็นสมาชิกอาสาสมัครเกษตร ตามลำดับ

1.4 ลักษณะการถือครองที่ดิน

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการถือครองที่ดินแบ่งเป็น 2 ข้อ คือ ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของ และลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 การถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของ

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ไม่มีพื้นที่ถือครองของตนเอง	3	2.1
2. มีพื้นที่ถือครองของตนเอง	139	97.9
1) โฉนด/น.ส.ทุกประเภท (ไร่)	127	89.4
น้อยกว่า 1	51	35.9
1 - 2	45	31.7
3 - 4	3	2.1
4 - 5	4	2.8
มากกว่า 5	24	16.9
ค่าต่ำสุด = 0.25 ค่าสูงสุด = 21.75 ค่าเฉลี่ย = 3.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.550		
2) เอกสารสิทธิ์อื่น ๆ (ไร่)	19	13.3
น้อยกว่า 4	12	8.4
4 - 5	2	1.4
มากกว่า 5	5	3.5
ค่าต่ำสุด = 0.50 ค่าสูงสุด = 12.00 ค่าเฉลี่ย = 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 3.996		
3) ส.ป.ก. ทุกประเภท (ไร่)	14	9.8
น้อยกว่า 11	6	4.2
11 - 15	6	4.2
มากกว่า 15	2	1.4
ค่าต่ำสุด = 5.00 ค่าสูงสุด = 20.00 ค่าเฉลี่ย = 11.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.361		
4) หนังสือรับรองของหน่วยงาน (ไร่)	2	1.4
1 - 5	1	0.7
6 - 10	1	0.7
ค่าต่ำสุด = 5.00 ค่าสูงสุด = 8.00 ค่าเฉลี่ย = 6.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.121		

จากตารางที่ 4.4 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเกษตรกรเป็นเจ้าของเองของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ในภาพรวม เกษตรกรร้อยละ 97.9 เป็นเจ้าของที่ดินที่ถือครอง แบ่งเป็น 4 ประเภท อันได้แก่ โฉนด/น.ส.ทุกประเภท เอกสารสิทธิ์อื่น ๆ ส.ป.ก. ทุกประเภท และหนังสือรับรองของหน่วยงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

โฉนด/น.ส.ทุกประเภท พบว่า เกษตรกรร้อยละ 89.4 ถือครองที่ดินที่เป็นโฉนดหรือโฉนด/น.ส.ทุกประเภท โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 35.9 มีพื้นที่น้อยกว่า 1 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 31.7 มีพื้นที่ระหว่าง 1 ถึง 2 ไร่ ร้อยละ 16.9 มีพื้นที่มากกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 2.8 มีพื้นที่ระหว่าง 4 ถึง 5 ไร่ และร้อยละ 2.1 มีพื้นที่ระหว่าง 3 ถึง 4 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรถือครองที่ดินต่ำสุด 0.25 ไร่ สูงสุด 21.75 ไร่ และมีพื้นที่เฉลี่ย 3.69 ไร่

เอกสารสิทธิ์อื่น ๆ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 13.3 ถือครองที่ดินแบบเอกสารสิทธิ์อื่น ๆ โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 8.4 มีพื้นที่น้อยกว่า 4 ไร่ ร้อยละ 3.5 มีพื้นที่มากกว่า 5 ไร่ และร้อยละ 1.4 มีพื้นที่ระหว่าง 4 ถึง 5 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรถือครองที่ดินต่ำสุด 0.50 ไร่ และสูงสุด 12.00 ไร่ และมีพื้นที่เฉลี่ย 4.36 ไร่

ส.ป.ก. ทุกประเภท พบว่า เกษตรกรร้อยละ 9.8 ถือครองที่ดินที่เป็นส.ป.ก. โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 4.2 เท่ากัน มีพื้นที่น้อยกว่า 11 ไร่ และมีพื้นที่ 11 ถึง 15 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 1.4 มีพื้นที่มากกว่า 15 ไร่ โดยเกษตรกรถือครองที่ดินต่ำสุด คือ 5.00 ไร่ สูงสุด 20.00 ไร่ และมีพื้นที่เฉลี่ย 11.70 ไร่

หนังสือรับรองของหน่วยงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 1.4 ถือครองที่ดินที่เป็นหนังสือรับรองของหน่วยงาน โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 0.7 เท่ากัน มีพื้นที่ระหว่าง 1 ถึง 5 ไร่ และมีพื้นที่ระหว่าง 6 ถึง 10 ไร่ โดยเกษตรกรถือครองที่ดินต่ำสุด 5.00 ไร่ สูงสุด 8.00 ไร่ และมีพื้นที่เฉลี่ย 6.50 ไร่

1.4.2 การถือครองที่ดินแบบเช่า

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142

ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ไม่มีพื้นที่เช่า	28	19.7
2. มีพื้นที่เช่า	114	80.3

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n = 142		
ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1)เช่ามีสัญญา (ไร่)	107	75.3
น้อยกว่า 5	22	15.5
5 - 6	21	14.8
7 - 8	12	8.4
9 - 10	21	14.8
มากกว่า 10	31	21.8
ค่าต่ำสุด = 1.00 ค่าสูงสุด = 30.00 ค่าเฉลี่ย = 9.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 6.627		
2)เช่าไม่มีสัญญา (ไร่)	7	4.9
น้อยกว่า 10	1	0.7
10 - 15	5	3.5
มากกว่า 15	1	0.7
ค่าต่ำสุด = 0.75 ค่าสูงสุด = 28.00 ค่าเฉลี่ย = 13.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.120		

จากตารางที่ 4.5 ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเช่าของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ในภาพรวม เกษตรกรร้อยละ 80.3 ถือครองที่ดินโดยการเช่า แบ่งเป็น 2 ประเภท อันได้แก่เช่ามีสัญญา และเช่าไม่มีสัญญา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เช่ามีสัญญา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75.3เช่าที่ดินแบบมีสัญญา โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 21.8เช่าที่ดินแบบมีสัญญามากกว่า 10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 15.5เช่าที่ดินแบบมีสัญญาน้อยกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 14.8 เท่ากันเช่าที่ดินแบบมีสัญญาระหว่าง 5 ถึง 6 ไร่ และเช่าที่ดินแบบมีสัญญาระหว่าง 9 ถึง 10 ไร่ และร้อยละ 8.4เช่าที่ดินแบบมีสัญญาระหว่าง 7 ถึง 8 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรเช่าที่ดินแบบมีสัญญาต่ำสุด 1.00 ไร่ และสูงสุด 30.00 ไร่ และเช่าที่ดินแบบมีสัญญาเฉลี่ย 9.73 ไร่

เช่าไม่มีสัญญา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 4.9เช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญา โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 3.5เช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญาขนาด 10 ถึง 15 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 0.7 เท่ากันเช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญาน้อยกว่า 10 ไร่ และเช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญามากกว่า 15 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรเช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญาต่ำสุด คือ 0.75 ไร่ และสูงสุด คือ 28.00 ไร่ และเช่าที่ดินแบบไม่มีสัญญาเฉลี่ย 13.25 ไร่

1.5 การประกอบกิจกรรมการเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูลการประกอบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 การประกอบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142

การประกอบกิจกรรมการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การปลูกพืชสมุนไพร - ปลูกร่วมกับพืชอื่น (ไร่)	141	99.3
น้อยกว่า 0.50	17	12.0
0.50 - 1.00	72	50.7
1.01 - 1.50	18	12.7
1.51 - 2.00	8	5.6
มากกว่า 2.00	26	18.3
ค่าต่ำสุด = 0.25 ค่าสูงสุด = 7.50 ค่าเฉลี่ย = 1.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.335		
2. การปลูกข้าวนาปี (ไร่)	112	78.8
น้อยกว่า 3	15	10.5
3 - 4	29	20.4
5 - 6	19	13.4
7 - 8	3	2.1
มากกว่า 8	46	32.4
ค่าต่ำสุด = 1.00 ค่าสูงสุด = 20.00 ค่าเฉลี่ย = 5.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.120		
3. การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (ไร่)	89	62.6
น้อยกว่า 3	10	7.0
3 - 6	32	22.5
7 - 10	31	21.8
11 - 14	2	1.4
มากกว่า 14	14	9.9
ค่าต่ำสุด = 1.00 ค่าสูงสุด = 30.00 ค่าเฉลี่ย = 7.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.927		
4. การปลูกพืชอื่น ๆ เช่น การปลูกหอมแดง และการปลูกกระเทียม (ไร่)	14	9.8
น้อยกว่า 3	1	0.7
3 - 4	3	2.1
5 - 6	5	3.5
7 - 8	4	2.8
มากกว่า 8	1	0.7
ค่าต่ำสุด = 0.25 ค่าสูงสุด = 10.00 ค่าเฉลี่ย = 5.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.490		

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 142		
การประกอบกิจกรรมการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. การปลูกยางพารา (ไร่)	11	7.7
น้อยกว่า 3	5	3.5
3 - 5	4	2.8
มากกว่า 5	2	1.4
ค่าต่ำสุด = 1.00 ค่าสูงสุด = 10.00 ค่าเฉลี่ย = 3.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 3.157		
6. การปลูกพืชสมุนไพร – ปลูกเดี่ยว (ไร่)	1	0.7
น้อยกว่า 1	1	0.7
ค่าต่ำสุด = 0.75 ค่าสูงสุด = 0.75 ค่าเฉลี่ย = 0.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.000		

จากตารางที่ 4.6 การประกอบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

การปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่น พบว่า เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่น โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 50.7 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 18.3 มีพื้นที่ปลูกมากกว่า 2.00 ไร่ ร้อยละ 12.7 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 1.01 ถึง 1.50 ไร่ ร้อยละ 12.0 มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 0.50 ไร่ และร้อยละ 5.6 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 1.51 ถึง 2.00 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่นต่ำสุด 0.25 ไร่ สูงสุด 7.50 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่นเฉลี่ย 1.34 ไร่

การปลูกข้าวนาปี พบว่า เกษตรกรร้อยละ 78.8 ปลูกข้าวนาปี โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 32.4 มีพื้นที่ปลูกมากกว่า 8 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 20.4 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 3 ถึง 4 ไร่ ร้อยละ 13.4 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 5 ถึง 6 ไร่ ร้อยละ 10.5 มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 3 ไร่ และร้อยละ 2.1 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 7 ถึง 8 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีต่ำสุด 1.00 ไร่ สูงสุด 20.00 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีเฉลี่ย 5.18 ไร่

การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.6 ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 22.5 มีพื้นที่ปลูก 3 ถึง 6 ไร่ ร้อยละ 21.8 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 7 ถึง 10 ไร่ ร้อยละ 9.9 มีพื้นที่ปลูกมากกว่า 14 ไร่ ร้อยละ 7.0 มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 3 ไร่ และร้อยละ 1.4 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 11 ถึง 14 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ต่ำสุด 1.00 ไร่ สูงสุด 30.00 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 7.92 ไร่

การปลูกพืชอื่น ๆ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 9.8 ปลูกพืชอื่น ๆ เช่น การปลูกหอมแดง และการปลูกกระเทียม แบ่งเป็น ร้อยละ 3.5 มีพื้นที่ปลูก 5 ถึง 6 ไร่ ร้อยละ 2.8 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 7 ถึง 8 ไร่ ร้อยละ 2.1 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 3 ถึง 4 ไร่ และร้อยละ 0.7 เท่ากัน มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 3 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกมากกว่า 8 ไร่ ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกพืชอื่น ๆ ต่ำสุด 0.25 ไร่ สูงสุด 10.00 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกพืชอื่น ๆ เฉลี่ย 5.38 ไร่

การปลูกยางพารา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 7.7 ปลูกยางพารา โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 3.5 มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 3 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 2.8 มีพื้นที่ปลูกระหว่าง 3 ถึง 5 ไร่ และร้อยละ 1.4 มีพื้นที่ปลูกมากกว่า 5 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกยางพาราท่ำสุด 1.00 ไร่ สูงสุด 10.00 ไร่ และมีพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 3.82 ไร่

การปลูกสมุนไพรแบบปลูกเดี่ยว พบว่า เกษตรกรร้อยละ 0.7 ปลูกสมุนไพรแบบปลูกเดี่ยว โดยปลูกในที่ดินขนาด 0.75 ไร่

1.6 รายได้และหนี้สินของครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูลรายได้และหนี้สินของครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 รายได้และหนี้สินของครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
รายได้และหนี้สินของครัวเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร (บาทต่อปี)		
น้อยกว่า 60,001	61	43.0
60,001 – 80,000	15	10.5
80,001 – 100,000	12	8.4
100,001 – 120,000	14	9.9
มากกว่า 120,000	40	28.2
ค่าต่ำสุด = 5,000.00 ค่าสูงสุด = 350,000.00 ค่าเฉลี่ย = 97,542.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 69,451.000		
2. หนี้สินในภาคการเกษตร (บาทต่อปี)	133	93.6
น้อยกว่า 10,001	69	48.6
10,001 – 15,000	8	5.6
15,001 – 20,000	19	13.4
20,001 – 25,000	5	5.6
มากกว่า 25,000	29	20.4
ค่าต่ำสุด = 2,000.00 ค่าสูงสุด = 100,000.00 ค่าเฉลี่ย = 18,726.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 18,901.000		
3. รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร (บาทต่อปี)	123	86.6
น้อยกว่า 20,001	48	33.8
20,001 – 60,000	42	29.6
60,001 – 100,000	5	3.5
100,001 – 140,000	6	4.2
มากกว่า 140,000	22	15.5
ค่าต่ำสุด = 3,000.00 ค่าสูงสุด = 500,000.00 ค่าเฉลี่ย = 77,228.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 105,457.000		

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 142		
รายได้และหนี้สินของครัวเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. หนี้สินนอกภาคการเกษตร (บาทต่อปี)	101	71.1
น้อยกว่า 5,001	56	39.4
5,001 – 10,000	16	11.3
10,001 – 15,000	3	2.1
15,001 – 20,000	10	7.0
มากกว่า 20,000	16	11.3
ค่าต่ำสุด = 1,000.00 ค่าสูงสุด = 100,000.00 ค่าเฉลี่ย = 13,210.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 18,700.000		

จากตารางที่ 4.7 รายได้และหนี้สินของครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 43.0 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรน้อยกว่า 60,001 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 28.2 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรมากกว่า 120,000 บาทต่อปี ร้อยละ 10.5 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรระหว่าง 60,001 ถึง 80,000 บาทต่อปี ร้อยละ 9.9 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรระหว่าง 100,001 ถึง 120,000 บาทต่อปี และร้อยละ 8.4 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรระหว่าง 80,001 ถึง 100,000 บาทต่อปี ตามลำดับ โดยรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรต่ำสุด 5,000.00 บาทต่อปี สูงสุด 350,000.00 บาทต่อปี และมีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรเฉลี่ย 97,542.00 บาทต่อปี

หนี้สินในภาคการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 93.6 มีหนี้สินในภาคการเกษตรโดยแบ่งเป็น ร้อยละ 48.6 มีหนี้สินในภาคการเกษตรน้อยกว่า 10,001 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 20.4 มีหนี้สินในภาคการเกษตรมากกว่า 25,000 บาทต่อปี ร้อยละ 13.4 มีหนี้สินในภาคการเกษตรระหว่าง 15,001 ถึง 20,000 บาทต่อปี และร้อยละ 5.6 เท่ากัน มีหนี้สินในภาคการเกษตรระหว่าง 10,001 ถึง 15,000 บาทต่อปี และมีหนี้สินในภาคการเกษตรระหว่าง 20,001 ถึง 25,000 บาทต่อปี ตามลำดับ โดยหนี้สินในภาคการเกษตรต่ำสุด 2,000.00 บาทต่อปี สูงสุด 100,000.00 บาทต่อปี และมีหนี้สินในภาคการเกษตรเฉลี่ย 18,726.00 บาทต่อปี

รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 86.6 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 33.8 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรน้อยกว่า 20,001 บาทต่อปี ร้อยละ 29.6 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรระหว่าง 20,001 ถึง 60,000 บาทต่อปี ร้อยละ 15.5 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรมากกว่า 140,000 บาทต่อปี ร้อยละ 4.2 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรระหว่าง 100,001 ถึง 140,000 บาทต่อปี และร้อยละ 3.5 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรระหว่าง 60,001 ถึง 100,000 บาทต่อปี ตามลำดับ โดยรายได้สุทธิหลัง

หักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรต่ำสุด 3,000.00 บาทต่อปี สูงสุด 500,000.00 บาทต่อปี และมีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 77,228.00 บาทต่อปี

หนี้สินนอกภาคการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 71.1 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตร โดยแบ่งเป็น ร้อยละ 39.4 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตรน้อยกว่า 5,001 บาทต่อปี ร้อยละ 11.3 เท่ากัน มีหนี้สินนอกภาคการเกษตรระหว่าง 5,001 ถึง 10,000 บาทต่อปี และมีหนี้สินนอกภาคการเกษตรมากกว่า 20,000 บาทต่อปี ร้อยละ 7.0 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตรระหว่าง 15,001 ถึง 20,000 บาทต่อปี และร้อยละ 2.1 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตรระหว่าง 10,001 ถึง 15,000 บาทต่อปี ตามลำดับ โดยหนี้สินนอกภาคการเกษตรต่ำสุด 1,000.00 บาทต่อปี สูงสุด 100,000.00 บาทต่อปี และมีหนี้สินนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 13,210.00 บาทต่อปี

1.7 เครื่องจักรกลการเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูลเครื่องจักรกลการเกษตรที่เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มใช้ มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มใช้

n = 142		
เครื่องจักรกลการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน		
ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน	74	52.1
จ้าง/เช่า	61	43.0
เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง	6	4.2
ใช้เครื่องมืออื่น	1	0.7
2. เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์		
ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน	65	45.8
จ้าง/เช่า	56	39.4
เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง	21	14.8
3. เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์		
ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน	58	40.9
จ้าง/เช่า	55	38.7
เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง	29	20.4

จากตารางที่ 4.8 เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มใช้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 52.1 ไม่ได้ใช้เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน แต่ใช้แรงงานคน รองลงมา ร้อยละ 43.0 จ้างหรือเช่าเครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน ร้อยละ 4.2 ใช้เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง และร้อยละ 0.7 ใช้เครื่องมืออื่น ตามลำดับ

เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 45.8 ไม่ได้ใช้เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ ใช้แรงงานคน รองลงมา ร้อยละ 39.4 จ้างหรือเช่าเครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ และร้อยละ 14.8 ใช้เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง ตามลำดับ

เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 40.9 ไม่ได้ใช้เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้แรงงานคน รองลงมา ร้อยละ 38.7 จ้างหรือเช่าเครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ และร้อยละ 20.4 ใช้เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ของตนเอง ตามลำดับ

1.8 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม

n = 142		
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. แหล่งน้ำของตนเอง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
บ่อน้ำบาดาล	117	82.4
สระน้ำ	50	35.2
บ่อน้ำตื้น	20	14.1
2. แหล่งน้ำสาธารณะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
แม่น้ำ	62	43.7
หนอง/สระ	14	9.9
บ่อน้ำสาธารณะ	11	7.8
คลองชลประทาน	2	1.4

จากตารางที่ 4.9 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

แหล่งน้ำของตนเอง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 82.4 ใช้บ่อน้ำบาดาล รองลงมา ร้อยละ 35.2 ใช้สระน้ำ และร้อยละ 14.1 ใช้บ่อน้ำตื้น ตามลำดับ

แหล่งน้ำสาธารณะ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 43.7 ใช้แม่น้ำ รองลงมา ร้อยละ 9.9 ใช้หนองหรือสระ ร้อยละ 7.8 ใช้บ่อน้ำสาธารณะ และร้อยละ 1.4 ใช้คลองชลประทาน ตามลำดับ

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพร

สภาพการผลิตพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 3 ข้อ อันได้แก่ สภาพการปลูกพืชสมุนไพร สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร และสภาพการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 สภาพการปลูกพืชสมุนไพร

สภาพการปลูกพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 3 ข้อ อันได้แก่ 1) สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพร 2) พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และ 3) การเก็บเกี่ยวสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลสมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม

สภาพการปลูกพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
n = 142		
1. สมุนไพรที่เกษตรกรปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
พริก	111	78.2
ตะไคร้	106	74.7
มะกรูด	100	70.4
โหระพา	98	69.0
ข่า	89	62.7
ขิง	88	62.0
ขมิ้นชัน	77	54.2
กระเจี๊ยบแดง	74	52.1
มะขามป้อม	73	51.4
ว่านหางจระเข้	58	40.9
กระเพรา	55	38.7
บอระเพ็ด	49	34.5
ฟ้าทะลายโจร	45	31.7
บัวบก	39	27.5
คำฝอย	38	26.8
พริกไทย	26	18.3
ว่านชักมดลูก	25	17.6
ไพล	17	12.0
กระชายดำ	17	12.0
กระชาย	16	12.0
อบเชย	14	9.9
กวาวเครือขาว	9	6.3
หญ้าหวาน	4	2.8
สมุนไพรอื่น ๆ	141	99.3
2. วัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เพื่อบริโภค	142	100.0
เพื่อจำหน่าย	129	90.9

จากตารางที่ 4.10 สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกและวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

สมุนไพรมะเขือเทศ เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลุกสมุนไพรมะเขือเทศ อื่น ๆ เช่น รากเจ็ด เกาวัลย์เปรียง เชียงดา เป็นต้น รองลงมา ร้อยละ 78.2 ปลุกพริก ร้อยละ 74.7 ปลุกตะไคร้ ร้อยละ 70.4 ปลุกมะกรูด ร้อยละ 69.0 ปลุกโหระพา ร้อยละ 62.7 ปลุกข่า ร้อยละ 62.0 ปลุกขิง ร้อยละ 54.2 ปลุกขมิ้นชัน ร้อยละ 52.1 ปลุกกระเจี๊ยบแดง ร้อยละ 51.4 ปลุกมะขามป้อม ร้อยละ 40.9 ปลุกว่านหางจระเข้ ร้อยละ 38.7 ปลุกกระเพรา ร้อยละ 34.5 ปลุกบอระเพ็ด ร้อยละ 31.7 ปลุกฟ้าทะลายโจร ร้อยละ 27.5 ปลุกบัวบก ร้อยละ 26.8 ปลุกคำฝอย ร้อยละ 18.3 ปลุกพริกไทย ร้อยละ 17.6 ปลุกว่านชักมดลูก ร้อยละ 12.0 ปลุกโพลและกระชายดำ ร้อยละ 11.3 ปลุกกระชาย ร้อยละ 9.9 ปลุกอบเชย ร้อยละ 6.3 ปลุกกวาวเครือขาว และร้อยละ 2.8 ปลุกหญ้าหวาน ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ เกษตรกรทั้งหมดปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ เพื่อบริโภค และเกษตรกรร้อยละ 90.9 ปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศเพื่อจำหน่าย

2.1.2 พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

สภาพการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
n = 142		
1. พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศ (ไร่)		
น้อยกว่า 0.50	17	12.0
0.50 – 1.00	73	51.4
1.01 – 1.50	18	12.7
1.51 – 2.00	8	5.6
มากกว่า 2.00	26	18.3
ค่าต่ำสุด = 0.25 ค่าสูงสุด = 7.50 ค่าเฉลี่ย = 1.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.331		
2. การเตรียมแปลงปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การไถพรวน	138	97.2
การใส่ปุ๋ย	13	9.2
การกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม	7	4.9
3. การเตรียมพันธุ์ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การเพาะพันธุ์จากเมล็ด	141	99.3
การปักชำ	134	94.4
การแยกหน่อ	131	92.3
อื่น ๆ เช่น การตอนกิ่ง	31	21.8

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

n = 142		
สภาพการปลูกพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. การพรวนดิน		
ทุกเดือน	108	76.1
ทุกสัปดาห์	34	23.9
5. การใส่ปุ๋ย		
ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์	114	80.3
ปุ๋ยอินทรีย์	28	19.7
6. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช		
ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ	138	97.2
วิธีธรรมชาติ	3	2.1
สารเคมี	1	0.7

จากตารางที่ 4.11 พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมพันธุ์ปลูก การพรวนดิน การใส่ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรร้อยละ 51.4 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 18.3 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรมากกว่า 2.00 ไร่ ร้อยละ 12.7 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรระหว่าง 1.01 ถึง 1.50 ไร่ ร้อยละ 12.0 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรน้อยกว่า 0.50 ไร่ และร้อยละ 5.6 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรระหว่าง 1.51 ถึง 2.00 ไร่ ตามลำดับ โดยขนาดพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรต่ำสุด 0.25 ไร่ สูงสุด 7.50 ไร่ และมีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.33 ไร่

การเตรียมแปลงปลูก เกษตรกรร้อยละ 97.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการไถพรวน รองลงมา ร้อยละ 9.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการใส่ปุ๋ย และร้อยละ 4.9 เตรียมแปลงปลูกโดยการกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม ตามลำดับ

การเตรียมพันธุ์ปลูก เกษตรกรร้อยละ 99.3 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยการเพาะพันธุ์จากเมล็ด รองลงมา ร้อยละ 94.4 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยการปักชำ ร้อยละ 92.3 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยการแยกหน่อ และร้อยละ 21.8 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยวิธีอื่น ๆ เช่น การตอนกิ่ง ตามลำดับ

การพรวนดิน เกษตรกรร้อยละ 76.1 พรวนดินทุกเดือน และร้อยละ 23.9 พรวนดินทุกสัปดาห์

การใส่ปุ๋ย เกษตรกรร้อยละ 80.3 ใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ และร้อยละ 19.7 ใส่ปุ๋ยอินทรีย์

การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรร้อยละ 97.2 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ รองลงมา ร้อยละ 2.1 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ และร้อยละ 0.7 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สารเคมี ตามลำดับ

2.1.3 การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่

การวิเคราะห์ข้อมูลการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 การเก็บเกี่ยวสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
สภาพการปลูกพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ผล	141	99.3
ต้น	134	94.4
หัว	134	94.4
ใบ	129	90.9
ดอก	115	81.0
เมล็ด	72	50.7
ราก	7	4.9
2. การขายพืชสมุนไพร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ผู้ค้าส่ง	68	47.9
ผู้บริโภค	61	43.0
ผู้ค้าปลีก	3	2.1
3. ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่		
น้อยกว่า 2,001 บาท	20	14.0
2,001 – 3,000 บาท	30	21.1
3,001 – 4,000 บาท	42	29.6
4,001 – 5,000 บาท	19	13.4
มากกว่า 5,000 บาท	18	12.7
ค่าต่ำสุด = 1,600.00 ค่าสูงสุด = 10,000.00		
ค่าเฉลี่ย = 3,797.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1,541.009		

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

สภาพการปลูกพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
n = 142		
4. กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่		
น้อยกว่า 5,001 บาท	1	0.7
5,001 – 10,000 บาท	17	12.0
10,001 – 15,000 บาท	61	42.9
15,001 – 20,000 บาท	40	28.2
มากกว่า 20,000 บาท	10	7.0
ค่าต่ำสุด = 3,000.00 ค่าสูงสุด = 25,000.00		
ค่าเฉลี่ย = 14,307.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4,362.653		

จากตารางที่ 4.12 การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร การขายพืชสมุนไพร ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ และกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร เกษตรกรร้อยละ 99.3 เก็บเกี่ยวส่วนผล รongลงมา ร้อยละ 94.4 เก็บเกี่ยวส่วนต้นและหัว ร้อยละ 90.9 เก็บเกี่ยวส่วนใบ ร้อยละ 81.0 เก็บเกี่ยวส่วนดอก ร้อยละ 50.7 เก็บเกี่ยวส่วนเมล็ด และร้อยละ 4.9 เก็บเกี่ยวส่วนราก ตามลำดับ

การขายพืชสมุนไพร เกษตรกรร้อยละ 47.9 ขายพืชสมุนไพรให้กับผู้ค้าส่ง รongลงมา ร้อยละ 43.0 ขายพืชสมุนไพรให้กับผู้บริโภค และร้อยละ 2.1 ขายพืชสมุนไพรให้กับผู้ค้าปลีก ตามลำดับ

ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้คำนวณต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรให้เป็นต้นทุนต่อไร่ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบข้อมูลได้ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 29.6 มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 3,001 ถึง 4,000 บาท รongลงมา ร้อยละ 21.1 มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 2,001 ถึง 3,000 บาท ร้อยละ 14.0 มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ต่ำกว่า 2,001 บาท ร้อยละ 13.4 มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 4,001 ถึง 5,000 บาท และร้อยละ 12.7 มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่มากกว่า 5,000 บาท ตามลำดับ โดยต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ต่ำสุด 1,600.00 บาท สูงสุด 10,000.00 บาท และมีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่เฉลี่ย 3,797.67 บาท

กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้คำนวณกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรให้เป็นกำไรต่อไร่ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบข้อมูลได้ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 42.9 มีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 10,001 ถึง 15,000 บาท รongลงมา ร้อยละ 28.2 มีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 15,001 ถึง 20,000 บาท ร้อยละ 12.0 มีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่าง 5,001

ถึง 10,000 บาท ร้อยละ 7.0 เท่ากัน มีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่มากกว่า 20,000 บาท และมีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ไม่น้อยกว่า 5,001 บาท ตามลำดับ โดยกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ต่ำสุด 3,000.00 บาท สูงสุด 25,000.00 บาท และมีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่เฉลี่ย 14,307.24 บาท

2.2 สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร

สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 2 ข้อ อันได้แก่ 1) วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ และ 2) การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ

การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
1) วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ	124	87.3
2) วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง	21	14.8
3) วิธีการหมัก	13	9.2
4) วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น	3	2.1
2. วัตถุประสงค์ในการแปรรูป (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เพื่ออุปโภคบริโภค	142	100.0
เพื่อจำหน่าย	119	83.8
3. มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ		
อย.	24	16.9

จากตารางที่ 4.13 วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร วัตถุประสงค์ในการแปรรูป และมาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร เกษตรกรร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ รองลงมา ร้อยละ 14.8 แปรรูปโดยวิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง ร้อยละ 9.2 แปรรูปโดยวิธีการหมัก และร้อยละ 2.1 แปรรูปโดยวิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ในการแปรรูป เกษตรกรส่วนใหญ่ทั้งหมดแปรรูปเพื่ออุปโภคบริโภค และเกษตรกรร้อยละ 83.8 แปรรูปพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่าย

มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ เกษตรกรร้อยละ 16.9 ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

2.2.2 การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุน

การวิเคราะห์ข้อมูลการขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การขายพืชสมุนไพรแปรรูป (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ผู้ค้าส่ง	66	46.5
ผู้บริโภค	57	40.1
ผู้ค้าปลีก	3	2.1
2. ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป		
น้อยกว่าร้อยละ 21 ของราคาขาย	36	25.3
ร้อยละ 21 - 30 ของราคาขาย	36	25.3
ร้อยละ 31 - 40 ของราคาขาย	7	4.9
ร้อยละ 41 - 50 ของราคาขาย	27	19.0
มากกว่าร้อยละ 50 ของราคาขาย	13	9.1
ค่าต่ำสุด = 15.00 ค่าสูงสุด = 80.00 ค่าเฉลี่ย = 34.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 15.473		

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

n = 142		
สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. กำไรของสมุนไพรแปรรูป		
น้อยกว่าร้อยละ 51 ของราคาขาย	39	27.5
ร้อยละ 51 - 60 ของราคาขาย	3	2.1
ร้อยละ 61 - 70 ของราคาขาย	19	13.4
ร้อยละ 71 - 80 ของราคาขาย	56	39.4
มากกว่าร้อยละ 80 ของราคาขาย	2	1.4
ค่าต่ำสุด = 20.00 ค่าสูงสุด = 85.00 ค่าเฉลี่ย = 65.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 15.473		
4. แหล่งทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ชกส.	92	64.8
สหกรณ์การเกษตร	22	15.5
เพื่อนบ้าน	9	6.3
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์	9	6.3
ญาติพี่น้อง	8	5.6
กองทุนหมู่บ้าน	6	4.2

จากตารางที่ 4.14 การขายพืชสมุนไพรแปรรูป ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป กำไรของสมุนไพรแปรรูป และแหล่งทุนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลมีดังนี้

การขายพืชสมุนไพรแปรรูป เกษตรกรร้อยละ 46.5 ขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับผู้ค้าส่ง รองลงมา ร้อยละ 40.1 ขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับผู้บริโภค และร้อยละ 2.1 ขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับผู้ค้าปลีก ตามลำดับ

ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป เกษตรกรร้อยละ 25.3 เท่ากัน มีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปน้อยกว่าร้อยละ 21 ของราคาขาย และมีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 21 ถึง 30 ของราคาขาย รองลงมา ร้อยละ 19.0 มีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 41 ถึง 50 ของราคาขาย ร้อยละ 9.1 มีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปมากกว่าร้อยละ 50 ของราคาขาย และร้อยละ 4.9 มีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 31 ถึง 40 ของราคาขาย ตามลำดับ โดยต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปต่ำสุดร้อยละ 15.00 ของราคาขาย สูงสุดร้อยละ 80.00 ของราคาขาย และมีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปเฉลี่ยร้อยละ 34.54 ของราคาขาย

กำไรของสมุนไพรแปรรูป เกษตรกรร้อยละ 39.4 มีกำไรของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 71 ถึง 80 ของราคาขาย รองลงมา ร้อยละ 27.5 มีกำไรของสมุนไพรแปรรูปน้อยกว่าร้อยละ 51 ของราคาขาย ร้อยละ 13.4 มีกำไรของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 61 ถึง 70 ของราคาขาย ร้อยละ 2.1 มีกำไรของสมุนไพรแปรรูประหว่างร้อยละ 51 ถึง 60 ของราคาขาย และร้อยละ 1.4 มีกำไรของสมุนไพรแปรรูปมากกว่าร้อยละ 80 ของราคาขาย ตามลำดับ โดยกำไรของ

สมุนไพรรูปแปรรูปต่ำสุด ร้อยละ 20.00 ของราคาขาย สูงสุดร้อยละ 85.00 ของราคาขาย และมีกำไรของสมุนไพรรูปแปรรูปเฉลี่ยร้อยละ 65.46 ของราคาขาย

แหล่งทุน เกษตรกรร้อยละ 64.8 กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมา ร้อยละ 15.5 กู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 6.3 เท่ากัน กู้ยืมจากเพื่อนบ้าน และกู้ยืมจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ร้อยละ 5.6 กู้ยืมจากญาติพี่น้อง และร้อยละ 4.2 กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ตามลำดับ

2.3 สภาพการทำตลาดพืชสมุนไพรรูป

สภาพการทำตลาดพืชสมุนไพรรูปแบ่งเป็น 2 ข้อ อันได้แก่ 1) การทำการตลาดพืชสมุนไพรรูป กลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา และช่องทางการจัดจำหน่าย และ 2) การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 การทำการตลาดพืชสมุนไพรรูป กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา และช่องทางการจัดจำหน่าย

การวิเคราะห์ข้อมูลการทำตลาดพืชสมุนไพรรูป กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขายของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 การทำการตลาดพืชสมุนไพรรูป กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขายของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

n = 142		
สภาพการทำตลาดพืชสมุนไพรรูป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การทำการตลาดพืชสมุนไพรรูป		
ไม่เคย	99	69.7
เคย	43	30.3
2. กลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (n = 43)		
รูปแบบสินค้า	23	16.2
บรรจุภัณฑ์	20	14.1
3. ปัจจัยในการตั้งราคา (n = 43)		
ต้นทุน	22	15.5
ความต้องการของผู้ซื้อ	21	14.8

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

n = 142		
สภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. ระดับราคา (n = 43)		
ระดับเดียวกับตลาด	41	28.9
ต่ำกว่าตลาด	1	0.7
สูงกว่าตลาด	1	0.7
5. ช่องทางการจัดจำหน่าย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (n = 43)		
ผู้ค้าส่ง	38	26.8
ผู้ค้าปลีก	34	23.9
ผู้บริโภค	4	2.8
6. การโฆษณา (n = 43)		
ไม่เคย	23	16.2
เคย (แผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิวต่าง ๆ)	20	14.1
7. การประชาสัมพันธ์ (n = 43)		
ไม่เคย	42	29.6
เคย (การจัดกิจกรรมพิเศษ)	1	0.7
8. การส่งเสริมการขาย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (n = 43)		
ไม่เคย	41	28.9
เคย	2	1.4
การแจก	2	1.4
การลดราคา	1	0.7
การแลก	1	0.7
9. การมีพนักงานขาย (n = 43)		
ไม่มี	43	30.3

จากตารางที่ 4.15 การทำการตลาดพืชสมุนไพร กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยในการตั้งราคา ระดับราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการมีพนักงานขายของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

การทำการตลาดพืชสมุนไพร เกษตรกรร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร ส่วนเกษตรกรร้อยละ 30.3 เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร

กลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เกษตรกรร้อยละ 16.2 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรใช้รูปแบบสินค้าเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และร้อยละ 14.1 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรใช้บรรจุภัณฑ์เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ปัจจัยในการตั้งราคา เกษตรกรร้อยละ 15.5 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรใช้ต้นทุนเป็นปัจจัยในการตั้งราคา และร้อยละ 14.8 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรใช้ความต้องการของผู้ซื้อเป็นปัจจัยในการตั้งราคา

ระดับราคา เกษตรกรร้อยละ 28.9 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรตั้งราคาในระดับเดียวกับตลาด รองลงมา ร้อยละ 0.7 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรตั้งราคาต่ำกว่าตลาด และ ร้อยละ 0.7 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรตั้งราคาสูงกว่าตลาด ตามลำดับ

ช่องทางการจัดจำหน่าย เกษตรกรร้อยละ 26.8 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้ค้าส่ง รองลงมา ร้อยละ 23.9 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้ค้าปลีก และร้อยละ 2.82 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้บริโภค ตามลำดับ

การโฆษณา เกษตรกรร้อยละ 16.2 ไม่เคยทำการโฆษณาสินค้าสมุนไพร ส่วนเกษตรกรที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรและเคยทำการโฆษณาสินค้าสมุนไพรร้อยละ 14.1 ใช้แผ่นพับ โปสเตอร์ และใบปลิวต่าง ๆ

การประชาสัมพันธ์ เกษตรกรร้อยละ 29.6 ไม่เคยทำการประชาสัมพันธ์ ส่วนเกษตรกรที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรและเคยทำการประชาสัมพันธ์สินค้าสมุนไพรร้อยละ 0.7 ใช้การจัดกิจกรรมพิเศษ

การส่งเสริมการขาย เกษตรกรร้อยละ 28.9 ไม่เคยทำการส่งเสริมการขาย เกษตรกรร้อยละ 1.4 ที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรและทำการส่งเสริมการขายใช้วิธีการแจก รองลงมา ร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการลดราคา และ ร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการแถม ตามลำดับ

การมีพนักงานขาย เกษตรกรที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรทั้งหมดไม่มีพนักงานขาย คิดเป็นร้อยละ 30.3

ตอนที่ 3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ คือ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

ความต้องการประเด็นการส่งเสริมแบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร 2) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร และ 4) สุขภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.16 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

n = 142

การปลูกพืชสมุนไพร	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การเตรียมแปลงปลูก	32 (22.5)	6 (4.2)	32 (22.5)	17 (12.0)	55 (38.7)	3.40 (1.571)	ปาน กลาง	7
2. การเตรียมพันธุ์ปลูก	27 (19.0)	7 (4.9)	13 (9.2)	41 (28.9)	54 (38.0)	3.62 (1.501)	มาก	4
3. การปลูกลงดิน	26 (18.3)	9 (6.3)	18 (12.7)	58 (40.8)	31 (21.8)	3.42 (1.385)	มาก	5
4. การพรวนดิน	30 (21.1)	2 (1.4)	20 (14.1)	59 (41.5)	31 (21.8)	3.42 (1.410)	มาก	5
5. การให้ปุ๋ย	14 (9.9)	19 (13.4)	9 (6.3)	67 (47.2)	32 (22.5)	3.65 (1.395)	มาก	3
6. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	12 (8.5)	10 (7.0)	21 (14.8)	43 (30.3)	56 (39.4)	3.85 (1.254)	มาก	1
7. การเก็บเกี่ยว	14 (9.9)	23 (16.2)	11 (7.7)	39 (27.5)	55 (38.7)	3.69 (1.385)	มาก	2
เฉลี่ยรวม						3.58 (1.422)	มาก	

จากตารางที่ 4.16 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.58) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ในระดับมากถึง 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย = 3.85) การเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.69) การให้ปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย = 3.65) การเตรียมพันธุ์ปลูก (ค่าเฉลี่ย = 3.62) การปลูกลงดิน (ค่าเฉลี่ย = 3.42) และการพรวนดิน (ค่าเฉลี่ย = 3.42) นอกจากนี้ ยังพบว่าเกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ในระดับปานกลางเพียง 1 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมแปลงปลูก (ค่าเฉลี่ย = 3.40)

3.1.2 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

n = 142

การแปรรูปพืชสมุนไพร	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การเตรียมวัตถุดิบพืชสมุนไพร	5 (3.5)	38 (26.8)	30 (21.1)	37 (26.1)	32 (22.5)	3.37 (1.201)	ปานกลาง	7
2. วิธีการแปรรูป								
2.1 วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ	17 (12.0)	16 (11.3)	24 (16.9)	43 (30.3)	42 (29.6)	3.54 (1.340)	มาก	6
2.2 วิธีการหมัก	11 (7.7)	22 (15.5)	32 (22.5)	29 (20.4)	48 (33.8)	3.57 (1.307)	มาก	4
2.3 วิธีใช้ สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง	5 (3.5)	21 (14.8)	35 (24.6)	49 (34.5)	32 (22.5)	3.58 (1.100)	มาก	3
2.4 วิธีใช้ ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น	3 (2.1)	12 (8.5)	41 (28.9)	55 (38.7)	31 (21.8)	3.70 (0.975)	มาก	1
2.5 วิธีใช้ ความเย็น เช่น การสกัดเย็น	6 (4.2)	9 (6.3)	45 (31.7)	49 (34.5)	33 (23.2)	3.66 (1.038)	มาก	2
3. การรับรองมาตรฐาน								
3.1 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล เช่น GAP GMP HACCP และ ISO	19 (13.4)	23 (16.2)	33 (23.2)	36 (25.4)	31 (21.8)	3.26 (1.330)	ปานกลาง	8

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n = 142

การแปรรูปพืช สมุนไพร	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
3.2 มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ ภายในประเทศ เช่น มพช. อย. และ มอก.	20 (14.1)	13 (9.2)	16 (11.3)	52 (36.6)	41 (28.9)	3.57 (1.365)	มาก	4
เฉลี่ยรวม						3.53 (1.219)	มาก	

จากตารางที่ 4.17 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.53) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร ในระดับมากถึง 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย = 3.70) วิธีการใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น (ค่าเฉลี่ย = 3.66) วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง (ค่าเฉลี่ย = 3.58) วิธีการหมัก (ค่าเฉลี่ย = 3.57) วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ (ค่าเฉลี่ย = 3.54) และการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มพช.) มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) (ค่าเฉลี่ย = 3.57) นอกจากนี้ ยังพบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรในระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมวัตถุดิบพืชสมุนไพรในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.37) และการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล เช่น การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices หรือ GAP) หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis Critical Control Point หรือ HACCP) และมาตรฐานขององค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Standards Organization หรือ ISO) (ค่าเฉลี่ย = 3.26)

3.1.3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร

n = 142

การตลาดพืช สมุนไพร	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การจัด จำหน่าย	22 (15.5)	11 (7.7)	21 (14.8)	30 (21.1)	58 (40.8)	3.64 (1.465)	มาก	5
2. ผลิตภัณฑ์ (Product)								
2.1 การพัฒนา บรรจุภัณฑ์	24 (16.9)	10 (7.0)	36 (25.4)	13 (9.2)	59 (41.5)	3.51 (1.501)	มาก	12
2.2 การพัฒนา รูปแบบสินค้า	9 (6.3)	25 (17.6)	13 (9.2)	34 (23.9)	61 (43.0)	3.80 (1.329)	มาก	1
2.3 การพัฒนา ตราสินค้า	19 (13.4)	14 (9.9)	27 (19.0)	22 (15.5)	60 (42.3)	3.63 (1.446)	มาก	7
3. ราคา (Price)								
3.1 วิธีการตั้ง ราคาที่เหมาะสม ต้นทุน	16 (11.3)	18 (12.7)	28 (19.7)	44 (31.0)	36 (25.4)	3.46 (1.303)	มาก	13
3.2 วิธีการตั้ง ราคาโดยเน้น ความต้องการของ ผู้ซื้อ	9 (6.3)	20 (14.1)	25 (17.6)	47 (33.1)	41 (28.9)	3.64 (1.217)	มาก	5
3.3 วิธีการตั้ง ราคาโดยเน้น คู่แข่ง	18 (12.7)	16 (11.3)	22 (15.5)	34 (23.9)	52 (36.6)	3.61 (1.404)	มาก	9
4. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)								
4.1 การขายสินค้า ให้ผู้ค้าปลีก	11 (7.7)	17 (12.0)	23 (16.2)	59 (41.5)	32 (22.5)	3.59 (1.186)	มาก	10
4.2 การขายสินค้า ให้ผู้ค้าส่ง	5 (3.5)	22 (15.5)	21 (14.8)	42 (29.6)	52 (36.6)	3.80 (1.192)	มาก	1
4.3 การขายสินค้า ให้ผู้บริโภค	6 (4.2)	21 (14.8)	29 (20.4)	45 (31.7)	41 (28.9)	3.66 (1.166)	มาก	4
5. การส่งเสริมการตลาด (Promotion)								
5.1 การโฆษณา	19 (13.4)	13 (9.2)	21 (14.8)	61 (43.0)	28 (19.7)	3.46 (1.281)	มาก	13
5.2 การ ประชาสัมพันธ์	10 (7.7)	18 (12.7)	32 (22.5)	47 (33.1)	35 (24.6)	3.56 (1.194)	มาก	11

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

n = 142

การตลาดพืช สมุนไพร	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
5.3 การส่งเสริม การขาย	10 (7.7)	18 (12.7)	30 (21.1)	40 (28.2)	44 (31.0)	3.63 (1.240)	มาก	7
5.4 การขายโดย พนักงานขาย	11 (7.7)	13 (9.2)	25 (17.6)	42 (29.6)	51 (35.9)	3.77 (1.247)	มาก	3
เฉลี่ยรวม						3.63 (1.303)	มาก	

จากตารางที่ 4.18 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.63) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร ในระดับมากที่สุดทั้ง 14 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้การพัฒนารูปแบบสินค้า (ค่าเฉลี่ย = 3.80) การขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง (ค่าเฉลี่ย = 3.80) การขายโดยพนักงานขาย (ค่าเฉลี่ย = 3.77) การขายสินค้าให้ผู้บริโภค (ค่าเฉลี่ย = 3.66) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นความต้องการของผู้ซื้อ (ค่าเฉลี่ย = 3.64) การจัดจำหน่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.64) การพัฒนาตราสินค้า (ค่าเฉลี่ย = 3.63) การส่งเสริมการขาย (ค่าเฉลี่ย = 3.63) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นคู่แข่ง (ค่าเฉลี่ย = 3.61) การขายสินค้าให้ผู้ค้าปลีก (ค่าเฉลี่ย = 3.59) การประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย = 3.56) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย = 3.51) วิธีการตั้งราคาที่มุ่งเน้นต้นทุน (ค่าเฉลี่ย = 3.46) และการโฆษณา (ค่าเฉลี่ย = 3.46)

3.1.4 สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร และด้านการตลาดพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม

n = 142

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. การปลูกพืชสมุนไพร	3.58	1.422	มาก	2
2. การแปรรูปพืชสมุนไพร	3.53	1.219	มาก	3
3. การตลาดพืชสมุนไพร	3.63	1.303	มาก	1

จากตารางที่ 4.19 สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากที่สุด 3 ด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การตลาดพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.63) การปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.59) และการแปรรูปพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.53)

3.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

ความต้องการวิธีการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ อันได้แก่ 1) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล 2) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม 3) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน และ 4) สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล

การส่งเสริมแบบ รายบุคคล	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การส่งเสริมแบบ ตัวต่อตัว	8 (5.6)	25 (17.6)	36 (25.4)	15 (10.6)	58 (40.8)	3.63 (1.323)	มาก	2
2. การส่งเสริมผ่าน ทางโทรศัพท์	15 (10.6)	20 (14.1)	18 (12.7)	34 (23.9)	55 (38.7)	3.66 (1.388)	มาก	1
3. การใช้จดหมาย อิเล็กทรอนิกส์	17 (12.0)	14 (9.9)	39 (27.5)	31 (21.8)	41 (28.9)	3.46 (1.324)	มาก	5
4. การส่งข้อความ ผ่านทางโทรศัพท์ มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	9 (6.3)	15 (10.6)	35 (24.6)	60 (42.3)	23 (16.2)	3.51 (1.083)	มาก	4
5. การส่งสัญญาณ ภาพและเสียง ทาง โทรศัพท์มือถือหรือ คอมพิวเตอร์	7 (4.9)	18 (12.7)	35 (24.6)	53 (37.3)	29 (20.4)	3.56 (1.101)	มาก	3
เฉลี่ยรวม						3.56 (1.249)	มาก	

n = 142

จากตารางที่ 4.20 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคลในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.56) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละวิธี พบว่า เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคลในระดับมากที่สุดทั้ง 5 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ (ค่าเฉลี่ย = 3.66) การส่งเสริมแบบตัวต่อตัว (ค่าเฉลี่ย = 3.63) การส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ (ค่าเฉลี่ย = 3.51) การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (ค่าเฉลี่ย = 3.46) และการส่งสัญญาณภาพและเสียงทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ (ค่าเฉลี่ย = 3.56)

3.2.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

การส่งเสริม แบบกลุ่ม	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การฝึกอบรม	13 (9.2)	20 (14.1)	21 (14.8)	33 (23.2)	55 (38.7)	3.68 (1.355)	มาก	4
2. การบรรยาย	10 (7.0)	9 (6.3)	25 (17.6)	35 (24.6)	63 (44.4)	3.93 (1.230)	มาก	1
3. การสัมมนา	10 (7.0)	17 (12.0)	24 (16.9)	54 (38.0)	37 (26.1)	3.64 (1.193)	มาก	7
4. การระดม สมอง	6 (4.2)	9 (6.3)	38 (26.8)	60 (42.3)	29 (20.4)	3.68 (1.006)	มาก	4
5. การประชุม กลุ่มย่อย	6 (4.2)	10 (7.0)	27 (19.0)	53 (37.3)	46 (32.4)	3.87 (1.080)	มาก	3
6. การสาธิต	3 (2.1)	24 (16.9)	17 (12.0)	38 (26.8)	60 (42.3)	3.90 (1.187)	มาก	2
7. ทัศนศึกษา	7 (4.9)	30 (21.1)	19 (13.4)	31 (21.8)	55 (38.7)	3.68 (1.312)	มาก	4
เฉลี่ยรวม						3.77 (1.202)	มาก	

n = 142

จากตารางที่ 4.21 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.77) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม ในระดับมากที่สุดทั้ง 7 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังรายละเอียดต่อไปนี้ การบรรยาย (ค่าเฉลี่ย = 3.93) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย = 3.90) การประชุมกลุ่มย่อย (ค่าเฉลี่ย = 3.87) ทักษะศึกษา (ค่าเฉลี่ย = 3.68) การฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย = 3.68) การระดมสมอง (ค่าเฉลี่ย = 3.68) และการสัมมนา (ค่าเฉลี่ย = 3.64)

3.2.3 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน

การส่งเสริม แบบมวลชน	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. วิทยุ กระจายเสียง	20 (14.1)	16 (11.3)	27 (19.0)	43 (30.3)	36 (25.4)	3.42 (1.354)	มาก	4
2. วิทยุโทรทัศน์	17 (12.0)	10 (7.0)	17 (12.0)	51 (35.9)	47 (33.1)	3.71 (1.319)	มาก	1
3. สื่อสิ่งพิมพ์	6 (4.2)	27 (19.0)	28 (19.7)	33 (23.2)	48 (33.8)	3.63 (1.246)	มาก	2
4. สื่อออนไลน์	15 (10.6)	20 (14.1)	24 (16.9)	28 (19.7)	55 (38.7)	3.62 (1.393)	มาก	3
เฉลี่ยรวม						3.60 (1.330)	มาก	

จากตารางที่ 4.22 ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชนในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.60) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชนในระดับมากที่สุดทั้ง 4 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ วิทยุโทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.71) สื่อสิ่งพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย = 3.63) สื่อออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.62) และวิทยุกระจายเสียง (ค่าเฉลี่ย = 3.42)

3.2.4 สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม

วิธี	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย	n = 142
				อันดับ
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.56	1.249	มาก	3
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.77	1.202	มาก	1
3. การส่งเสริมแบบมวลชน	3.60	1.330	มาก	2

จากตารางที่ 4.23 สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุดทั้ง 3 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมแบบกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย = 3.77) การส่งเสริมแบบมวลชน (ค่าเฉลี่ย = 3.60) และการส่งเสริมแบบรายบุคคล (ค่าเฉลี่ย = 3.56)

ตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรแบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร 2) ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร 3) ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร และ 4) สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร

n = 142

ปัญหา	ระดับปัญหา					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. ความรู้ด้านการ ผลิตไม่เหมาะสม ทำ ให้การผลิตวัตถุดิบ พืชสมุนไพรยังไม่ได้ มาตรฐาน	20 (14.1)	16 (11.3)	29 (20.4)	24 (16.9)	53 (37.3)	3.52 (1.443)	มาก	6
2. โรคและแมลง ศัตรูพืช	4 (2.8)	18 (12.7)	25 (17.6)	48 (33.8)	47 (33.1)	3.82 (1.115)	มาก	1
3. แรงงานทาง การเกษตรที่ถูกละ กฏหมายหายาก	10 (7.0)	19 (13.4)	29 (20.4)	37 (26.1)	47 (33.1)	3.65 (1.262)	มาก	3
4. พื้นที่ปลูกมีจำกัด	13 (9.2)	16 (11.3)	18 (12.7)	60 (42.3)	35 (24.6)	3.62 (1.230)	มาก	4
5. ปัจจัยการผลิตไม่ เหมาะสม เช่น ดิน แหล่งน้ำ และท่อน พันธุ์	8 (5.6)	21 (14.8)	28 (19.7)	60 (42.3)	25 (17.6)	3.51 (1.116)	มาก	7
6. การรับรอง มาตรฐานการปลูก จากหน่วยงาน ส่งเสริม เช่น มาตรฐาน GAP และ มาตรฐานเกษตร อินทรีย์	8 (5.6)	18 (12.7)	25 (17.6)	61 (43.0)	30 (21.1)	3.61 (1.123)	มาก	5
7. เงินทุนหมุนเวียน ในการปลูกพืช สมุนไพรมีจำกัด	2 (1.4)	25 (17.6)	30 (21.1)	46 (32.4)	39 (27.5)	3.67 (1.103)	มาก	2
เฉลี่ยรวม						3.63 (1.204)	มาก	

จากตารางที่ 4.24 ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.63) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละปัญหา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก ทั้ง 7 ปัญหา ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ย ดังนี้ โรคและแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย = 3.82) เงินทุนหมุนเวียนในการปลูกพืชสมุนไพรมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.67) แรงงานทางการเกษตรที่ถูกกฎหมายหายาก (ค่าเฉลี่ย = 3.65) พื้นที่ปลูกมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.62) การรับรองมาตรฐานการปลูกจากหน่วยงานส่งเสริม เช่น มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (ค่าเฉลี่ย = 3.61) ความรู้ด้านการผลิตไม่เหมาะสม ทำให้การผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย = 3.52) และปัจจัยการผลิตไม่เหมาะสม เช่น ดิน แหล่งน้ำ และท่อนพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย = 3.51)

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร

ปัญหา	ระดับปัญหา					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. การแปรรูปพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากองค์ความรู้ไม่เหมาะสม	11 (7.7)	17 (12.0)	29 (20.4)	42 (29.6)	43 (30.3)	3.63 (1.247)	มาก	5
2. การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง	2 (1.4)	22 (15.5)	35 (24.6)	30 (21.1)	53 (37.3)	3.77 (1.151)	มาก	1
3. การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความหลากหลายให้กับสินค้าสมุนไพรยังมีน้อย	7 (4.9)	21 (14.8)	20 (14.1)	60 (42.3)	34 (23.9)	3.65 (1.143)	มาก	4
4. เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการแปรรูปมีจำกัด	12 (8.5)	15 (10.6)	19 (13.4)	58 (40.8)	38 (26.8)	3.67 (1.219)	มาก	3

n = 142

ตารางที่ 4.25 (ต่อ)

n = 142

ปัญหา	ระดับปัญหา					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
5. เงินทุนหมุนเวียน ในการแปรรูปพืช สมุนไพรมีจำกัด	12 (8.5)	18 (12.7)	22 (15.5)	38 (26.8)	52 (36.6)	3.70 (1.309)	มาก	2
เฉลี่ยรวม						3.69 (1.213)	มาก	

จากตารางที่ 4.25 ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหากับการแปรรูปพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.69) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละปัญหา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาระดับมากที่สุดทั้ง 5 ปัญหาตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง (ค่าเฉลี่ย = 3.77) เงินทุนหมุนเวียนในการแปรรูปพืชสมุนไพรมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.70) เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการแปรรูปมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.67) การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างความหลากหลายให้กับสินค้าสมุนไพรยังมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.65) และการแปรรูปพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากองค์ความรู้ไม่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.63)

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหากับการตลาดพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร

n = 142

ปัญหา	ระดับปัญหา					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. องค์กรความรู้ด้าน การตลาด (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัด จำหน่าย และการ ส่งเสริมการตลาด)	17 (12.0)	14 (9.9)	40 (28.2)	16 (11.3)	55 (38.7)	3.55 (1.397)	มาก	9
2. การสั่งซื้อ ผลิตภัณฑ์พืช สมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการ ผลิตได้ยาก	6 (4.2)	17 (12.0)	25 (17.6)	48 (33.8)	46 (32.4)	3.78 (1.149)	มาก	1
3. การถูกกดราคา รับซื้อพืชสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพร ที่ไม่ผ่านการแปรรูป	9 (6.3)	19 (13.4)	36 (25.4)	44 (31.0)	34 (23.9)	3.53 (1.177)	มาก	10
4. การสั่งซื้อ ผลิตภัณฑ์พืช สมุนไพรมีน้อยกว่า กำลังการผลิต	10 (7.0)	12 (8.5)	35 (24.6)	57 (40.1)	28 (19.7)	3.57 (1.113)	มาก	8
5. การวิจัยตลาดใน ประเทศยังมีน้อย	8 (5.6)	18 (12.7)	34 (23.9)	44 (31.0)	38 (26.8)	3.61 (1.173)	มาก	6
6. การวิจัยตลาด ต่างประเทศยังมี น้อย	4 (2.8)	14 (9.9)	37 (26.1)	42 (29.6)	45 (31.7)	3.77 (1.088)	มาก	2
7. การเข้าถึงตลาด ต่างประเทศมีจำกัด	5 (3.5)	20 (14.1)	28 (19.7)	50 (35.2)	39 (27.5)	3.69 (1.125)	มาก	5
8. องค์กรความรู้ด้าน สรรพคุณของ สมุนไพรยังมีน้อย	12 (8.5)	20 (14.1)	20 (14.1)	52 (36.6)	38 (26.8)	3.59 (1.256)	มาก	7

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

n = 142

ปัญหา	ระดับปัญหา					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
9. การส่งเสริมให้ ตระหนักถึง คุณประโยชน์ของ สมุนไพรในการ ทดแทนยาแผน ปัจจุบันมีน้อย	6 (4.2)	21 (14.8)	22 (15.5)	47 (33.1)	46 (32.4)	3.75 (1.182)	มาก	3
10. เงินทุนในการทำ กิจกรรมทางการ ตลาดมีจำกัด	11 (7.7)	16 (11.3)	27 (19.0)	36 (25.4)	52 (36.6)	3.72 (1.279)	มาก	4
เฉลี่ยรวม						3.66 (1.197)	มาก	

จากตารางที่ 4.26 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.66) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละปัญหา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด 10 ปัญหา ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก (ค่าเฉลี่ย = 3.78) การวิจัยตลาดต่างประเทศยังมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.77) การส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของสมุนไพรในการทดแทนยาแผนปัจจุบันมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.75) เงินทุนในการทำกิจกรรมทางการตลาดมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.72) การเข้าถึงตลาดต่างประเทศมีจำกัด (ค่าเฉลี่ย = 3.69) การวิจัยตลาดในประเทศยังมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.61) องค์กรความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรยังมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.59) การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรมีน้อยกว่ากำลังการผลิต (ค่าเฉลี่ย = 3.57) องค์กรความรู้ด้านการตลาด (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด) (ค่าเฉลี่ย = 3.55) และการถูกกดราคารับซื้อพืชสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่ไม่ผ่านการแปรรูป (ค่าเฉลี่ย = 3.53)

4.4 สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 142

ปัญหา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร	3.63	1.204	มาก	3
2. ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร	3.69	1.213	มาก	1
3. ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร	3.66	1.197	มาก	2

จากตารางที่ 4.27 สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.69) ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.66) และปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.63)

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกรแบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร 2) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร 3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร และ 4) สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

n = 142

ประเด็นการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม	11 (7.7)	20 (14.1)	34 (23.9)	21 (14.8)	56 (39.4)	3.64 (1.333)	มาก	3
2. หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช	3 (2.1)	17 (12.0)	27 (19.0)	46 (32.4)	49 (34.5)	3.85 (1.091)	มาก	1
3. หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย	5 (3.5)	27 (19.0)	29 (20.4)	45 (31.7)	36 (25.4)	3.56 (1.164)	มาก	6
4. หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร	12 (8.5)	13 (9.2)	30 (21.1)	55 (38.7)	32 (22.5)	3.58 (1.181)	มาก	5
5. หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนความรู้ด้านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น	14 (9.9)	19 (13.4)	20 (14.1)	41 (28.9)	48 (33.8)	3.63 (1.334)	มาก	4

ตารางที่ 4.28 (ต่อ)

n = 142

ประเด็นการ ส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
6. หน่วยงาน ส่งเสริมการ สนับสนุนเงินทุน ให้กับเกษตรกรใน การปลูกพืช สมุนไพร	7 (4.9)	18 (12.7)	28 (19.7)	43 (30.3)	46 (32.4)	3.73 (1.186)	มาก	2
เฉลี่ยรวม						3.67 (1.219)	มาก	

จากตารางที่ 4.28 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.67) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดี และทนทานต่อโรคพืช (ค่าเฉลี่ย = 3.85) หน่วยงานส่งเสริมการสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.73) หน่วยงานส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.64) หน่วยงานส่งเสริมการสนับสนุนความรู้ด้านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย = 3.63) หน่วยงานส่งเสริมการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย = 3.58) และหน่วยงานส่งเสริมการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย (ค่าเฉลี่ย = 3.56)

5.1.2 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

n = 142

ประเด็นการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐาน GMP เป็นต้น	8 (5.6)	26 (18.3)	27 (19.0)	44 (31.0)	37 (26.1)	3.54 (1.218)	มาก	5
2. เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ	3 (2.1)	11 (7.7)	36 (25.4)	51 (35.9)	41 (28.9)	3.82 (1.008)	มาก	1
3. หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น	4 (2.8)	25 (17.6)	24 (16.9)	47 (33.1)	42 (29.6)	3.69 (1.156)	มาก	3
4. หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินอุดหนุนให้กับเกษตรกร เพื่อนำไปปรับปรุงสถานที่ผลิตและซื้อเครื่องจักร อุปกรณ์ที่จำเป็น	16 (11.3)	12 (8.5)	23 (16.2)	51 (35.9)	40 (28.2)	3.61 (1.287)	มาก	4

ตารางที่ 4.29 (ต่อ)

n = 142

ประเด็นการ ส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
5. หน่วยงาน ส่งเสริมควร สนับสนุนเงินกู้ ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้ เกษตรกรนำไปใช้ เป็นเงินทุน หมุนเวียน	17 (12.0)	16 (11.3)	18 (12.7)	33 (23.2)	58 (40.8)	3.70 (1.409)	มาก	2
เฉลี่ยรวม						3.67 (1.223)	มาก	

จากตารางที่ 4.29 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.67) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากถึง 5 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.82) หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน (ค่าเฉลี่ย = 3.70) หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.69) หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินอุดหนุนให้กับเกษตรกร เพื่อนำไปปรับปรุงสถานที่ผลิตและซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ที่จำเป็น (ค่าเฉลี่ย = 3.61) และหน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐาน GMP เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย = 3.54)

5.1.3 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.30

ตารางที่ 4.30 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร

n = 142

ประเด็นการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงานส่งเสริมควรให้ความรู้ด้านส่วนประสมทางการตลาดกับเกษตรกร (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด)	13 (9.2)	20 (14.1)	35 (24.6)	17 (12.0)	57 (40.1)	3.60 (1.374)	มาก	8
2. หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาดเพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ	4 (2.8)	13 (9.2)	32 (22.5)	49 (34.5)	44 (31.0)	3.82 (1.063)	มาก	1
3. หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตตามระบบเกษตรกรพันธสัญญา	3 (2.1)	25 (17.6)	30 (21.1)	52 (36.6)	32 (22.5)	3.60 (1.085)	มาก	8
4. หน่วยงานส่งเสริมควรผลักดันกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง	12 (8.5)	16 (11.3)	28 (19.7)	55 (38.7)	31 (21.8)	3.54 (1.195)	มาก	10

ตารางที่ 4.30 (ต่อ)

n = 142

ประเด็นการ ส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
5. หน่วยงาน ส่งเสริมครุศึกษา และวิจัยความ ต้องการและรสนิยม ของผู้บริโภคใน ประเทศ เพื่อใช้ใน การขยายฐานลูกค้า ให้กว้างขึ้น	12 (8.5)	12 (8.5)	24 (16.9)	62 (43.7)	32 (22.5)	3.63 (1.170)	มาก	6
6. หน่วยงาน ส่งเสริมครุศึกษา และวิจัยความ ต้องการและรสนิยม ของผู้บริโภค ต่างประเทศ เพื่อใช้ ในการขยายฐาน ลูกค้าให้กว้างขึ้น	3 (2.1)	20 (14.1)	30 (21.1)	46 (32.4)	43 (30.3)	3.75 (1.101)	มาก	2
7. หน่วยงาน ส่งเสริมควรร ประชาสัมพันธ์พิช สมุนไพรรของไทยให้ เป็นที่รู้จักในระดับ โลก	9 (6.3)	16 (11.3)	27 (19.0)	55 (38.7)	35 (24.6)	3.64 (1.157)	มาก	5
8. หน่วยงาน ส่งเสริมครุศึกษา และต่อยอดงานวิจัย ทางเภสัชวิทยา เพื่อ ศึกษาสรรพคุณทาง ยาของสมุนไพรร	11 (7.7)	16 (11.3)	29 (20.4)	37 (26.1)	49 (34.5)	3.68 (1.268)	มาก	4

ตารางที่ 4.30 (ต่อ)

n = 142

ประเด็นการ ส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
9. หน่วยงาน ส่งเสริมความร่วมมือ ให้ผู้บริโภคใช้ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ไทย แทนการนำเข้า ยาจากต่างประเทศ	6 (4.2)	22 (15.5)	28 (19.7)	38 (26.8)	48 (33.8)	3.70 (1.207)	มาก	3
10. หน่วยงาน ส่งเสริมการ สนับสนุนเงินทุนใน การทำตลาด ของสินค้าพืช สมุนไพร	11 (7.7)	25 (17.6)	22 (15.5)	35 (24.6)	49 (34.5)	3.61 (1.326)	มาก	7
เฉลี่ยรวม						3.66 (1.197)	มาก	

จากตารางที่ 4.30 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.66) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุดทั้ง 10 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมการตลาดติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ (ค่าเฉลี่ย = 3.82) หน่วยงานส่งเสริมการศึกษาศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.75) หน่วยงานส่งเสริมความร่วมมือให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ (ค่าเฉลี่ย = 3.70) หน่วยงานส่งเสริมการศึกษาศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคในประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.63) หน่วยงานส่งเสริมการสนับสนุนเงินทุนในการทำตลาดของสินค้าพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.61) หน่วยงานส่งเสริมการให้ความรู้ด้านส่วนประสมทางการตลาดกับเกษตรกร (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด) (ค่าเฉลี่ย = 3.60)

หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตตามระบบเกษตรพันธสัญญา (ค่าเฉลี่ย = 3.60) และ
หน่วยงานส่งเสริมควรผลักดันกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 3.54)

5.1.4 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ความหมาย	n = 142
				อันดับ
มาตรฐาน				
1. การปลูกพืชสมุนไพร	3.67	1.219	มาก	1
2. การแปรรูปพืชสมุนไพร	3.67	1.223	มาก	1
3. การตลาดพืชสมุนไพร	3.66	1.197	มาก	3

จากตารางที่ 4.31 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.67) การแปรรูปพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.67) และการตลาดพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย = 3.66)

5.2 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่
1) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล 2) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม 3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน และ 4) สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล

n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงาน ส่งเสริมทุกฝ่ายควร บูรณาการงาน ส่งเสริมการเกษตร และรับผิดชอบ ร่วมกัน	4 (2.8)	30 (21.1)	35 (24.6)	14 (9.9)	59 (41.5)	3.66 (1.288)	มาก	2
2. หน่วยงาน ส่งเสริมควรเข้ามา ส่งเสริมการเกษตร อย่างต่อเนื่อง	3 (2.1)	11 (7.7)	35 (24.6)	46 (32.4)	47 (33.1)	3.87 (1.033)	มาก	1
3. หน่วยงาน ส่งเสริมควรเข้ามา ส่งเสริมการเกษตร อย่างทั่วถึงในทุก หมู่บ้าน	6 (4.2)	26 (18.3)	27 (19.0)	49 (34.5)	34 (23.9)	3.56 (1.164)	มาก	4
4. หน่วยงาน ส่งเสริมควร ประสานงานกับผู้นำ กลุ่มเกษตรกรในการ ทำงานส่งเสริม เพื่อให้เข้าถึงตัว เกษตรกรโดยตรง	8 (5.6)	23 (16.2)	24 (16.9)	59 (41.5)	28 (19.7)	3.54 (1.146)	มาก	6
5. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัด เจ้าหน้าที่ภาคสนาม ประจำพื้นที่ ซึ่ง สามารถเข้ามาดูแล อย่างใกล้ชิดได้ ตลอดระยะเวลา ดำเนินการส่งเสริม	15 (10.6)	9 (6.3)	35 (24.6)	48 (33.8)	35 (24.6)	3.56 (1.229)	มาก	4

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
6. หน่วยงาน ส่งเสริมควร ฝึกอบรมเกษตรกร อาสาให้เป็นตัวแทน ของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมในแต่ละ พื้นที่ เพื่อให้ สามารถดูแลเพื่อน เกษตรกรยามฉุกเฉิน และประชาสัมพันธ์ ข่าวสารได้	10 (7.0)	19 (13.4)	27 (19.0)	44 (31.0)	42 (29.6)	3.63 (1.235)	มาก	3
เฉลี่ยรวม						3.63 (1.187)	มาก	

จากตารางที่ 4.32 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.63) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 3.87) หน่วยงานส่งเสริมทุกฝ่ายควรบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย = 3.66) หน่วยงานส่งเสริมควรฝึกอบรมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้ (ค่าเฉลี่ย = 3.63) หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างทั่วถึงในทุกหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย = 3.56) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดเจ้าหน้าที่ภาคสนามประจำพื้นที่ ซึ่งสามารถเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดได้ตลอดระยะเวลาดำเนินการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย = 3.56) และหน่วยงานส่งเสริมควรประสานงานกับผู้นำกลุ่มเกษตรกรในการทำงานส่งเสริม เพื่อให้เข้าถึงตัวเกษตรกรโดยตรง (ค่าเฉลี่ย = 3.54)

5.2.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัดให้มี การศึกษาดูงาน ฟาร์มที่ประสบ ความสำเร็จในชุมชน มากขึ้น	7 (4.9)	17 (12.0)	34 (23.9)	47 (33.1)	37 (26.1)	3.63 (1.139)	มาก	5
2. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัดให้มี การศึกษาดูงาน ฟาร์มที่ประสบ ความสำเร็จนอก ชุมชนมากขึ้น	2 (1.4)	15 (10.6)	38 (26.8)	40 (28.2)	47 (33.1)	3.81 (1.058)	มาก	1
3. หลังจาก การศึกษาดูงาน หน่วยงานส่งเสริม ควรจัดให้มีการ สัมมนา เพื่อให้ เกษตรกรสรุป บทเรียนจากการดู งาน	7 (4.9)	22 (15.5)	22 (15.5)	53 (37.3)	38 (26.8)	3.65 (1.173)	มาก	3
4. ในการอบรมแต่ ละครั้ง หน่วยงาน ส่งเสริมควรแสดง ตัวอย่างเกษตรกร ต้นแบบที่ประสบ ความสำเร็จแล้วให้ ศึกษาด้วย นอก เหนือจากการใช้การ บรรยายเพียงอย่าง เดียว	12 (8.5)	14 (9.9)	32 (22.5)	43 (30.3)	41 (28.9)	3.61 (1.237)	มาก	6

ตารางที่ 4.33 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
5. ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วย	11 (7.7)	22 (15.5)	17 (12.0)	39 (27.5)	53 (37.3)	3.71 (1.319)	มาก	2
6. หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลาย ๆ ครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหา มากจนเกินไป	10 (7.0)	22 (15.5)	33 (23.2)	19 (13.4)	58 (40.8)	3.65 (1.337)	มาก	3
เฉลี่ยรวม						3.68 (1.213)	มาก	

จากตารางที่ 4.33 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.70) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุดทั้ง 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.81) ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วย (ค่าเฉลี่ย = 3.71) หลังจากการศึกษาดูงาน หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการสัมมนา เพื่อให้เกษตรกรสรุปบทเรียนจากการดูงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.65) หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลาย ๆ ครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหา มากจนเกินไป (ค่าเฉลี่ย = 3.65) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จ ในชุมชนมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.63) และในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรแสดงตัวอย่าง เกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จแล้วให้ศึกษาด้วย นอกเหนือจากการใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว (ค่าเฉลี่ย = 3.61)

5.2.3 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน

การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน
n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
1. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัดทำ เนื้อหาของสื่อให้มี ลักษณะกระชับ	7 (4.9)	25 (17.6)	27 (19.0)	55 (38.7)	28 (19.7)	3.51 (1.141)	มาก	6
2. หน่วยงาน ส่งเสริมควรใช้ภาษา เข้าใจง่ายในการ จัดทำสื่อ	6 (4.2)	14 (9.9)	40 (28.2)	51 (35.9)	31 (21.8)	3.61 (1.064)	มาก	5
3. หน่วยงาน ส่งเสริมควรเลือก ภาพและเสียง ประกอบสื่อที่มี ลักษณะสะดุดตา ทำ ให้สื่อดูน่าสนใจ ไม่ น่าเบื่อ	9 (6.3)	23 (16.2)	20 (14.1)	49 (34.5)	41 (28.9)	3.63 (1.235)	มาก	3
4. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัดทำสื่อ ที่เกษตรกรสามารถ เข้าถึงสื่อได้ ตลอดเวลา	11 (7.7)	14 (9.9)	29 (20.4)	35 (24.6)	53 (37.3)	3.74 (1.270)	มาก	2
5. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัดทำสื่อ แบบมวลชนด้าน การเกษตรให้กับ เกษตรกรเพิ่มมาก ขึ้น	12 (8.5)	19 (13.4)	29 (20.4)	31 (21.8)	51 (35.9)	3.63 (1.318)	มาก	3

ตารางที่ 4.34 (ต่อ)

n = 142

วิธีการส่งเสริม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน)	ความ หมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
6. หน่วยงาน ส่งเสริมควรจัด นิทรรศการความรู้ ด้านการเกษตรที่ รวมองค์ความรู้ หลาย ๆ ด้านในงาน เดียว เพื่อให้ สามารถตอบสนอง ความต้องการของ เกษตรกรที่ หลากหลายได้	12 (8.5)	13 (9.2)	24 (16.9)	34 (23.9)	59 (41.5)	3.81 (1.299)	มาก	1
เฉลี่ยรวม						3.66 (1.225)	มาก	

จากตารางที่ 4.34 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.63) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้ (ค่าเฉลี่ย = 3.81) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลา (ค่าเฉลี่ย = 3.74) หน่วยงานส่งเสริมควรเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อดูน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ (ค่าเฉลี่ย = 3.63) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.63) หน่วยงานส่งเสริมควรใช้ภาษาเข้าใจง่ายในการจัดทำสื่อ (ค่าเฉลี่ย = 3.61) และหน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำเนื้อหาของสื่อให้มีลักษณะกระชับ (ค่าเฉลี่ย = 3.51)

5.2.4 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

n = 142

วิธี	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.63	1.187	มาก	3
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.68	1.213	มาก	1
3. การส่งเสริมแบบมวลชน	3.66	1.225	มาก	2

จากตารางที่ 4.35 สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากที่สุดทั้ง 3 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมแบบกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย = 3.68) การส่งเสริมแบบมวลชน (ค่าเฉลี่ย = 3.66) และการส่งเสริมแบบรายบุคคล (ค่าเฉลี่ย = 3.63)

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นสำคัญ 3 ข้อ ได้แก่ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

การสรุปการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และ ผลการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จากข้อมูลของสำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีจำนวน 1,567 ครัวเรือน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 142 คน โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.08 สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกเกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพร ตามสัดส่วนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 5 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร ทดสอบตัวอย่างกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ศึกษา จำนวน 30 คน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์แต่ละตอน คือ 0.959, 0.922, 0.954, 0.954, และ 0.952 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

1.3 ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 5 ข้อ ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

เกษตรกร มีอายุเฉลี่ย 56.00 ปี ร้อยละ 55.6 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 90.2 มีสถานภาพสมรส คือ สมรส ร้อยละ 38.7 มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.75 คน ร้อยละ 35.2 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.40 คน โดยร้อยละ 69.0 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน ร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ร้อยละ 67.6 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ลักษณะการถือครองที่ดิน แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) เกษตรกรเป็นเจ้าของ เกษตรกรร้อยละ 97.9 เป็นเจ้าของที่ดินที่ถือครอง โดยร้อยละ 89.4 ถือครองที่ดินที่เป็นโฉนดหรือ น.ส.ท.ทุกประเภท โดยเฉลี่ย 3.69 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 13.3 ถือครองที่ดินแบบเอกสารสิทธิ์อื่นๆ โดยเฉลี่ย 4.36 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 9.9 ถือครองที่ดินที่เป็นส.ป.ก. โดยเฉลี่ย 11.70 ไร่ และเกษตรกรร้อยละ 1.4 ถือครองที่ดินที่เป็นหนังสือรับรองของหน่วยงาน โดยเฉลี่ย 6.50 ไร่ (2) เช่า เกษตรกรร้อยละ 80.3 เช่าที่ดิน โดยร้อยละ 75.3 เช่าแบบมีสัญญา โดยเฉลี่ย 9.73 ไร่ ร้อยละ 4.9 เช่าแบบไม่มีสัญญา โดยเฉลี่ย 13.25 ไร่

การประกอบกิจกรรมการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่น โดยเฉลี่ยปลูก 1.34 ไร่ ร้อยละ 78.8 ปลูกข้าวนาปี โดยเฉลี่ยปลูก 5.18 ไร่ ร้อยละ 62.6 ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยเฉลี่ยปลูก 7.92 ไร่ ร้อยละ 9.8 ปลูกพืชอื่นๆ เช่น หอมแดง และกระเทียม โดยเฉลี่ยปลูก 5.38 ไร่ ร้อยละ 7.7 ปลูกยางพารา โดยเฉลี่ยปลูก 3.82 ไร่ ร้อยละ 0.7 และปลูกสมุนไพรแบบปลูกเดี่ยว โดยเฉลี่ยปลูก 1.34 ไร่

เกษตรกรทั้งหมดมีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 97,542.00 บาทต่อปี ร้อยละ 93.7 มีหนี้สินในภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 18,726.00 บาทต่อปี เกษตรกรร้อยละ 86.7 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 77,228.00 บาทต่อปี และร้อยละ 71.1 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 13,210.00 บาทต่อปี

เกษตรกรร้อยละ 52.1 ไม่ได้ใช้เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน แต่ใช้แรงงานคน เกษตรกรร้อยละ 45.8 ไม่ได้ใช้เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้แรงงานคน เกษตรกรร้อยละ 40.9 ไม่ได้ใช้เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้แรงงานคน เกษตรกรร้อยละ 82.4 ใช้บ่อน้ำบาดาล และร้อยละ 43.7 ใช้แม่น้ำ

1.3.2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร แบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ สภาพการปลูกพืชสมุนไพร สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร และสภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) สภาพการปลูกพืชสมุนไพร

เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกสมุนไพรอื่น ๆ เกษตรกรทั้งหมดปลูกพืชสมุนไพรเพื่อบริโภค ร้อยละ 90.9 ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 51.4 มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรโดยเฉลี่ย 1.33 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 97.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการไถพรวน ร้อยละ 99.3 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยการเพาะพันธุ์จากเมล็ด ร้อยละ 76.1 พรวนดินทุกเดือน ร้อยละ 80.3 ใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ร้อยละ 97.2 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ ร้อยละ 99.3 เก็บเกี่ยวส่วนผล ร้อยละ 47.9 ขายพืชสมุนไพรให้กับผู้ค้าส่ง มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่โดยเฉลี่ย 3,797.67 บาท และมีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ระหว่างโดยเฉลี่ย 14,307.24 บาท

2) สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร

เกษตรกรร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง เกษตรกรทั้งหมดแปรรูปเพื่ออุปโภคบริโภค ร้อยละ 83.8 แปรรูปพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่าย มีเพียงร้อยละ 16.9 ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ร้อยละ 46.5 ขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับผู้ค้าส่ง มีต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปโดยเฉลี่ยร้อยละ 34.54 ของราคาขาย มีกำไรของสมุนไพรแปรรูปโดยเฉลี่ยร้อยละ 65.46 ของราคาขาย และร้อยละ 64.8 กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

3) สภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพร

เกษตรกรร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร ร้อยละ 30.3 เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร โดยมีประสบการณ์ในการทำการตลาดที่แตกต่าง ดังนี้ ร้อยละ 16.2 ใช้รูปแบบสินค้าเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 15.5 ใช้ต้นทุนเป็นปัจจัยในการตั้งราคา ร้อยละ 28.9 ตั้งราคาในระดับเดียวกับตลาด ร้อยละ 26.8 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้ค้าส่ง ร้อยละ 14.1 เคยทำการโฆษณาโดยใช้แผ่นพับ โปสเตอร์ และใบปลิวต่าง ๆ ร้อยละ 0.7 เคยประชาสัมพันธ์โดยใช้การจัดกิจกรรมพิเศษ ร้อยละ 1.4 เคยทำการส่งเสริมการขายโดยใช้วิธีการแจก ร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการลดราคา และร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการแถม

1.3.3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากที่สุด 3 ด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การตลาดพืชสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพร และการแปรรูปพืชสมุนไพร

2) ความต้องการวิธีการส่งเสริม

เกษตรกรมีความต้องการประเด็นวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุด 3 ด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมแบบกลุ่ม การส่งเสริมแบบมวลชน และการส่งเสริมแบบรายบุคคล

1.3.4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร และปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร

1.3.5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกรแบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร การตลาดพืชสมุนไพร

2) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ในระดับมากที่สุด 3 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมแบบกลุ่ม การส่งเสริมแบบมวลชน และการส่งเสริมแบบรายบุคคล

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลแบ่งเป็น 5 ข้อ ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

การอภิปรายผลข้อมูลพื้นฐานของประชากรแบ่งเป็น 13 ข้อ ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กร ลักษณะการถือครองที่ดิน การประกอบกิจกรรมการเกษตร รายได้และหนี้สินครัวเรือน เครื่องจักรกลการเกษตร และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 อายุ เกษตรกรร้อยละ 35.9 มีอายุ 50-59 ปี โดยเฉลี่ยเกษตรกรมีอายุ 56.00 ปี ในขณะที่ข้อมูลจากสำมะโนการเกษตรทั่วประเทศ พ.ศ.2556 พบว่า เกษตรกรร้อยละ 57.3 อายุระหว่าง 45 ถึง 64 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2557, น.10)

2.1.2 เพศ พบว่า เกษตรกรเป็นหญิงมากกว่าชาย กล่าวคือ เกษตรกรเป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.6 เป็นเพศชาย ร้อยละ 44.4 สอดคล้องกับกอบเดช มะโนรัตน์ (2550, น.91) ที่ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มสมุนไพรมันน้ำอ้อมพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิงร้อยละ 75.0 และเป็นเพศชายร้อยละ 25.0

2.1.3 สถานภาพสมรส พบว่า เกษตรกรร้อยละ 90.2 มีสถานภาพสมรส คือ สมรส ในขณะที่ชูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.56-57) ศึกษาความต้องการปลูกสมุนไพรมันน้ำอ้อมของเกษตรกรตามโครงการส่งเสริม การปลูกสมุนไพรมันน้ำอ้อมของศูนย์พัฒนาวัตถุควบคุมบรรจุภัณฑ์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรกรมีสถานภาพสมรส คือ สมสร้อยละ 67.3 และแดนดอย พิภูลทอง (2553, น.31) ศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 82.3 มีสถานภาพสมรส คือ สมรส

2.1.4 ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 38.7 มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สอดคล้องกับมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.152) ศึกษาการผลิตสมุนไพรมันน้ำอ้อม การค้าของเกษตรกรอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ไม่สอดคล้องกับข้อมูลจากสำมะโนเกษตรทั่วประเทศ พ.ศ. 2556 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2557, น.11) อาจเป็นไปได้ว่าการปลูกพืชสมุนไพรมันน้ำอ้อมต้องใช้องค์ความรู้มากกว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจทั่วไป เช่น ส่วนของพืชที่ใช้ทำยา สรรพคุณของแต่ละส่วน สรรพคุณของสมุนไพรมันน้ำอ้อมแต่ละชนิด การแปรรูปที่เหมาะสม การรักษาสารสำคัญในสมุนไพรมันน้ำอ้อม เป็นต้น จึงทำให้เกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรมันน้ำอ้อมมีระดับการศึกษาสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป

2.1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร คือ 4.75 สอดคล้องกับขวัญชัย ชัยอุดม (2547, น.34) ศึกษาหนอนไม้ไผ่ ผลิตผลจากป่าชุมชนบ้านแม่ยางล้าน ลุ่มน้ำแม่แรง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย อันเป็นลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ครอบครัวอยู่รวมกัน ขนาดครัวเรือนของเกษตรกรโดยเฉลี่ย 4 ถึง 5 คน

2.1.6 จำนวนแรงงานในครัวเรือน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 69.0 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.40 คน สอดคล้องกับจิตร เกื้อช่วย (2554, น.34) ที่ศึกษาความต้องการส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรในตำบลบางขุนทอง อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี พบว่า เกษตรกรร้อยละ 45.6 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน และสายัณห์ แก้วบุรี (2554, น.26) ศึกษาการพัฒนาทักษะของเกษตรกรในการใช้เครื่องจักรกลขนาดเล็กใน ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 60.9 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน

2.1.7 ลักษณะการประกอบอาชีพ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ในขณะที่ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรของอำเภอแม่แจ่มปรากฏว่า เกษตรกรร้อยละ 98.8 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562a, น.1) ทั้งนี้ สัดส่วนของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเป็นหลักในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มน้อย

กว่าสัดส่วนของเกษตรกรในอำเภอแม่แจ่มอาจเนื่องมาจากประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกภาคการเกษตร เช่น งานราชการ ภาคบริการ การพาณิชย์ การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น

2.1.8 การเป็นสมาชิกองค์กร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 67.6 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในขณะที่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน (2547, น.59) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 61.8 ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กร

2.1.9 ลักษณะการถือครองที่ดิน เกษตรกรร้อยละ 97.9 เป็นเจ้าของที่ดินที่ตนเองถือครอง เกษตรกรร้อยละ 80.3 เข้าพื้นที่เพื่อทำการเกษตรด้วย เนื่องจากการเช่าเป็นการขยายพื้นที่เพาะปลูกที่มีต้นทุนต่ำกว่าการซื้อที่ดิน

2.1.10 การประกอบกิจกรรมการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกสมุนไพรร่วมกับพืชอื่น สอดคล้องกับนงลักษณ์ จีจู้ และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2559, น.92) ศึกษาการพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณที อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านโพธิ์พัฒนาปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย

2.1.11 รายได้และหนี้สินของครัวเรือน ค่าเฉลี่ยของรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่าย ในภาคการเกษตรของเกษตรกร คือ 97,542.00 บาทต่อปี สูงกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จากข้อมูลการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานประจำปี 2558 (สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ, ม.ป.ป., น.1) ซึ่งเท่ากับ 80,429.00 บาทต่อปี อาจเกิดจากช่วงระยะเวลาที่ห่างกัน และอาจเป็นไปได้ว่าการปลูกพืชสมุนไพรสามารถสร้างรายได้ได้ดีกว่ากิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ตัวอย่างเช่น การปลูกพริก 1 ไร่ นาน 3 เดือนต่อ 1 รอบ สามารถทำกำไรต่อไร่ได้ถึง 100,000 บาทในช่วงที่พริกมีราคาแพง (ไทยโพสต์, 2561, น.1)

2.1.12 เครื่องจักรกลการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เครื่องจักรกลการเกษตร แต่ใช้แรงงานคน ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน (ร้อยละ 52.1) เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ (ร้อยละ 45.8) และเครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ (ร้อยละ 40.9) สอดคล้องกับข้อมูลทะเบียนเกษตรกรในอำเภอแม่แจ่ม คิดเป็นร้อยละ 86.7, 93.8, และ 96.5 ตามลำดับ (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562b, น.1) สัดส่วนการใช้แรงงานคนที่น้อยกว่าในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มอาจเนื่องจากในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มมีทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกจากเกษตรกร เช่น ภาคการบริการ การพาณิชย์ เป็นต้น ทำให้แรงงานในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มหายาก

2.1.13 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร สำหรับแหล่งน้ำของตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้บ่อน้ำบาดาลเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.4) ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลทะเบียนเกษตรกรในอำเภอแม่แจ่มที่เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้บ่อน้ำตื้น (ร้อยละ 96.7) (สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ, ม.ป.ป., น.1) อาจเนื่องจากเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มเป็นเขตชุมชน ทำให้บ่อน้ำตื้นหายาก เกษตรกรจึงเลือกใช้บ่อน้ำบาดาลแทน ส่วนแหล่งน้ำสาธารณะ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แม่น้ำ (ร้อยละ 43.7) สอดคล้องกับข้อมูลทะเบียนเกษตรกร (ร้อยละ 86.9) เป็นเพราะลำน้ำแม่แจ่มเป็นแหล่งน้ำสาธารณะหลักของอำเภอ

2.2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรแบ่งเป็น 3 ข้อ ได้แก่ สภาพการปลูกพืชสมุนไพร สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร และสภาพการตลาดพืชสมุนไพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 สภาพการปลูกพืชสมุนไพร

การอภิปรายผลสภาพการปลูกพืชสมุนไพร แบ่งเป็น 7 ข้อ ได้แก่ 1) สมุนไพรที่เกษตรกรปลูก 2) พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร 3) การเตรียมแปลงปลูก 4) การใส่ปุ๋ย 5) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 6) ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อปี และ 7) กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อปี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *สมุนไพรที่เกษตรกรปลูก* พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกสมุนไพรอื่น ๆ ร้อยละ 99.3 อาจเป็นไปได้ว่าการที่เกษตรกรทั้งหมดปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่น ไม่ปลูกพืชสมุนไพรแบบปลูกเดี่ยว เนื่องจากการใช้พืชสมุนไพรนิยมใช้พืชสมุนไพรหลายอย่างรวมกันเป็นตำรับ ดังที่กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (2561, 23 สิงหาคม, น.1) อธิบายว่า “ ภูมิปัญญาแผนไทย การปรุงยาไม่นิยมทำเป็นสมุนไพรเดี่ยว นิยมทำเป็นยาตำรับผสมสมุนไพรหลายชนิดเพื่อลดพิษของสมุนไพรบางตัว เพื่อตัดพิษยาและแก้พิษยาให้ยาสามารถใช้ได้ปลอดภัย ” ดังนั้น เกษตรกรจึงปลูกพืชสมุนไพรหลายอย่างรวมกันเพื่อบริโภคและจำหน่าย

2) *พื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร* เกษตรกรร้อยละ 51.4 มีพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร 0.50 ถึง 1.00 ไร่ โดยมีพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.33 ไร่ ในขณะที่ชูสิทธิ์น คงเรือง และอนวัต สงสม (2547, น.21-22) พบว่า เกษตรกรร้อยละ 73.5 มีพื้นที่ปลูกขมิ้นจำนวน 1 ถึง 2 ไร่ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ขนาดเล็ก แต่ได้กำไรสูง โดยเฉลี่ย 14,307.24 บาทต่อไร่ ดังนั้น นักส่งเสริมจึงควรส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร โดยเน้นประเด็นที่เกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด ดังนี้ 1) *การปลูกพืชสมุนไพร* เน้นการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 2) *การแปรรูปพืชสมุนไพร* เน้นวิธีการแปรรูปด้วยการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น และ 3) *การตลาดพืชสมุนไพร* เน้นการพัฒนาารูปแบบสินค้า และการขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง หากมีทรัพยากรจำกัด

3) *การเตรียมแปลงปลูก* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 97.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการไถพรวน รองลงมา ร้อยละ 9.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการใส่ปุ๋ย และร้อยละ 4.9 เตรียมแปลงปลูกโดยการกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม ในขณะที่ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 572-573) ศึกษาต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชียงใหม่ พบว่า การเตรียมแปลงปลูกไพล ว่านสาวหลง เสลดพังพอน และขมิ้นชันต้องไถพรวนและกำหนดระยะปลูก อาจตีความได้ว่าเกษตรกรมองว่าการใส่ปุ๋ยในขั้นตอนการเตรียมแปลงปลูกไม่จำเป็น และเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มยังไม่เห็นความสำคัญของการกำหนดระยะปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม

4) *การใส่ปุ๋ย* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 80.3 ใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ในขณะที่ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 572-573) พบว่า เกษตรกรที่ปลูกไพล ว่านสาวหลง เสลดพังพอน และขมิ้นชันใช้ปุ๋ยคอกเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มยังใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณในสัดส่วนที่มากอยู่ นักส่งเสริมจึงควรสนับสนุนการทำ

การเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค และยังสามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อีกด้วย หากได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

5) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรร้อยละ 97.2 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ ในขณะที่ด้าย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 572-573) พบว่า เกษตรกรที่ปลูกโพล วานสาวหลง เสดตพังพอน และขมิ้นชันใช้วิธีธรรมชาติเพียงอย่างเดียว และมฤค ชาญสูงเนิน (2546, น.176) พบว่า เกษตรกรใช้วิธีธรรมชาติในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มยังใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในปริมาณในสัดส่วนที่มากอยู่ นักส่งเสริมจึงควรสนับสนุนการทำการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ โดยใช้วิธีธรรมชาติทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค และยังสามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อีกด้วย หากได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

6) ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ ค่าเฉลี่ยของต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ คือ 3,797.67 บาท ในขณะที่ด้าย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 573-574) แบ่งต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรออกเป็น 2 ส่วน คือ ต้นทุนที่เป็นเงินสด ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรจ่ายจริงในการปลูกพืชสมุนไพร และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ซึ่งเป็นค่าเสียโอกาสของปัจจัยการผลิตที่ไม่ได้มีการจ่ายเงินสด เช่น ค่าแรงที่ควรได้รับของแรงงานในครอบครัว ค่าใช้ประโยชน์จากที่ดินของเกษตรกร และค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักรและอุปกรณ์ พบว่า ต้นทุนรวมของการผลิตโพล คือ 7,687.50 บาทต่อไร่ โดยแบ่งเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 2,600.00 บาทต่อไร่และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 5,087.50 บาทต่อไร่ ต้นทุนรวมของการปลูกโพลวานสาวหลง 6,647.50 บาทต่อไร่ โดยแบ่งเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 2,160.00 บาทต่อไร่และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 4,487.50 บาทต่อไร่ ต้นทุนรวมของการปลูกเสดตพังพอน 10,803.75 บาทต่อไร่ โดยแบ่งเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 6,560.00 บาทต่อไร่และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 3,643.75 บาทต่อไร่ และต้นทุนรวมของการปลูกขมิ้นชัน 25,647.50 บาทต่อไร่ โดยแบ่งเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 21,160.00 บาทต่อไร่และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 4,487.50 บาทต่อไร่ ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่มต่ำกว่าต้นทุนรวมของการผลิตพืชสมุนไพรในงานวิจัยของด้าย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ อาจเป็นเพราะเกษตรกรไม่ได้คำนวณต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเข้าไปด้วย

7) กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ ค่าเฉลี่ยของกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ คือ 14,307.24 บาท ในขณะที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 6 จังหวัดชลบุรี (8 มกราคม 2562, น.1) พบว่า กำไรจากการปลูกข้าวเท่ากับ 34,329 บาทต่อไร่ และกำไรจากการปลูกตะไคร้เท่ากับ 11,586 บาทต่อไร่ ความแตกต่างของกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ดังกล่าวอาจเกิดจากชนิดของสมุนไพร ซึ่งมีราคาขายและต้นทุนที่ต่างกัน

2.2.2 สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร

สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร 2) มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ 3) ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป และ 4) กำไรของสมุนไพรแปรรูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ ในขณะที่พনারัช ปรีดากรณ์ และเติมธรรม สิทธิเลิศ (2561, น.650) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนากระชายดำและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกระชายดำ พบว่า เกษตรกรเลือกแปรรูปกระชายดำด้วยวิธีการอบแห้งประมาณร้อยละ 70.0 ของผลผลิต สาเหตุที่เกษตรกรนิยมใช้วิธีทำแห้งนั้น เนื่องจากเป็นวิธีที่ทำได้ง่ายและต้นทุนต่ำ ทั้งนี้ วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพรยังมีอีกหลายวิธี จึงเป็นโอกาสของนักส่งเสริมที่จะส่งเสริมการแปรรูปพืชสมุนไพรด้วยวิธีการที่หลากหลายต่อไป

2) *มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 16.9 ได้รับมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ในขณะที่ธวัชชัย พินิจใหม่ สุดารัตน์ แซ่มเงิน สาวิตรี รังสิภัทร์ และทิพวัลย์ สีจันทร์ (2560, น.74) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการรับรองมาตรฐาน 4 ประเภท ได้แก่ หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาล ส่วนกัญญา ดิษฐ์แก้ว ยพรัตน์ อัมพพิทักษ์ และกฤษฎา อึ้งทองหล่อ (2558, น.435) ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา ถั่วทอดสมุนไพร ตำบลน้ำรั่ม อำเภอเมือง จังหวัดตาก พบว่า สินค้าถั่วทอดสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ดังนั้น เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มควรได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มากขึ้น และได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการรับรองมาตรฐานอื่น ๆ ด้วย

3) *ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูป* ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปเฉลี่ยร้อยละ 34.5 ของราคาขาย ในขณะที่กัญญา ดิษฐ์แก้ว ยพรัตน์ อัมพพิทักษ์ และกฤษฎา อึ้งทองหล่อ (2558, น.433) พบว่า ต้นทุนของสินค้าที่จำหน่ายแบบปลีกอยู่ที่ร้อยละ 76.3 ของราคาขาย ส่วนต้นทุนของสินค้าที่จำหน่ายแบบส่งอยู่ที่ร้อยละ 62.5 ของราคาขาย ซึ่งต้นทุนดังกล่าวประกอบด้วยค่าวัตถุดิบ ค่าแรงงาน ค่าเสื่อมของโรงเรือน และค่าใช้จ่ายในการผลิต สาเหตุที่ต้นทุนของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มต่ำกว่าอาจเป็นเพราะเกษตรกรไม่ได้คำนวณต้นทุนที่ไม่ได้เป็นเงินสดเข้าไปด้วย

4) *กำไรของสมุนไพรแปรรูป* พบว่า กำไรของสมุนไพรแปรรูปเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 65.5 ของราคาขาย เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.6) ได้กำไรจากการแปรรูปสมุนไพร มากกว่าร้อยละ 50 ของราคาขาย นักส่งเสริมควรส่งเสริมให้เกษตรกรแปรรูปพืชสมุนไพรให้มากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรได้กำไรสูง ถึงแม้ว่าการแปรรูปจะมีต้นทุนที่สูงขึ้นก็ตาม

2.2.3 สภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพร

การอภิปรายผลสภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ การทำการตลาดพืชสมุนไพร ช่องทางการจัดจำหน่าย การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *การทำการตลาดพืชสมุนไพร* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร ในขณะที่สุชีรา ปลั่งประเสริฐ (2549, น.116) ศึกษาขีดความสามารถและแนวทางการพัฒนาการตลาดของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทผลิตภัณฑ์สมุนไพร ใน 4 จังหวัด

ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตสมุนไพร 12 ราย พบว่ากลุ่มผู้ผลิตสมุนไพรทั้งหมดเคยทำการตลาดพืชสมุนไพรมาก่อน จึงเป็นโอกาสของนักส่งเสริมในการส่งเสริมการทำการตลาดพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกร

2) *ช่องทางการจัดจำหน่าย* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 26.8 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้ค้าส่ง รองลงมา ร้อยละ 23.9 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้ค้าปลีก และร้อยละ 2.8 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำการตลาดให้กับผู้บริโภค ตามลำดับ ในขณะที่อารยา เสือเดช (2559, น.55) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสายบัวมีช่องทางจัดจำหน่ายหลัก คือ หน้าร้านและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ถือเป็นช่องทางจัดจำหน่ายที่น่าสนใจ เนื่องจากผู้บริโภคมีการซื้อขายสินค้าผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นอย่างต่อเนื่องร้อยละ 8 ถึง 10 ต่อปี (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2 กุมภาพันธ์ 2562, น.1)

3) *การโฆษณา* พบว่า เกษตรกรที่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพรไม่เคยทำการโฆษณาสินค้าสมุนไพร ร้อยละ 16.2 ส่วนเกษตรกรที่เคยทำการโฆษณาสินค้าสมุนไพรใช้แผ่นพับ โปสเตอร์ และใบปลิวต่าง ๆ ร้อยละ 14.1 ในขณะที่อารยา เสือเดช (2559, น.55) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสายบัวใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจในการโฆษณาเป็นหลัก ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาดที่น่าสนใจเนื่องจากคนไทยใช้เฟซบุ๊กมากถึง 52 ล้านคน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2562, 2 กุมภาพันธ์, น.1)

4) *การประชาสัมพันธ์* พบว่า เกษตรกรร้อยละ 29.6 เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร แต่ไม่เคยทำการประชาสัมพันธ์ ในขณะที่อารยา เสือเดช (2559, น.64) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสายบัวใช้ไลน์แอดในการประชาสัมพันธ์สินค้าเป็นหลัก ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาดที่น่าสนใจเนื่องจากคนไทยใช้ไลน์มากถึง 44 ล้านคน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2562, 2 กุมภาพันธ์, น.1)

2.3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความต้องการประเด็นการส่งเสริม และความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

การอภิปรายผลความต้องการประเด็นการส่งเสริมแบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร 2) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร และ 4) สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยแยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

(1) *การปลูกลงดิน* เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก ทั้งนี้ วิธีการปลูกลงดินที่เหมาะสมสามารถเพิ่มผลผลิตพืชสมุนไพรได้ ตัวอย่างเช่น เรณู ขำเลิศ และ

อัศจรรย์ สุขอ้าง. (2557, น.71) ศึกษาวิจัยขยายพันธุ์พืชสี พืชอาหาร และพืชสมุนไพร บางชนิดที่พบในพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่า การปลูกเหง้าต้องตั้งลงดินทั้งเหง้าจะทำให้ต้องตั้งออกเป็นต้นเพียงต้นเดียวเท่านั้น หากแบ่งเหง้าต้องตั้งเป็นส่วน ๆ ก็จะได้ต้นต้องตั้งหลายต้น ทำให้เพิ่มผลผลิตของต้องตั้งได้ การปลูกลงดินด้วยวิธีที่เหมาะสมจึงเป็นประเด็นที่นักส่งเสริมควรพิจารณาในการส่งเสริม

(2) *การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช* เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับที่ 1 หากวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่พบว่าเกษตรกรร้อยละ 97.2 ใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ อาจเป็นไปได้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลแม่แจ่มรับรู้ถึงพิษภัยของการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช จึงต้องการได้รับการส่งเสริมในประเด็นนี้มากที่สุด เพราะเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง ดังที่อนันต์ ไชยกุลวัฒนา เมธีรัตน์ มั่นวงศ์ และวชิรศักดิ์ ปากสิต (2559, น.95) สืบค้นความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่อีสานใต้ 3 จังหวัด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการรับรู้ถึงพิษภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับดีมาก

2) *ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร*

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ *การรับรองมาตรฐาน* เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลางสำหรับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล เช่น GAP GMP HACCP ISO แต่เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมากสำหรับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ เช่น มผช. อย. และ มอก. เนื่องจากเกษตรกรยังขายสินค้าแค่ในประเทศอยู่ จึงมีความต้องการในระดับมากสำหรับการส่งเสริมเรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ในประเทศ แต่มีความต้องการในระดับปานกลางสำหรับการส่งเสริมเรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล

3) *ความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร*

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ *ผลิตภัณฑ์ (Product)* เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น คือ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การพัฒนารูปแบบสินค้า และการพัฒนาตราสินค้า ในขณะที่ตรุณี มูแกม (2560, น.71) ศึกษาการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำพริกกุ้งเสียบ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปริง จังหวัดพังงา พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ที่ใช้อยู่ไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และต้องการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่ทันสมัยขึ้น

4) *สรุปภาพรวมความต้องการประเด็นการส่งเสริม* ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพรเป็นอันดับ 1 ดังนั้น การส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรควรเน้นการส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพรเป็นอันดับแรก ซึ่งนักส่งเสริมควรมีการปรึกษาร่วมกับเกษตรกรว่าควรจะดำเนินการทำการตลาดพืชสมุนไพรอย่างไร เนื่องจากการทำการตลาดอาจต้องใช้ทักษะหลายด้าน เช่น การใช้เว็บไซต์ การทำวิดีโอคลิป การใช้ไลน์ การใช้เฟซบุ๊ก การทำแผ่นพับ การเป็นพนักงานขาย เป็นต้น นักส่งเสริมจึงควรเลือกวิธีการทำการตลาดที่เหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของเกษตรกร

2.3.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

การอภิปรายผลความต้องการวิธีการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ อันได้แก่ 1) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล 2) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม 3) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน และ 4) สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี (ศูนย์ข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป., น.1) เมื่อวัดโดยจำนวนหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ต่อประชากร 100 คน (152.7 ในปี 2558, 172.6 ในปี 2559, และ 176.0 ในปี 2560) การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ของประเทศไทย (176.0 ในปี 2560) สูงกว่าประเทศพัฒนาแล้ว (127.0 ในปี 2560) และสูงกว่าทั่วโลก (103.6 ในปี 2560) การสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์จึงเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

2) ความต้องการวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ การบรรยาย เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 การบรรยายเป็นวิธีการที่ส่วนใหญ่จะใช้กันมากที่สุดเพื่อบอกและทำความเข้าใจ โดยเฉพาะเนื้อหาที่ยากและซับซ้อน (บุหลัน กุลวิจิตร, 2560, 2446) เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำการตลาดพืชสมุนไพร แต่มีความต้องการการส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพรมากที่สุด การบรรยายจึงเป็นวิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมต่อการปูพื้นฐานให้กับเกษตรกรที่มีประสบการณ์น้อย

3) วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ การส่งเสริมแบบมวลชน

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 วิทยุโทรทัศน์และสื่อออนไลน์เป็นสื่อที่มีทั้งเสียงและภาพเคลื่อนไหว ทำให้คุณภาพการสื่อสารมีมากกว่าสื่อที่มีแต่เสียง เช่น วิทยุกระจายเสียง หรือสื่อที่มีแต่ภาพและตัวหนังสือ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ อายุเป็นเพราะเกษตรกรร้อยละ 73.9 มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป เกษตรกรจึงอาจไม่คุ้นเคยกับสื่อออนไลน์มากนัก จึงเลือกวิทยุโทรทัศน์มากกว่าสื่อออนไลน์

4) สรุปภาพรวมความต้องการวิธีการส่งเสริม

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นอันดับ 1 ดังนั้น การส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรควรเน้นการส่งเสริมวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นหลัก

2.4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

การอภิปรายผลปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร แบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูปพืชสมุนไพร การตลาดพืชสมุนไพร และสรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 การปลูกพืชสมุนไพร

ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ โรคและแมลงศัตรูพืช เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 โรคและแมลงศัตรูพืชเป็นสิ่งที่เกษตรกรทุกรายต้องเจอในการปลูกพืชทุกชนิด จึงเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกร

2.4.2 การแปรรูปพืชสมุนไพร

ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 การผลิตอาหารให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลต้องเริ่มจากการขอรับรองมาตรฐานสำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ก่อน จึงจะสามารถของมาตรฐานอื่น ๆ ได้ ได้แก่ หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis Critical Control Point หรือ HACCP) และมาตรฐานฮาลาล การขออนุญาตตามมาตรฐานของสำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จำเป็นต้องขอใบอนุญาตโรงงานก่อน ซึ่งต้องสร้างอาคารแยกออกมาจากที่อยู่อาศัย ผู้ผลิตต้องเดินทางมายื่นเรื่องที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มประมาณ 117 กิโลเมตร นอกจากนั้น การขออนุญาตโรงงานบางประเภท เช่น โรงงานผลิตผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร จำเป็นต้องยื่นขออนุญาตที่สำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ที่จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผู้ผลิตต้องเดินทางไปติดต่อด้วยตัวเอง จากนั้น ผู้ผลิตต้องขออนุญาตผลิตภัณฑ์ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผู้ผลิตต้องส่งตรวจตัวอย่างแต่ละผลิตภัณฑ์เพื่อวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สาขาเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มประมาณ 130 กิโลเมตร นอกจากเสียค่าเดินทางแล้วยังต้องเสียค่าวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ละ 3,000 ถึง 7,000 บาท และต้องทำซ้ำทุก ๆ 2 ปี จะเห็นได้ว่าเกษตรกรเพียงแค่ร้อยละ 16.9 ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และไม่มีเกษตรกรรายใดได้รับการรับรองมาตรฐานอื่น เป็นเพราะต้นทุนที่สูงในการขอรับรองมาตรฐานนั่นเอง

2.4.3 การตลาดพืชสมุนไพร

ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 เนื่องจากเกษตรกรเพียงร้อยละ 16.9 ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และไม่มีเกษตรกรรายใดได้รับการรับรองมาตรฐานอื่น ทำให้ผู้บริโภคไม่เชื่อถือ นอกจากนั้น ยังไม่สามารถขายในห้างสรรพสินค้าหรือส่งออกไปต่างประเทศได้ จึงมีผลทำให้ฐานลูกค้าที่ซื้อเป็นประจำมีน้อย

2.4.3 สรุปภาพรวมปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของ

เกษตรกร

ในภาพรวม เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรเป็นอันดับ 1 ดังนั้น การส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรควรเน้นแก้ปัญหาด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรเป็นอันดับแรก

2.5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกรแบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม และแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

2.5.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร 2) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร 3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการตลาดพืชสมุนไพร และ 4) สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร**

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 อาจเป็นเพราะการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชเป็นสิ่งที่จะต้องให้หน่วยงานที่มีองค์ความรู้เฉพาะด้าน และต้องใช้อุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เกษตรกรไม่สามารถพัฒนาสายพันธุ์เองได้ จึงจำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานส่งเสริมในการพัฒนาสายพันธุ์

2) **แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการแปรรูปสมุนไพร**

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 อาจเป็นเพราะเป็นแนวทางที่เกษตรกรสามารถทำได้โดยไม่ต้องรอหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุน และสอดคล้องกับปัญหาที่เกษตรกรมีอันดับ 1 ของการแปรรูปพืชสมุนไพร คือ การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง ซึ่งการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปพืชสมุนไพรจะแก้ปัญหานี้ได้

3) **แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร**

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการ

ของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 อาจเป็นเพราะเป็นแนวทางที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะทางด้านเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ความต้องการของสินค้าเกษตร (เออวดี เปรมษ์เสีเยอร์, 2557, น.2-5) เกษตรกรจึงเห็นด้วยมากที่สุด

4) *สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม*

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพรและด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรเป็นอันดับ 1 ดังนั้น การส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรควรเน้นการส่งเสริมด้านปลูกพืชสมุนไพรและการแปรรูปพืชสมุนไพร

2.5.2 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม แบ่งเป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล 2) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม 3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน และ 4) สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบรายบุคคล*

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ *หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง* เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 การดำเนินงานของหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรมักทำงานตามงบประมาณ ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกรเป็นแนวทางการส่งเสริมที่มีความต่อเนื่องมากกว่า (สิน พันธุ์พินิจ, 2544, น.275) เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้กำหนดการดำเนินงานเอง ดังนั้น นักส่งเสริมอาจสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพร เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องในการส่งเสริมการเกษตร

2) *แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบกลุ่ม*

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ *หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น* เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 การศึกษาดูงานเกษตรกรต้นแบบนอกชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นโอกาสที่เกษตรกรได้เรียนรู้จากตัวอย่างจริงที่เกษตรกรอาจไม่มีโอกาสได้พบบ่อย เกษตรกรสามารถซักถามข้อสงสัยได้ และยังสามารถคลายความกังวลใจจากเกษตรกรต้นแบบอีกด้วย จึงเป็นแนวทางที่นักส่งเสริมควรพิจารณา หากมีงบประมาณและบุคลากรมากพอ

3) *แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม การส่งเสริมแบบมวลชน*

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีประเด็นย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ *หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ*

ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก เป็นอันดับที่ 1 นักส่งเสริมจึงควรนำแนวทางดังกล่าวไปจัดการส่งเสริมความรู้แบบมวลชน เพื่อให้สนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้

4) *สรุปภาพรวมแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม*

ในภาพรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นอันดับ 1 ดังนั้น การส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรควรเน้นการส่งเสริมวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นหลัก

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับเกษตรกร และข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับนักส่งเสริมการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับเกษตรกร

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับเกษตรกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เนื่องจากการวิจัยพบว่าโรคและแมลงศัตรูพืชเป็นปัญหาที่เกษตรกรมองว่าสำคัญที่สุด ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ดังนั้น เกษตรกรควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโรคและแมลงศัตรูพืชให้ดีกว่าก่อนลงมือปลูก

2) ผลการวิจัย พบว่า ในด้านการเก็บรักษาและแปรรูปพืชสมุนไพร เกษตรกรมองว่าปัญหาที่ว่า การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูงเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด และเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ดังนั้น เกษตรกรควรรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตพืชสมุนไพร ให้สามารถลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ

3) เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมองว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับการตลาดพืชสมุนไพร คือ การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก ดังนั้น เกษตรกรควรผลิตพืชสมุนไพรแบบเกษตรพันธสัญญากับผู้ซื้อ เช่น โรงงานผลิต คลินิกแพทย์แผนไทย หรือร้านขายยาสมุนไพร เป็นต้น เพื่อให้ทราบความต้องการของลูกค้าล่วงหน้า และวางแผนการปลูกได้

4) ผลการวิจัย พบว่า โดยรวม เกษตรกรมองว่าปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพรเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ดังนั้น หากเกษตรกรมีทรัพยากรที่จำกัด เกษตรกรควรเลือกศึกษาหาความรู้เรื่องการแปรรูปพืชสมุนไพรก่อน

3.1.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับนักส่งเสริมการเกษตร

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับนักส่งเสริมการเกษตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมมากที่สุด แบ่งตามประเด็น ดังนี้ 1) การปลูกพืชสมุนไพร การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 2) การแปรรูปพืชสมุนไพร วิธีการแปรรูปด้วยการใช้ความร้อน ตัวอย่างเช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น และ 3) การตลาดพืชสมุนไพร การพัฒนารูปแบบสินค้า และการขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง ดังนั้น นักส่งเสริมควรเน้นการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในหัวข้อดังกล่าว และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพร ดังนั้น หากองค์กรของนักส่งเสริมมีทรัพยากรจำกัด นักส่งเสริมควรเลือกส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพร

2) ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมมากที่สุด แบ่งตามวิธีการ ดังนี้ 1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ 2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม การบรรยาย 3) การส่งเสริมแบบมวลชน การส่งเสริมผ่านวิทยุโทรทัศน์ ดังนั้น นักส่งเสริมควรเลือกใช้วิธีการส่งเสริมดังกล่าว และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมากที่สุด หากองค์กรของนักส่งเสริมมีทรัพยากรจำกัด นักส่งเสริมควรเลือกการส่งเสริมแบบกลุ่ม

3) ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด แบ่งตามวิธีการส่งเสริม มีดังต่อไปนี้ 1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง 2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น และ 3) การส่งเสริมแบบมวลชน หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้ ดังนั้น นักส่งเสริมควรเลือกแนวทางการส่งเสริมดังกล่าว เนื่องจากเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมากที่สุด หากองค์กรของนักส่งเสริมมีทรัพยากรจำกัด นักส่งเสริมควรเลือกการส่งเสริมแบบกลุ่ม

4) เนื่องจากเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ที่ว่านักส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์พืชสมุนไพรที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช ดังนั้น นักส่งเสริมควรเน้นการวิจัยและพัฒนาเพื่อค้นหาสายพันธุ์พืชสมุนไพรที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรค

5) จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการตลาดพืชสมุนไพรว่า หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ ดังนั้น นักส่งเสริมควรนำแนวทางดังกล่าวมาดำเนินการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

6) จากการวิจัย พบว่า โดยรวม เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการปลูกพืชสมุนไพร และด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร ดังนั้น หากองค์กรของนักส่งเสริมมีทรัพยากรจำกัด นักส่งเสริมควรเลือกส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการปลูกพืชสมุนไพร หรือด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นที่สามารถนำไปปรับปรุงและมีข้อเสนอแนะดังรายการต่อไปนี้

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอาจมีผลกระทบต่อการผลิตพืชสมุนไพร เช่น การทำ SWOT Analysis เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการผลิตพืชสมุนไพร จากนั้น จึงกำหนดกลยุทธ์และแผนการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกรในพื้นที่

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรแต่ละชนิด เนื่องจากเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย ทำให้มีข้อมูลเฉพาะที่ต่างกันไป เช่น วิธีการปลูก ต้นทุนต่อไร่ กำไรต่อไร่ วิธีการแปรรูป เป็นต้น จึงอาจทำให้มีแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่แตกต่างกันไป

3) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เช่น นักส่งเสริมในพื้นที่ กลุ่มแพทย์แผนไทย ผู้ประกอบการโรงงานแปรรูป ผู้จำหน่ายสินค้าสมุนไพร หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร เป็นต้น เพื่อรับทราบมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรและนำมากำหนดแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม

4) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบสภาพการผลิตพืชสมุนไพรกับเกษตรกรในพื้นที่อื่นที่ประสบความสำเร็จในแต่ละประเด็น เพื่อเรียนรู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่นั้นประสบความสำเร็จ และนำองค์ความรู้นั้นมาปรับปรุงกระบวนการผลิตของเกษตรกรต่อไป

5) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการคำนวณต้นทุนทั้งแบบเงินสดและต้นทุนแบบไม่ใช่เงินสด เพื่อให้สามารถสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของการผลิตพืชสมุนไพร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรณีรัฐ ปิ่นฉำ มนฤตย์พล อรุณบุญนวลชาติ และ สุพัตรา จุณณะปิยะ. (2558). การพัฒนาตลาดเกษตรแบบยั่งยืน : ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ โครงการอาหารปลอดภัย ตลาดกลางผักและผลไม้จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 4(2), 122-132.
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2561, 23 สิงหาคม). *กรมการแพทย์แผนไทยฯ เปิดตัวเว็บไซต์ “อังกาบหนู” ป้องกันประชาชนตกเป็นเหยื่อมิจฉาชีพ*. สืบค้นจาก <https://m.facebook.com/dtam.moph/posts/2428686597149129>
- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562a). *การปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน*. สืบค้นจาก http://farmer.doae.go.th/index.php/bi_report/bi_report5#tabs1
- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562b). *การปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องจักรกลการเกษตร*. สืบค้นจาก http://farmer.doae.go.th/index.php/bi_report/bi_report5#tabs6
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. (30 สิงหาคม 2562). *แนวโน้มอุตสาหกรรมและขนาดตลาดของธุรกิจแปรรูปสมุนไพร*. สืบค้นจาก <https://bsc.dip.go.th/th/category/quality-control/qs-trensherbsproduct>
- กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาครัฐ-เอกชน. (2560). *แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564)*. นนทบุรี : กรมการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- กอบเดช มะโนรัตน์. (2550). *การดำเนินงานของกลุ่มสมุนไพรบ้านน้ำอ้อมพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลเมืองเตา อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- กัญธรรณา ดิษฐ์แก้ว ยพรัตน์ อิมพิทักษ์ และกฤษฎา อึ้งทองหล่อ. (2558). การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา ถั่วทอดสมุนไพร ตำบลน้ำร้อน อำเภอเมือง จังหวัดตาก. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร 22 ธันวาคม 2558*, 433-438.
- กิตติเกษม นิ้มสะอาด. (2550). *การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ลพบุรี.

- ขวัญชัย ชัยอุดม. (2547). *หนอนไม้ไผ่ : ผลผลิตจากป่าชุมชนบ้านแม่ยางล้าน ลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- จักรพงษ์ มานะดี และ นิวัฒน์ มาศวรรณา. (2555). ความต้องการรับบริการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรังในตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิจัย มช. (บศ.)*, 12(3), 148-156.
- จิตร เกื้อช่วย. (2554). *ความต้องการส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรในตำบลบางขุนทอง อำเภอดงรัก จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิรยุทธ์ สิงห์เชิด, ชาลี คลี่สกุล, และ ฤทธิรงค์ ดิษผล. (2546). *การส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา : ไข่เค็มสมุนไพร บ้านเขาดิน หมู่ที่ 2 ตำบลวังน้ำลาด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์.
- จิรวิมล มงคล. (2557). *ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มศิริ. (2560). หน่วยที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีด้านการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เฉลียว เทียนวรรณ. (2551). *ความต้องการส่งเสริมการเลี้ยงปลาของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยโสธร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- ชนากาญจน์ ไชยา. (2558). *ความต้องการวิธีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ชนากานต์ หวานเสร็จ. (2558). *ปัญหาและอุปสรรคในระบบการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอินทรีย์ : กรณีศึกษา มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชวลีกร ขวัญชัยนนท์. (2547). *ความต้องการปลูกสมุนไพรของเกษตรกรตามโครงการส่งเสริม การปลูกสมุนไพรของศูนย์พัฒนาวัตถุคิครอบวงจรรอของ จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

- ชูสิทธิ์ คงเรือง และอนวัต สงสม. (2547). รายงานการวิจัยเรื่องการผลิตและการตลาดขมิ้นชันและผลิตภัณฑ์ในตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- เชิดพงษ์ ซีระจิตต์. (2560). หน่วยที่ 10 การใช้การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฐาปนี เลขาพันธ์ และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์. (2558). การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 8(1), 12-25.
- ณรงค์ สมพงษ์. และณัฐ รัตนเจริญ. (2560). หน่วยที่ 9 แนวคิด ทฤษฎี หลักการสื่อสาร และ เทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริการและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- दनัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559). ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนสมุนไพรเชียงใหม่. *แก่นเกษตร 44*(ฉบับพิเศษ 1), 571-576.
- ดรุณี มุกแก้ว. (2560). การพัฒนารูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์น้ำพริกกุ้งเสียบ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปริง จังหวัดพังงา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 3(2), 69-79.
- แดนดอย พิกุลทอง. (2553). ความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจาก หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ทิตนา แคมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทยโพสต์. (2561). สุดฮิต ปลูกพริกกำไรงาม หนึ่งไร่ 3 เดือนรอรับเงินแสน. (2561, 6 มกราคม). *หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์* สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/636>
- ธวัชชัย พินิจใหม่ สุดารัตน์ แคมเงิน สาวิตรี รังสิภัทร และทิพวัลย์ สีจันทร์. (2560). การพึ่งตนเองของ วิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(3), 70-80.
- ธีระศักดิ์ ศรีวิชัย. (2540). *ความต้องการสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัด พิจิตร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- นงลักษณ์ จีวจุ และทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์. (2559). การพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณที อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(ฉบับพิเศษ), 83-93.
- น้ำทิพย์ คำแร่ และยุวนิดา สุภา. (2560). การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแก่ต้นตะวันสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 14(2), 155-164.
- นิภาพร ตะเกาพงษ์. (2547). *สมุนไพรเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มีโชค.
- นุชลี อุปภัย. (2556). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุหลัน กุลวิจิตร. (2560). สื่อบุคคลกับการส่งเสริมการเกษตร 4.0. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 2440-2454.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. (2554). *การส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของชุมชนบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่).
- ฝ่ายนโยบายและแผน กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. (2559). *แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ.2561-2564)*. เชียงใหม่ : องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2560). หน่วยที่ 4 แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 1-5)*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พนารัช ปรีดากรณ์ และเติมธรรม สิทธิเลิศ. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาระชาวดำและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกระชายดำ. *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2 วันที่ 8 มิถุนายน 2561*, 646-661.
- พศิน แต่งจวง. (2548). *จิตวิทยาประยุกต์เพื่อการศึกษาในระบบ*. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยเพื่อการศึกษาและแรงงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฟิลลิป คอตเลอร์. (2546). *หลักการตลาด ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ : บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด.
- ภัชรบท ฤทธิ์เต็ม. (2558). *บทสังเคราะห์งานวิจัย การพัฒนาศักยภาพวัดเป็นศูนย์สุขภาพชุมชนเชิงบูรณาการ*. ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.

- ภาวนา อัครวะประภา วิไลภรณ์ ชนกน้าชัย สมนิทย์ เหล็กอ่อนวงษ์ และ ลออ พรพงษ์กุล. (ม.ป.ป.). *คู่มือการปลูกพืชสมุนไพร*. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารแนะนำ กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- มฤค ชาญสูงเนิน. (2546). *การผลิตสมุนไพรเชิงการค้าของเกษตรกร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม้ได้ดีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ยุพา แซ่ซื่อ. (2561). วิชาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร. สืบค้นจาก <http://www.kstation.doae.go.th/kstation/wp-content/uploads/บทที่-๑-หลักการส่งเสริมการเกษตรสำหรับผู้บรรยาย.pptx>
- รังสรรค์ เลิศในสัตย์. (2549). *การตลาดเชิงกลยุทธ์ เพื่อความสำเร็จสำหรับผู้บริหาร SMEs*. กรุงเทพฯ : ส่วนวารสารวิชาการ ฝ่ายสำนักพิมพ์ สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- รัชณี เพ็ชรช่าง ศิวัตม์ กมลคุณานันท์ สิทธิพันธ์ ทองศิริ และอังกาบ บุญสูง. (2559). การบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น จังหวัดอุดรดิษฐ์ แบบครบวงจร. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่*, 8(1), 64-77.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ. (2540). *พืชเครื่องเทศและสมุนไพร*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- เรณู ขำเลิศ และอัครจรรย์ สุขธำรง. (2557). *รายงานการวิจัย โครงการศึกษาวิจัยขยายพันธุ์พืชสื อาหาร และพืชสมุนไพร บางชนิดที่พบในพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี-มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (อพ.สธ.-มทส.)*. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- วรทัศน์ อินทร์คัมพร. (2546). *การส่งเสริมการเกษตรกับการพัฒนาชนบท*. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลลภ พรหมทอง. (2541). *หลักและวิธีการส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- วิทวัส รุ่งเรืองผล. (2552). *หลักการตลาด*. กรุงเทพฯ : บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด.
- ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชน ด้านธุรกิจสมุนไพรแปรรูปในเขตจังหวัดลพบุรีเพื่อรองรับข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), 191-203.

- ศูนย์ข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) IT-T005 จำนวนหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ต่อประชากร 100 คน จำแนกตามประเทศในกลุ่มอาเซียนบวก 6 ปี 2556-2560. สืบค้นจาก <http://stiic.sti.or.th/stat/ind-it/it-t005/>
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2556). *การแปรรูปสมุนไพร*. จันทบุรี : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี.
- สมสุข มัจฉาชีพ. (2534). *พืชสมุนไพร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- สายัณห์ แก้วบุรี. (2554). *การพัฒนาทักษะของเกษตรกรในการใช้เครื่องจักรกลขนาดเล็กในตำบลบ้านเป้า อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่. (ม.ป.ป.). *การแปรรูปสมุนไพร*.แพร่ : สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่.
- สำนักงานเกษตรอำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่. (2562, 25 กรกฎาคม). *ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม* [ไฟล์ข้อมูล]. เชียงใหม่ : สำนักงานเกษตรอำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ. (ม.ป.ป.). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม*. สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER21/DRAWER094/GENERAL/DATA000/00000004.HTM>
- สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา. (ม.ป.ป.). *การขยายพันธุ์พืชสมุนไพร*. สืบค้นจาก http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs1-2.htm
- สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (ตุลาคม 2561). *จำนวนประชากร*. สืบค้นจาก http://www.maechaem.go.th/index.php?op=dynamiccontent_detail&dynamiccontent_id=111125&id=22020
- สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม. (2561). *แผนพัฒนา ทต.แม่แจ่ม*. สืบค้นจาก <http://www.maechaem.go.th/index.php?op=dynamiccontent&id=15701>
- สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม. (2562, 2 กันยายน). *แผนที่เทศบาลตำบลแม่แจ่ม*. [ไฟล์ข้อมูล]. เชียงใหม่ : สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แจ่ม.

- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2562, 2 กุมภาพันธ์). *ETDA เผยมูลค่า e-Commerce ไทยโตต่อเนื่อง ยอดปี 2561 พุ่งสูง 3.2 ล้านล้านบาท*. สืบค้นจาก <https://www.etda.or.th/content/etda-เผย-อีคอมเมิร์ซ-ไทย-โตต่อเนื่อง-2561-3-2-ล้านบาท.html>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 6 จังหวัดชลบุรี. (8 มกราคม 2562). *สมุนไพร-เห็ดฟาง-พืชผักปลอดภัย พืชทางเลือกสร้างรายได้ของเกษตรกรคะเชิงเตตรา*. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดภาวะเศรษฐกิจการเกษตร/30146/TH-TH>
- สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). *หลักเกณฑ์การประเมินผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อใช้เครื่องหมายผลิตภัณฑ์ OTOP*. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย .
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2557). *สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2556 ทัวราชอาณาจักร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2549). *การศึกษาวิจัยเศรษฐกิจสมุนไพรไทย กรณีศึกษา : ว่านหางจระเข้ ฟ้าทะลายโจร ตะไคร้หอม และไพล*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2544). *การส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ : บริษัท รวมสาส์น จำกัด.
- สืบชาติ อินทะไชย. (2556). *การบริหารการตลาด*. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สุชีรา ปลั่งประเสริฐ. (2549). *ขีดความสามารถและแนวทางการพัฒนาการตลาดของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทผลิตภัณฑ์สมุนไพร ใน 4 จังหวัด ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.
- สุภาพร บางใบ นุชจรี ทัดเศษ และปิยพงศ์ บางใบ. (2556). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การคงอยู่ของพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุภาสิณี นุ่มเนียม. (2558). *แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกร ตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(1), 1212-1230.

- สุรชาติ สุวรรณ. (2549). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมอบสมุนไพรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ตำบลสันปูเลย อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2546). *การบริหารการตลาด : กลยุทธ์และยุทธวิธี* (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนันต์ ไชยกุลวัฒนา เมธีรัตน์ มั่นวงศ์ และวชิรศักดิ์ ปกาสิต. (2559). การสำรวจความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่อีสานใต้ 3 จังหวัด. *ศรีนครินทร์เวชสาร*, 31(1), 92-104.
- อัจฉราวรรณ งามญาณ. (2554). อันเนื่องมาแต่สูตรของยามาเน่. *วารสารบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 34(131), 45-60.
- อารยา เสือเดช. (2559). *กระบวนการส่งเสริมการขายสินค้าผ่านช่องทางระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษา : วิชาหกิจชุมชนสายบัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อารยา องค์เอี่ยม และพงศ์ธารา วิจิตเวชไพศาล. (2561). การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย. *วิสัยทัศน์สาร*, 44(1), 36-42.
- อารีกรมล ต.ไชยสุวรรณ วรรณมา มังกิตะ สิริยุพา เลิศกาญจนพร ศรียา ทรรศิริ และธีราพัฒน์ จักรเงิน. (2560). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกสมุนไพรของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองสุวรรณ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 5(1), 83-95.
- เออวดี เปรมษ์เสีเยอร์. (2557). *แบบจำลองพยากรณ์การปรับตัวของภาคการเกษตรไทย : เมื่ออ้อยและมันสำปะหลังเป็นพืชพลังงานทดแทน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Events Weekly* *วารสารออนไลน์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการท่องเที่ยวภาคเหนือ*. งานหนานนี้ที่เมืองแกนครั้งที่ 9 เทียวชม“ทุ่งดอกคำแผ่แผ่” กว่าสามล้านต้น. (2561, 26 ธันวาคม). สืบค้นจาก <http://eventsweekly-news.com/2018/12/26/15462/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เลขที่แบบสัมภาษณ์ _____

แบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัย

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ลงใน หรือเติม

ข้อความในช่องว่างที่กำหนด

1. อายุ _____ ปี (นับอายุเต็ม) [a1]
2. เพศ ชาย หญิง [a2]
3. สถานภาพสมรส โสด สมรส หม้าย [a3]
4. ระดับการศึกษา [a4]
 - ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 - มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา
 - ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อื่น ๆ (ระบุ) _____
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมผู้ตอบด้วย) _____ คน [a5]
6. จำนวนแรงงานในครัวเรือน (รวมผู้ตอบด้วย) _____ คน [a6]
7. ลักษณะการประกอบอาชีพ [a7]
 - ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง
8. การเป็นสมาชิกองค์กร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) [a8]
 - ไม่ได้เป็นสมาชิก
 - เป็นสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร [a821]
 - เป็นสมาชิกสหกรณ์นอกภาคการเกษตร [a822]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร [a823]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร [a824]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร [a825]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร [a826]
 - เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน [a827]
 - เป็นสมาชิกสมาคม/สหพันธ์ [a828]
 - เป็นสมาชิกอาสาสมัครเกษตร [a829]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน [a8210]
 - เป็นสมาชิกธ.ก.ส. [a8211]
 - เป็นสมาชิกกลุ่มสมุนไพร [a8212]
 - เป็นสมาชิกองค์กรอื่น ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน Young Smart Farmer (ระบุ) _____ [a8213]

9. ลักษณะการถือครองที่ดิน

การถือครอง		เนื้อที่ (ไร่)	
เกษตรกรเป็นเจ้าของ	โฉนด/น.ส.ทุกประเภท		[a911]
	ส.ป.ก.ทุกประเภท		[a912]
	หนังสือรับรองของหน่วยงาน		[a913]
	เอกสารสิทธิ์อื่น ๆ		[a914]
เช่า	เช่ามีสัญญา		[a921]
	เช่าไม่มีสัญญา		[a922]
อื่น ๆ (ที่สาธารณประโยชน์, ทำปรี)			[a923]

10. การประกอบกิจกรรมการเกษตร

กิจกรรมการเกษตร	พื้นที่ปลูก (ไร่)	
การปลูกข้าวนาปี		[a101]
การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์		[a102]
การปลูกยางพารา		[a103]
การปลูกพืชสมุนไพร		
- ปลูกเดี่ยว		[a104]
- ปลูกร่วมกับพืชอื่น		[a105]
อื่น ๆ (ระบุ) _____		[a106]

11. รายได้และหนี้สินของครัวเรือน

แหล่งรายได้ และหนี้สิน	รายได้สุทธิหลังหัก ค่าใช้จ่ายต่อปี (บาท)	หนี้สิน ต่อปี (บาท)	
ในภาคการเกษตร			[a111] [a112]
นอกภาคการเกษตร			[a113] [a114]

12. เครื่องจักรกลการเกษตรที่ท่านใช้

- 12.1 เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน [a121]
- ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน เครื่องจักรสำหรับเตรียมดินของตนเอง
- จ้าง/เช่า ใช้เครื่องมืออื่น (ระบุ) _____
- 12.2 เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ [a122]
- ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ของตนเอง
- จ้าง/เช่า ใช้เครื่องมืออื่น (ระบุ) _____
- 12.3 เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ [a113]
- ไม่ได้ใช้ ใช้แรงงานคน เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ของตนเอง
- จ้าง/เช่า ใช้เครื่องมืออื่น (ระบุ) _____

13. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ท่านใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 13.1 แหล่งน้ำของตนเอง บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล สระน้ำ [a131]
- 13.2 แหล่งน้ำสาธารณะ
- บ่อน้ำบาดาล หนอง/สระ คลองชลประทาน แม่น้ำ [a132]

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

2.1 สภาพการปลูกพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ลงใน

หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนด

1. พืชสมุนไพรที่ท่านปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ กระเจี๊ยบแดง	☐ กระชาย	☐ กระชายดำ	[b111] [b112] [b113]
☐ กระเพรา	☐ กวาวเครือขาว	☐ ขมิ้นชัน	[b114] [b115] [b116]
☐ ข่า	☐ ขิง	☐ คำฝอย	[b117] [b118] [b119]
☐ ตะไคร้	☐ บอระเพ็ด	☐ บัวบก	[b1110] [b1111] [b1112]
☐ พริก	☐ พริกไทย	☐ ไพล	[b1113] [b1114] [b1115]
☐ ฟ้าทะลายโจร	☐ มะกรูด	☐ มะขามป้อม	[b1116] [b1117] [b1118]
☐ ว่านชักมดลูก	☐ ว่านหางจระเข้	☐ หญ้าหวาน	[b1119] [b1120] [b1121]
☐ โหระพา	☐ อบเชย	☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____	[b1122] [b1123] [b1124]
2. วัตถุประสงค์ของการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- เพื่อบริโภค เพื่อจำหน่าย [b12]
3. พื้นที่ในการปลูก _____ ไร่ [b13]
4. ท่านเตรียมแปลงปลูกอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- การไถพรวน การใส่ปุ๋ย [b141] [b142]
- การกำหนดระยะปลูกที่เหมาะสม [b143]
5. ท่านเตรียมพันธุ์ปลูกด้วยวิธีใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- การเพาะพันธุ์จากเมล็ด การแยกหน่อ [b151] [b152]
- การปักชำ อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b153] [b154]
6. ท่านพรวนดินบ่อยแค่ไหน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน [b16]
7. ท่านใช้ปุ๋ยชนิดใด ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ ทั้งสองอย่าง [b17]
8. ท่านป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีใด สารเคมี วิธีธรรมชาติ ทั้งสองวิธี [b18]
9. ท่านเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ใบ	☐ ดอก	☐ ต้น	[b191] [b192] [b193]
☐ หัว	☐ ราก	☐ ผล	[b194] [b195] [b196]
☐ เมล็ด	☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____		[b197] [b198]

10. ท่านขายพืชสมุนไพรให้กับใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ผู้ค้าปลีก ผู้ค้าส่ง [b1101] [b1102]
- ผู้บริโภค อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b1103] [b1104]
11. ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพร _____ บาท/ปี [b1111]
12. กำไรจากการปลูกพืชสมุนไพร _____ บาท/ปี [b1112]

2.2 สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ลงใน

หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนด

1. ท่านแปรรูปพืชสมุนไพรด้วยวิธีอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ [b211]
- วิธีการหมัก [b212]
- วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง [b213]
- วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น [b214]
- วิธีการใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น [b215]
- อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b216]
2. วัตถุประสงค์ในการแปรรูป (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- เพื่ออุปโภคบริโภค เพื่อจำหน่าย [b22]
3. มาตรฐานการแปรรูปที่ได้รับ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- GAP มผช. อย. [b231] [b232] [b233]
- GMP มอก. ISO [b234] [b235] [b236]
- HACCP อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b237] [b238]
4. ท่านขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับ
- ผู้ค้าปลีก ผู้ค้าส่ง [b241] [b242]
- ผู้บริโภค อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b243] [b244]
5. ต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปคิดเป็น _____ % ของราคาขาย [b25]
6. กำไรของสมุนไพรแปรรูปคิดเป็น _____ % ของราคาขาย [b26]
7. แหล่งทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน [b271] [b272]
- สหกรณ์การเกษตร ธกส. [b273] [b274]
- ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน [b275] [b276]
- กลุ่มเกษตรกร อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b277] [b278]

2.3 สภาพการทำการตลาดพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ลงใน

หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนด

1. ท่านเคยทำการตลาดสินค้าสมุนไพรหรือไม่
 เคย ไม่เคย (ข้ามไปตอนที่ 3) [b31]
2. ท่านเคยใช้กลยุทธ์ใดบ้างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 บรรจุภัณฑ์ รูปแบบสินค้า [b321] [b322]
 ตราสินค้า [b323]
3. ท่านตั้งราคาสินค้าสมุนไพรโดยคำนึงถึงปัจจัยอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ต้นทุน ความต้องการของผู้ซื้อ [b331] [b332]
 ราคาของคู่แข่ง [b333]
4. เมื่อเทียบกับราคาสินค้าในตลาด ระดับราคาของสินค้าสมุนไพรที่ท่านตั้งไว้อยู่ในระดับใด
 ต่ำกว่าตลาด สูงกว่าตลาด [b341] [b342]
 ระดับเดียวกับตลาด [b343]
5. ท่านขายสินค้าสมุนไพรให้ผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ผู้ค้าปลีก ผู้ค้าส่ง [b351] [b352]
 ผู้บริโภค อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b353] [b354]
6. ท่านเคยโฆษณาขายสินค้าสมุนไพรผ่านช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ไม่เคย (ข้ามไปข้อ 7) [b361]
 โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง [b362] [b363]
 หนังสือพิมพ์ นิตยสาร [b364] [b365]
 แผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิวต่าง ๆ อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b366] [b367]
7. ท่านเคยประชาสัมพันธ์ขายสินค้าสมุนไพรผ่านช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ไม่เคย (ข้ามไปข้อ 8) [b371]
 การแถลงข่าว การแจกข่าว [b372] [b373]
 การจัดกิจกรรมพิเศษ อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b374] [b375]
8. ท่านเคยจัดการส่งเสริมการขายสินค้าสมุนไพรผ่านทางช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ไม่เคย (ข้ามไปข้อ 9) [b381]
 การลดราคา การแจก [b382] [b383]
 การแลก การแถม [b384] [b385]
 การสาธิตสินค้า การชำระเงินที่สะดวก [b386] [b387]
 อื่น ๆ (ระบุ) _____ [b388]
9. ท่านมีพนักงานขายสินค้าสมุนไพรหรือไม่
 ไม่มี มี จำนวน _____ คน [b391]

ตอนที่ 3 ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

3.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับระดับความต้องการของผู้ตอบ โดย 1 = ต้องการน้อยที่สุด 2 = ต้องการน้อย 3 = ต้องการปานกลาง 4 = ต้องการมาก และ 5 = ต้องการมากที่สุด

ประเด็นการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
1. การปลูกพืชสมุนไพร						
1.1 การเตรียมแปลงปลูก						c111
1.2 การเตรียมพันธุ์ปลูก						c112
1.3 การปลูกลงดิน						c113
1.4 การพรวนดิน						c114
1.5 การให้ปุ๋ย						c115
1.6 การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช						c116
1.7 การเก็บเกี่ยว						c117
2. การแปรรูปพืชสมุนไพร						
2.1 การเตรียมวัตถุดิบพืชสมุนไพร						c121
2.2 วิธีการแปรรูป						
1) วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ						c1221
2) วิธีการหมัก						c1222
3) วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง						c1223
4) วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น						c1224
5) วิธีการใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น						c1225
2.3 การรับรองมาตรฐาน						
1) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล เช่น GAP GMP HACCP และ ISO						c1231
2) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ เช่น มผช. อย. และ มอก.						c1232

ประเด็นการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
3. การตลาดพืชสมุนไพร						
3.1 การจัดจำหน่าย						c131
3.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์						
1) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์						c1321
2) การพัฒนารูปแบบสินค้า						c1322
3) การพัฒนาตราสินค้า						c1323
3.3 การกำหนดราคา						
1) วิธีการตั้งราคาที่มีงเน้นต้นทุน						c1331
2) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นความต้องการของผู้ซื้อ						c1332
3) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นคู่แข่ง						c1333
3.4 การหาช่องทางการจัดจำหน่าย						
1) การขายสินค้าให้ผู้ค้าปลีก						c1341
2) การขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง						c1342
3) การขายสินค้าให้ผู้บริโภค						c1343
3.5 การส่งเสริมการตลาด						
1) การโฆษณา						c1351
2) การประชาสัมพันธ์						c1352
3) การส่งเสริมการขาย						c1353
4) การขายโดยพนักงานขาย						c1354

3.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ให้ตรงกับระดับความต้องการของผู้ตอบ โดย 1 = ต้องการน้อยที่สุด 2 = ต้องการน้อย 3 = ต้องการปานกลาง 4 = ต้องการมาก และ 5 = ต้องการมากที่สุด

วิธีการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล						
1.1 การส่งเสริมตัวต่อตัว						c211
1.2 การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์						c212
1.3 การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์						c213
1.4 การส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์						c214
1.5 การส่งสัญญาณภาพและเสียง ทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์						c215
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม						
2.1 การฝึกอบรม						c221
2.2 การบรรยาย						c222
2.3 การสัมมนา						c223
2.4 การระดมสมอง						c224
2.5 การประชุมกลุ่มย่อย						c225
2.6 การสาธิต						c226
2.7 ทัศนศึกษา						c227
3. การส่งเสริมแบบมวลชน						
3.1 วิทยุกระจายเสียง						c231
3.2 วิทยุโทรทัศน์						c232
3.3 สื่อสิ่งพิมพ์						c233
3.4 สื่อออนไลน์						c234

ตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับระดับ
ปัญหาของผู้ตอบ โดย 1 = มีปัญหาน้อยที่สุด 2 = มีปัญหาน้อย 3 = มีปัญหาปานกลาง 4 = มีปัญหา
มาก และ 5 = มีปัญหามากที่สุด

ปัญหา	1	2	3	4	5	
1. การปลูกพืชสมุนไพร						
1.1 ความรู้ด้านการผลิตไม่เหมาะสม ทำให้การผลิตวัตถุดิบ พืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐาน						d11
1.2 โรคและแมลงศัตรูพืช						d12
1.3 แรงงานทางการเกษตรที่ถูกกฎหมายหายาก						d13
1.4 พื้นที่ปลูกมีจำกัด						d14
1.5 ปัจจัยการผลิตไม่เหมาะสม เช่น ดิน แหล่งน้ำ และท่อน พันธุ์						d15
1.6 การรับรองมาตรฐานการปลูกจากหน่วยงานส่งเสริม เช่น มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์						d16
1.7 เงินทุนหมุนเวียนในการปลูกพืชสมุนไพรมีจำกัด						d17
2. การแปรรูปพืชสมุนไพร						
2.1 การแปรรูปพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากองค์ความรู้ไม่เหมาะสม						d21
2.2 การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง						d22
2.3 การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างความ หลากหลายให้กับสินค้าสมุนไพรยังมีน้อย						d23
2.4 เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการแปรรูปมีจำกัด						d24
2.5 เงินทุนหมุนเวียนในการแปรรูปพืชสมุนไพรมีจำกัด						d25

ปัญหา	1	2	3	4	5	
3. การตลาดพืชสมุนไพร						
3.1 องค์ความรู้ด้านการตลาด (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด)						d31
3.2 การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก						d32
3.3 การถูกกดราคารับซื้อพืชสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่ไม่ผ่านการแปรรูป						d33
3.4 การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรมีน้อยกว่ากำลังการผลิต						d34
3.5 การวิจัยตลาดในประเทศยังมีน้อย						d35
3.6 การวิจัยตลาดต่างประเทศยังมีน้อย						d36
3.7 การเข้าถึงตลาดต่างประเทศมีจำกัด						d37
3.8 องค์ความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรยังมีน้อย						d38
3.9 การส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของสมุนไพรในการทดแทนยาแผนปัจจุบันมีน้อย						d39
3.10 เงินทุนในการทำกิจกรรมทางการตลาดมีจำกัด						d310

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามความต้องการของเกษตรกร

5.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านประเด็นการส่งเสริม

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับระดับความคิดเห็นของผู้ตอบ โดย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด 2 = เห็นด้วยน้อย 3 = เห็นด้วยปานกลาง 4 = เห็นด้วยมาก และ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด

ประเด็นการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
1. การปลูกพืชสมุนไพร						
1.1 หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม						e111
1.2 หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช						e112
1.3 หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย						e113
1.4 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร						e114
1.5 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนความรู้ด้านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น						e115
1.6 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร						e116
2. การแปรรูปพืชสมุนไพร						
2.1 หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐาน GMP เป็นต้น						e121
2.2 เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ						e122
2.3 หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น						e123
2.4 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินอุดหนุนให้กับเกษตรกรเพื่อนำไปปรับปรุงสถานที่ผลิตและซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ที่จำเป็น						e124
2.5 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน						e125

ประเด็นการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
3. การตลาดพืชสมุนไพร						
3.1 หน่วยงานส่งเสริมควรให้ความรู้ด้านส่วนประสมทางการตลาดกับเกษตรกร (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด)						e131
3.2 หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ						e132
3.3 หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตตามระบบเกษตรพันธสัญญา						e133
3.4 หน่วยงานส่งเสริมควรผลักดันกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง						e134
3.5 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคในประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น						e135
3.6 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น						e136
3.7 หน่วยงานส่งเสริมควรประชาสัมพันธ์พืชสมุนไพรของไทย ให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก						e137
3.8 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและต่อยอดงานวิจัยทางเภสัชวิทยา เพื่อศึกษาสรรพคุณทางยาของสมุนไพร						e138
3.9 หน่วยงานส่งเสริมควรรณรงค์ให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ						e139
3.10 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนในการทำการตลาดของสินค้าพืชสมุนไพร						e1310

5.2 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับระดับความคิดเห็นของผู้ตอบโดย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด 2 = เห็นด้วยน้อย 3 = เห็นด้วยปานกลาง 4 = เห็นด้วยมาก และ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด

วิธีการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล						
1.1 หน่วยงานส่งเสริมทุกฝ่ายควรบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกัน						e211
1.2 หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง						e212
1.3 หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างทั่วถึงในทุกหมู่บ้าน						e213
1.4 หน่วยงานส่งเสริมควรประสานงานกับผู้นำกลุ่มเกษตรกรในการทำงานส่งเสริม เพื่อให้เข้าถึงตัวเกษตรกรโดยตรง						e214
1.5 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดเจ้าหน้าที่ภาคสนามประจำพื้นที่ ซึ่งสามารถเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดได้ตลอดระยะเวลาดำเนินการส่งเสริม						e215
1.6 หน่วยงานส่งเสริมควรมีกรอบมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้						e216
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม						
2.1 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จในชุมชนมากขึ้น						e221
2.2 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น						e222
2.3 หลังจากการศึกษาดูงาน หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการสัมมนา เพื่อให้เกษตรกรสรุปบทเรียนจากการดูงาน						e223
2.4 ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรแสดงตัวอย่างเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จแล้วให้ศึกษาดู นอกเหนือจากการใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว						e224
2.5 ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วย						e225

วิธีการส่งเสริม	1	2	3	4	5	
2.6 หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลาย ๆ ครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหามากเกินไป						e226
3. การส่งเสริมแบบมวลชน						
3.1 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำเนื้อหาของสื่อให้มีลักษณะกระชับ						e231
3.2 หน่วยงานส่งเสริมควรใช้ภาษาเข้าใจง่ายในการจัดทำสื่อ						e232
3.3 หน่วยงานส่งเสริมควรเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อดูน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ						e233
3.4 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลา						e234
3.5 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น						e235
3.6 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้						e236

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้สัมภาษณ์ นายสำเริง แส่นสูงค์

วันที่เดือน.....พ.ศ.2562

ภาคผนวก ข

ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมภาษณ์

ตารางภาคผนวกที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตอนที่ 3.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

n = 30

ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	1. การปลูกพืชสมุนไพร	
c111	1.1 การเตรียมแปลงปลูก	.956
c112	1.2 การเตรียมพันธุ์ปลูก	.957
c113	1.3 การปลูกลงดิน	.957
c114	1.4 การพรวนดิน	.958
c115	1.5 การให้ปุ๋ย	.960
c116	1.6 การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	.959
c117	1.7 การเก็บเกี่ยว	.958
	2. การแปรรูปพืชสมุนไพร	
c121	2.1 การเตรียมวัตถุดิบพืชสมุนไพร	.959
	2.2 วิธีการแปรรูป	
c1221	1) วิธีทำแห้ง เช่น การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ	.957
c1222	2) วิธีการหมัก	.957
c1223	3) วิธีการใช้สารเคมี เช่น การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง	.958
c1224	4) วิธีการใช้ความร้อน เช่น การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น	.958
c1225	5) วิธีการใช้ความเย็น เช่น การสกัดเย็น	.959
	2.3 การรับรองมาตรฐาน	
c1231	1) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ระดับสากล เช่น GAP GMP HACCP และ ISO	.958
c1232	2) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ เช่น มพช. อย. และ มอก.	.958

ตารางภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

n = 30

ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	3. การตลาดพืชสมุนไพร	
c131	3.1 การจัดจำหน่าย	.958
	3.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์	
c1321	1) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์	.959
c1322	2) การพัฒนารูปแบบสินค้า	.958
c1323	3) การพัฒนาตราสินค้า	.957
	3.2 การกำหนดราคา	
c1331	1) วิธีการตั้งราคาที่มีงเน้นต้นทุน	.956
c1332	2) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นความต้องการของผู้ซื้อ	.958
c1333	3) วิธีการตั้งราคาโดยเน้นคู่แข่ง	.958
	3.3 การหาช่องทางการจัดจำหน่าย	
c1341	1) การขายสินค้าให้ผู้ค้าปลีก	.958
c1342	2) การขายสินค้าให้ผู้ส่ง	.959
c1343	3) การขายสินค้าให้ผู้บริโภค	.959
	3.4 การส่งเสริมการตลาด	
c1351	1) การโฆษณา	.958
c1352	2) การประชาสัมพันธ์	.957
c1353	3) การส่งเสริมการขาย	.958
c1354	4) การขายโดยพนักงานขาย	.958

ตารางภาคผนวกที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตอนที่ 3.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล		
c211	1.1 การส่งเสริมตัวต่อตัว	.914
c212	1.2 การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์	.912
c213	1.3 การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์	.914
c214	1.4 การส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือ	.918
c215	1.5 การส่งสัญญาณภาพและเสียง ทางโทรศัพท์มือถือหรือ คอมพิวเตอร์	.917
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม		
c221	2.1 การฝึกอบรม	.919
c222	2.2 การบรรยาย	.921
c223	2.3 การสัมมนา	.925
c224	2.4 การระดมสมอง	.922
c225	2.5 การประชุมกลุ่มย่อย	.918
c226	2.6 การสาธิต	.917
c227	2.7 ทักษะศึกษา	.918
3. การส่งเสริมแบบมวลชน		
c231	3.1 วิทยูกระจายเสียง	.912
c232	3.2 วิทยูโทรทัศน์	.918
c233	3.3 สื่อสิ่งพิมพ์	.915
c234	3.4 สื่อออนไลน์	.919

ตารางภาคผนวกที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตอนที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิต
พืชสมุนไพรของเกษตรกร

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	1. การปลูกพืชสมุนไพร	
d11	1.1 ความรู้ด้านการผลิตไม่เหมาะสม ทำให้การผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐาน	.952
d12	1.2 โรคและแมลงศัตรูพืช	.952
d13	1.3 แรงงานทางการเกษตรที่ถูกกฎหมายหายาก	.951
d14	1.4 พื้นที่ปลูกมีจำกัด	.951
d15	1.5 ปัจจัยการผลิตไม่เหมาะสม เช่น ดิน แหล่งน้ำ และท่อนพันธุ์	.953
d16	1.6 การรับรองมาตรฐานการปลูกจากหน่วยงานส่งเสริม เช่น มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	.953
d17	1.7 เงินทุนหมุนเวียนในการปลูกพืชสมุนไพรมีจำกัด	.952
	2. การแปรรูปพืชสมุนไพร	
d21	2.1 การแปรรูปพืชสมุนไพรยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากองค์ความรู้ไม่เหมาะสม	.951
d22	2.2 การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง	.950
d23	2.3 การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างความหลากหลายให้กับสินค้าสมุนไพรยังมีน้อย	.953
d24	2.4 เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการแปรรูปมีจำกัด	.952
d25	2.5 เงินทุนหมุนเวียนในการแปรรูปพืชสมุนไพรมีจำกัด	.954

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	3. การตลาดพืชสมุนไพร	
d31	3.1 องค์กรความรู้ด้านการตลาด (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด)	.952
d32	3.2 การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก	.951
d33	3.3 การถูกกวดราคาซื้อพืชสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่ไม่ผ่านการแปรรูป	.952
d34	3.4 การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรมีน้อยกว่ากำลังการผลิต	.954
d35	3.5 การวิจัยตลาดในประเทศยังมีน้อย	.952
d36	3.6 การวิจัยตลาดต่างประเทศยังมีน้อย	.953
d37	3.7 การเข้าถึงตลาดต่างประเทศมีจำกัด	.953
d38	3.8 องค์กรความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรยังมีน้อย	.955
d39	3.9 การส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของสมุนไพรในการทดแทนยาแผนปัจจุบันมีน้อย	.954
d310	3.10 เงินทุนในการทำกิจกรรมทางการตลาดมีจำกัด	.953

ตารางภาคผนวกที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตอนที่ 5.1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืช
สมุนไพรด้านประเด็นการส่งเสริม

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	1. การปลูกพืชสมุนไพร	
e111	1.1 หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม	.952
e112	1.2 หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช	.952
e113	1.3 หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย	.951
e114	1.4 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร	.951
e115	1.5 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนความรู้ด้านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น	.953
e116	1.6 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร	.953
	2. การแปรรูปพืชสมุนไพร	
e121	2.1 หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐาน GMP เป็นต้น	.952
e122	2.2 เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ	.951
e123	2.3 หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น	.950
e124	2.4 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินอุดหนุนให้กับเกษตรกรเพื่อนำไปปรับปรุงสถานที่ผลิตและซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ที่จำเป็น	.953
e125	2.5 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน	.952

ตารางภาคผนวกที่ 4 (ต่อ)

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	3. การตลาดพืชสมุนไพร	
e131	3.1 หน่วยงานส่งเสริมควรให้ความรู้ด้านส่วนประสมทางการตลาดกับเกษตรกร (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด)	.954
e132	3.2 หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ	.952
e133	3.3 หน่วยงานส่งเสริมควรส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตตามระบบเกษตรพันธสัญญา	.951
e134	3.4 หน่วยงานส่งเสริมควรผลักดันกิจกรรมทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง	.952
e135	3.5 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคในประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น	.954
e136	3.6 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น	.952
e137	3.7 หน่วยงานส่งเสริมควรประชาสัมพันธ์พืชสมุนไพรของไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก	.953
e138	3.8 หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและต่อยอดงานวิจัยทางเภสัชวิทยา เพื่อศึกษาสรรพคุณทางยาของสมุนไพร	.953
e139	3.9 หน่วยงานส่งเสริมควรรณรงค์ให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ	.955
e1310	3.10 หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนในการทำการตลาดของสินค้าพืชสมุนไพร	.954

ตารางภาคผนวกที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตอนที่ 5.2 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

n = 30		
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
1. การส่งเสริมแบบรายบุคคล		
e211	1.1 หน่วยงานส่งเสริมทุกฝ่ายควรบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกัน	.946
e212	1.2 หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง	.949
e213	1.3 หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างทั่วถึงในทุกหมู่บ้าน	.950
e214	1.4 หน่วยงานส่งเสริมควรประสานงานกับผู้นำกลุ่มเกษตรกรในการทำงานส่งเสริม เพื่อให้เข้าถึงตัวเกษตรกรโดยตรง	.951
e215	1.5 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดเจ้าหน้าที่ภาคสนามประจำพื้นที่ ซึ่งสามารถเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดได้ตลอดเวลาดำเนินการส่งเสริม	.950
e216	1.6 หน่วยงานส่งเสริมควรฝึกอบรมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้	.951
2. การส่งเสริมแบบกลุ่ม		
e221	2.1 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จในชุมชนมากขึ้น	.950
e222	2.2 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น	.949
e223	2.3 หลังจากการศึกษาดูงาน หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการสัมมนา เพื่อให้เกษตรกรสรุปทเรียนจากการดูงาน	.951
e224	2.4 ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรแสดงตัวอย่างเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จแล้วให้ศึกษาด้วย นอกเหนือจากการใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว	.951
e225	2.5 ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วย	.955
e226	2.6 หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลาย ๆ ครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหามากจนเกินไป	.947

ตารางภาคผนวกที่ 5 (ต่อ)

		n = 30
ตัวแปร	หัวข้อ	Alpha if item deleted
	3. การส่งเสริมแบบมวลชน	
e231	3.1 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำเนื้อหาของสื่อให้มีลักษณะกระชับ	.951
e232	3.2 หน่วยงานส่งเสริมควรใช้ภาษาเข้าใจง่ายในการจัดทำสื่อ	.948
e233	3.3 หน่วยงานส่งเสริมควรเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อดูน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ	.946
e234	3.4 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลา	.949
e235	3.5 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น	.949
e236	3.6 หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้	.946

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสำเร็จ แสนสว่างค์
วัน เดือน ปีเกิด	11 กุมภาพันธ์ 2520
สถานที่เกิด	อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	เกษตรศาสตรบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2559
สถานที่ทำงาน	บริษัท วิชญ์ สแควร์ จำกัด
ตำแหน่ง	ผู้จัดการ

